

1549

HALLINTA JA JULKISUUS

**Julkisuuden tarkastelua Michel Foucault'n hallinnan genealogian ja
Michel Senellartin näkyvyyden muutoksen kautta**

Heiskanen Joonas

Valtio-opin pro gradu -tutkielma

6.5.1999

Yhteiskuntatieteiden ja

filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Hallinta ja julkisuus - Julkisuuden tarkastelua Michel Foucault'n hallinnan genealogian ja Michel Senellartin näkyvyyden muutoksen kautta

Valtio-opin pro gradu-tutkielma kevät 1999

Joonas Heiskanen

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

78 sivua

Pro gradu -työssäni tutkin julkisuuden ja hallinnan suhdetta. Michel Foucault'n hallintaa ja vallan genealogiaa koskevat tekstit ovat työni perustana. Rakennan hallinnan näkökulman näihin Foucault'n tekstien kautta. Julkisuuden ja hallinnan teema perustuu Michel Senellartin huomioihin näkyvyyden muutoksesta keski-ajalta uudelle ajalle tultaessa. Julkisuus perustuu osittain hallinnan rationaliteetin muutokselle, osittain jatkumolle, jossa valtiojärki -traditioon kuuluva valtion voimavarojen tutkiminen ja hallitsijan kaikennäkevä katse muuttuvat valistuksen ja liberaalin ajattelun myötä sosiaalisten prosessien näkyväksi tekemiseksi. Näkyvyys ilmenee julkisuudessa ja myös yhteiskuntaa tutkivissa tieteissä, jotka paljastavat sosiaalisia prosesseja. Julkisuus näkyväksi tekemisen alueena sisältää vapauden ja hallinnan elementit. Hallinta tapahtuu yhteiskunnan dynamiikan organisoimisena julkiseen mielipiteen muodostukseen ja keskusteluun, jossa yhteiskunta ja siihen kohdistuva valta tekevät itsensä näkyviksi. Hallinta tapahtuu myös subjektien tuomiseen näkyville julkisuudessa. Tässä yksilöiden vapaalla tahdolla on suuri merkitys. Julkisuus on myös kasvatuksellinen tila, jossa yleisönä oleminen ja osallistuminen edellyttävät tiettyjen kriteerien täyttämistä. Historiallisesti tutkimukseni on sijoitettavissa 1500-1800 - luvuille. 1800-luvun liberaali ajattelu on keskeinen jakso julkisuuden ja hallinnan suhteen muodostumisessa ja tältä aikakaudelta tutkin lähemmin ranskalaisen Francois Guizot'n ajattelua.

avainsanat: Foucault Michel, Guizot Francois, hallintamentaliteetti, hallinta, julkisuus, näkyvyys, Senellart Michel, valtiojärki.

SISÄLLYS

1. JOHDANTO.....	5-6
2. JOHDATUS KYSYMYKSENASETTELUUN JA TEMATIikkaAN: JULKISUUS JA HALLINTA MICHEL SENELLARTILLA.....	6-10
2.1 Senellartin hallinnan käsitteen historia ja julkisuus.....	7-9
2.2. Tutkimuksen kysymyksenasettelu ja rakenne.....	9-10
3. MICHEL FOUCAULT'N GENEALOGISET HISTORIAT.....	10-24
3.1. Michel Foucault'n tuotanto.....	10-11
3.2. Tiedon ja vallan kertymisestä.....	11-14
3.3. Kurivalta ja biovalta.....	14-18
3.4. Minätekniologiat ja itsen hallinta.....	19-24
3.5. Hallinta ja näkyvyys.....	24
4. HALLINTAMENTALITEETTI - POLIITTISEN RATIONALITEETIN KEHITTÄMINEN.....	25-40
4.1. Hallintamentaliteetti.....	25-28
4.2. Poliittinen rationaliteetti.....	28-31
4.3. Valtiojärki -traditio.....	31-35
4.3.1. Valtioiden luokittelusta tilastotieteeseen.....	35-37
4.3.2. Valtiojärki ja valtiosalaisuus.....	37-40
5. JULKISUUS JA HALLINTA.....	40-72
5.1. Näkyvyyden muutos.....	40-44
5.2. Julkisuuden synty.....	44-48

5.3. Liberaali hallinta ja julkisuuden ambivalenssi.....	48-59
5.3.1 Parlamentarismi ja julkisuus.....	56-57
5.3.2 Epäjärjestyksen vaara ja sosiologia.....	57-59
5.4. Francois Guizot ja julkisuus hallinnan välineenä.....	59-72
6. PÄÄTELMÄT.....	72-74
KIRJALLISUUS.....	75-78

1. JOHDANTO

Tutkimukseni keskittyy hallinnan ja julkisuuden suhteen tutkimiseen. Lähestyn hallintaa Michel Foucault'n käsitteistön kautta. Lähtökohtana tutkimusprosessille on ollut Foucault'n tuotantoon perehtyminen. Julkisuutta ja hallintaa koskeva kysymyksenasetteluni perustuu Michel Senellartin huomioihin julkisuuden synnystä. Michel Senellartin esittämän väitteen mukaisesti pyrin kuvaamaan kuinka näkyvyyden ja hallinnan muutos varhaismodernin aikana on osaltaan vaikuttanut modernin julkisuuden periaatteiden syntyyn. Käsittelemäni aiheet ovat tulleet jo esille eri yhteyksissä, mutta nähdäkseni näiden aiheiden kokoamisella yhtenäisen tutkimuksen alle on mielestäni tieteellistä relevanssia. Hallintaa, näkyvyyttä liberalismia ja julkisuutta on ilmiöinä tutkittu paljon, mutta pyrin tuomaan esille jatkumon, jossa julkisuuden ja hallinnan suhde muodostuu. Haluan tutkia hallinnan näkökulmasta prosessia, jossa julkisuus on sementoitunut olennaiseksi osaksi demokratiaa ja modernia maailmaa. Julkisuuden ja hallinnan käsitteet yleensä liitetään medioiden muodostaman julkisuuskuvan hallintaan, jossa julkisuus on strateginen väline tietyn vaikutuksen ja päämäärän saavuttamisessa.¹ Kulttuurintutkimuksen ja semioottisen teorian kautta julkisuutta voidaan lähestyä nykyhetkessä merkitysten tai merkityksettömyyksen tuottamisen alueena. Edellisistä lähestymistavoista poiketen tutkimukseni syventyy julkisuuden, näkyvyyden ja hallinnan historiaan. Olen tietoisesti jättänyt taustalle julkisuuden deskriptiivisen kuvaamisen vallankäytön areenana. Julkisuuden muodostumiseen liittyvät poliittisen ajattelun kerrostumat antavat syvemmän näkemyksen julkisuudesta.

Tutkimukseni sivuaa poliittisen teorian ja historian osa-alueita, jotka ovat itsessään hyvin monimutkaisia ja laajoja. Esimerkiksi Michel Foucault'n tuotannon yksityiskohdat, valtiojärki -traditio, liberalismi, Carl Schmittin tuotanto, julkisuus ja Francois Guizot voisivat olla itsenäisten tutkimusten kohteena. Tutkimustyöni eri vaiheissa Foucault, Guizot ja Schmitt ovat olleet kiinnostukseni kohteena. Erityisesti Pierre Rosanvallonin Guizot'ta käsittelevä tutkimus oli paikoitellen lähellä Foucault'n hallinnan teemaa, mutta vasta Senellartilla esiintynyt julkisuuden ja näkyvyyden teema toimi yhdistävänä linkkinä

¹ Esim.: Luostarinen, Heikki (1994) Mielen kersantit.

ja antoi selkeän johtolangan tutkimukselleni. Olen valinnut tutkimukseni lähtökohdakseni Senellartin *Les Arts de gouvernement* -teoksen loppuluvussa esitetyt teemat julkisuuden ja hallinnan suhteesta, joita lähdän tarkemmin selvittämään tutkimuksessani. Valitsemani aineisto on laaja ja monitulkintaisissa aiheissa yksinkertaistukset ovat väistämättömiä. Menetelmäni on lähinnä poliittisen teorian tutkimusta ja lähestyn aiheittani käsitteistön ja teemojen kautta.

Perusteellisimmin olen perehtynyt Foucault'n tuotantoon, jonka vaikutusta ja yhteyksiä muihin tutkimuksiin selvittämällä olen päätenyt nykyiseen tutkimusaiheeseen. Foucault'lla on luonnollisesti tutkimuksessani keskeinen rooli. Hallinnan käsite selittyy lähinnä Foucault'n tuotantoa tulkitsemalla. Valtiojärki -traditio ja liberalismi liittyvät Foucault'n hallintaa koskevaan tutkimukseen. Kuitenkin julkisuuden teema ei esiinny Foucault'lla.

Ranskankieliset tekstit olen suomentanut ja alkuperäisen tekstin olen sijoittanut alaviitteeseen. Tämä mahdollistaa luettavuuden, asiasisällön seuraamisen sekä alkuperäiseen tekstiin tutustumisen. Englanninkieliset tekstit olen jättänyt kääntämättä.

2. JOHDATUS KYSYMYKSENASETTELUUN JA TEMATIikkaAN: JULKISUUS JA HALLINTA MICHEL SENELLARTILLA

Tutkimukseni rakenteen ja kysymyksenasettelun haen Michel Senellartin *Les Arts de gouvernement* -teoksen loppupuheessa esitettyjen huomioiden tematisoinnista.¹ Edellämämainittu teksti antoi tutkimukselleni sen nykyisen suunnan eli julkisuuden teemaan keskittymisen. Senellart esittää hypoteesin julkisuuden ja hallinnan suhteesta, joka tukeutuu muun kirjan hieman epäyhtenäiseen aineistoon. Valitettavasti Senellart käy läpi julkisuuden ja hallinnan aihepiirin hyvin lyhyesti. Senellartin teos on hallinnan käsitteen (*regnum, gouvernement*) historiaa keski-ajalta uudelle ajalle, jonka taustalla voi nähdä Michel Foucault'n tutkimukset hallinnasta ja hallintamentaliteetista. Senellart on perehtynyt keski-ajan kirjallisuuteen sekä valtiojärki -traditioon, josta on julkaissut

¹ Senellart 1995, 279-84.

aikaisemmin lyhyen tutkimuksen¹ ja hän on myös julkaissut 1993 artikkelin Foucault'n hallintamentaliteetin käsitteestä.²

2.1 Senellartin hallinnan käsitteen historia ja julkisuus

Senellartin hallinnan käsitteen historia perustuu hänen omien sanojensa mukaan käsitteistön tutkimukseen, joka käytännössä merkitsee aatehistoriallista katsausta keski-ajan hallintaa koskeviin kirjoituksiin. Senellartin päämäärä on antaa hallinnan käsitteelle dominaatiosta ja vallan käytöstä vapaa merkitys. Senellartin mukaan hallinnan käsitettä ei voida sitoa vain vallan käyttämiseen ja sen mahdollisiin universaaleihin tai vallan luontoon.³ Hallinta on enemmänkin sidoksissa tietyn taidon alueen määrittelyyn. Platon määritteli politiikan erityisen taidon kohteeksi, jota ohjaa metrionin eli oikean mitan periaate. Hallinnassa kaikki tiukka normatiivisuus tai puhdas voiman käyttäminen toivottujen tulosten saamiseksi on suljettu pois. Senellartin mukaan hallinnan taidon historia on yhteydessä uus-aristotelismin praxiksen ja poiesiksen suhteeseen, joka ei alistu normeille.⁴ Hallinnan taito on myös vastakkainen essentialismille. Sen sisältö voidaan määrittellä tietyn aikakauden tai tilanteen kautta. Senellartin hallinnan käsitteen historia on tämän hallinnan taidon historiaa.

Senellartin hallinnan käsitteen historian voi esittää yksinkertaistaen kolmessa osassa. 1) 1100-luvulle asti maallinen valta toimi kirkon ja sen pelastustehtävän mukaisesti. Sielujen pelastus ja ruumiin kuri olivat keskeiset hallinnan päämäärät, jotka ehdollistivat myös kuninkaan edustaman maallisen vallan toimintaa. Hallinnan perusta ja lähde on uskonnollisessa auktoriteetissa, jonka periaatteita kuninkaan virkakoneisto on valvoo ja toteuttaa. Hallinnan toiminta ja päämäärien määrittely ovat erillisiä. Hallinnan kohteena on ihmisten toiminnan saattaminen uskonnon mukaiseksi. Tärkeitä menetelmiä ovat kasvattaminen, omantunnon tutkiminen ja ruumiin kuri, jotka suureksi osaksi toteutuvat kirkon instituutioiden kautta. 2) 1200-luvulta lähtien monarkian vahvistuessa hallinnan

¹ Senellart, 1989.

² Senellart 1995, 298.

³ Ibid., 20.

⁴ Ibid., 14.

perustava auktoriteetti ja toimeenpaneva puoli alkavat yhdistyä. Kuninkaasta tulee hallinnan keskipiste, jonka tehtävänä on ohjata alamaisiaan hyveeseen ja pitää yllä järjestystä valtakunnassa. 3) 1500- ja 1600-luvulla keskiajan yhtenäinen maailmankuva menettää voimaansa ja hallinta välineellistyy menettäen hyveeseen tai pelastukseen liittyneen eettisen sisällön. Hallinnan muutos kuvastuu monarkioiden kasvavissa byrokraatioissa. Hallinnan periaatteina ovat valtakunnan säilyttäminen, suojeleminen ja väestön hyvinvointi, mutta nämä periaatteet ovat sidoksissa valtion olemassaolon sanelemiin välttämättömyyksiin. Suvereniteetti ja hallinta toimeenpanevana voimana eroavat toisistaan. Senellartin mukaan tämä ilmenee ensi kertaa Hobbesin *De civitate*.¹ Hallinnasta tulee autonomista toimintaa, joka kytkeytyy yhä läheisemmin valtion tarpeisiin ja välttämättömyyksiin sekä väestön hallintaan valtion keskeisenä resurssina. Suvereniteetti Senellartin mukaan erottautuu jonkin tapaiseksi poliittisen järjestelmän konstituutioksi, joka määrittää poliittisen tilan rajoja.²

Tämä Senellartin historiallinen jatkumo on kuvattu yksityiskohtaisemmin ja katkelmallisemmin *Les Arts de gouvernementin* analyysissä. Tulee huomata, että tämä hallinnan historia perustuu hallintaa koskevien teosten analyysiin, eikä sosiologiseen aikakauden analysoimiseen. Senellart on saanut historiaansa vaikutteita Foucault'ltä ja myös Carl Schmittiltä. Molemmat Senellart mainitsee kirjassaan useaan kertaan. Schmittin poliittisen teologian väitettä poliittisten käsitteiden teologisesta alkuperästä Senellart ei täysin allekirjoita, koska mainitsee liian yksinkertaiseksi tulkita moderniin valtioon kuuluvaa hallintaa sekularisoitumisen prosessin tuloksena.³ Senellart painottaa hallinnan käsitteen kehittymisen monimuotoisuutta. Senellart kuljettaa hallinnan käsitteen historian sivulla tutkimukseni kannalta olennaista näkyvyyden teemaa. Keskiajan kuninkaalla oli tehtävä olla Jumalan näkyvä lähettiläs maanpäällä. Kuninkaan ruumis oli yhtä aikaa inhimillinen ja jumalallinen, kuten Ernst Kantorowitz on todennut keski-aikaa käsittelevässä teoksessaan.⁴ Kuningas oli kaikille näkyvä esimerkki hyveestä, jonka avulla hän hallitsi ja opasti alamaisiaan. Toinen puoli hallitsijasta oli näkymätön, salattu ja jumalallinen. Monarkian nousun myötä tämä esimerkillinen näkyvyys muuttui hallinnan

¹ Senellart 1995, 34-38.

² *Ibid.*, 40; 42.

³ *Ibid.*, 279.

⁴ Kantorowitz 1957.

kohteen näkyvyydeksi. Uskonnollisuuden erkaantuminen hallinnasta muutti hallinnan periaatteita valtakunnan ja sen resurssien hallinnan suuntaan. Nämä resurssit täytyi saada hallitsijan katseen alaisiksi. Ne täytyi laskea, luokitella ja niitä täytyi hallita pysyvyyden ja hyvinvoinnin turvaamiseksi. Samalla kun hallitsijan ja hänen hallintonsa katse luokitteli valtakunnan resursseja tuli hallitsijasta näkymätön. Hallitsijan näkymättömyys tarkoitti hallintaan liittyvien tietojen ja ylipäätään hallinnan salaamista ulkopuolisilta. Hallintaan liittyvillä tiedoilla saattoi olla sivullisten käsissä vaarallista voimaa. Lisäksi hallintaan liittyvä tieto oli hallitsijan jumalainen yksinoikeus. Salaisuuden eli arcanan teema on keskeinen julkisuuden synnyssä. Senellartin mukaan tarve hankkia tietoja valtakunnasta oli suhteessa julkisuuden syntyyn, jossa yhä haluttiin paljastaa valtakunnassa tai pikemminkin sosiaalisessa vallitsevat prosessit. Julkisuus toisaalta kumosi hallinnan salaisuuden periaatteen. Tämä prosessi ilmenee valistuksen ja liberaalien aatteiden muodostumisessa.

2.2. Tutkimuksen kysymyksenasettelu ja rakenne

Tutkimusongelmani on julkisuuden ja hallinnan suhteen määrittely. Senellartin huomatuksista voi tulkita tätä suhdetta vain pinnallisesti ja mielestäni ongelman tarkempi tutkiminen on aiheellista. Senellartin hallinnan käsite perustuu lähinnä erilaisiin historiallisiin analyyseihin, jotka antavat hallinnasta melko epäselvän kuvan. Toisaalta Senellart lähtee yllä esitetystä kolmijaosta ja muutamista oletuksista hallinnan suhteen, mutta yksityiskohtien ja muutosten monimutkaisuus hämärtää nämä lähtökohdat. Lisäksi hallinnan käsitteen historia ulottuu vain uuden ajan kynnykselle. Otan hallinnan ja vallan analyysin Michel Foucault'n genealogisista tutkimuksista, joihin myös Senellart viittaa eräänä keskeisenä esikuvanaan.¹ Senellart mainitsee tutkimuksensa pysähtyvän modernin hallintamentaliteetin kynnykselle.² Tutkin Foucault'n genealogista historiaa sekä hallintamentaliteetin käsitettä luvuissa 3. ja 4. Foucault'n hallintamentaliteetin yhteydessä ilmenevästä valtiojärjen käsitteen tutkimisesta siirryn edellämämainitun salaisuuden eli arcanan käsitteen kautta julkisuuden käsitteen analysoimiseen. Senellart mainitsee juuri

¹ Senellart 1995, 284.

² Idem.

valtiojärjen olevan elementti, johon hallinnan käsite sulautuu.¹ Keskeisen osan tutkimuksessani muodostaa Michel Foucault'n tekstien kautta tapahtuva hallinnan käsitteen määrittely.

Valistuksen ja liberaalien aatteiden leviäminen merkitsi hallinnan periaatteiden muutosta ja modernin julkisuuden syntymistä. Luvun 5. liberaalin hallinnan ja julkisuuden suhde on keskeinen tutkimuksessani. Luvussa 5.1. käyn läpi tarkemmin Senellartin hypoteesin julkisuudesta hallinnan välineenä. Luvussa 5.2. pyrin kuvaamaan lyhyesti julkisuuden ja yleisen mielipiteen käsitteiden muodostumista 1700-luvulla. Liberaalia julkisuutta tarkastelen luvussa 5.3. erityisesti Carl Schmittin kautta. Luku 5.4. sivuaa julkisuutta ja parlamentarismia Carl Schmittin kautta. Luku 5.5. on lyhyt ekskurssi epäjärjestyksen teemaan sekä sosiologian tuottamaan julkisuuteen. Senellart pysähtyi tutkimuksissaan hallinnan käsitteen historiassa noin 1600-luvun valtiojärki -teoreetikkojen tutkimusten analysoimiseen. Foucault'n genealogisten historioiden ohella Senellart mainitsee tärkeänä tutkimuksena modernista hallinnasta Pierre Rosanvallonin *Le Moment Guizot*'n, jonka yhteydessä Senellart viittaa hallinnan taidon historiaan, mutta jättää tarkemmin mainitsematta miksi mainitsee tämän teoksen. Päätän julkisuuden ja hallinnan suhteen tutkimuksen Guizot'hon, 1800-luvun ranskalaiseen poliitikkoon ja historioitsijaan. Guizot oli liberaali ja ajoi julkisen mielipiteen ja lehdistön vapautta. Toisaalta hänen ajatteluunsa liittyi erottamattomasti hallinnan elementti. Mainittakoon, että Rosanvallonin Guizot -tutkimuksen alkuvaiheet on jäljitettävissä Foucault'n pitämiin seminaareihin 1970-luvun lopulla.

3. MICHEL FOUCAULT'N GENEALOGISET HISTORIAT

3.1. Michel Foucault'n tuotanto

Michel Foucault (1924-84) oli ranskalainen filosofi, jonka tuotannon keskeiseksi motiiviksi voi nimetä subjektin historiallisen muodostumisen ja siihen liittyvän vallan tutkimisen. Foucault kävi kriittistä keskustelua 60- ja 70-luvun intellektuaalisen kentän

¹ Senellart 1995, 284.

hallitsevien suuntausten psykoanalyysin ja marxilaisuuden kanssa. Friedrich Nietzsche on keskeinen pyrittäessä ymmärtämään Foucault'n kysymyksenasetteluja, joissa Nietzschen vaikutus ilmenee taustalla ja rivienvälistä luettavana. Yleensä Foucault'n tuotanto jaetaan kahteen pääkauteen: arkeologiaan ja genealologiaan. Tämän jaon ovat tehneet esimerkiksi Dreyfus-Rabinow (1982) ja Pulkkinen (1996). Arkeologia tutkii diskurssien tai ajatusjärjestelmien muodostumista. Sen keskeisiä teoksia olivat *Les mots et les choses* (1966) ja *L'archéologie du savoir* (1969). 1960-luvun lopulla Foucault alkoi kiinnostua vallan elementistä, joka puuttui arkeologisesta diskurssien tutkimisesta. Uutta tutkimusotetta Foucault alkoi nimittää genealogiseksi Nietzsche, *généalogie et l'histoire* -artikkelinmyötä.¹ 1970-luvun tuotannon keskeiset teokset olivat *Surveiller et punir* (1975) sekä *Volonté de savoir* (1979). Viimeksimainittu on seksuaalisuuden historian ensimmäinen osa tai pikemminkin johdanto, jonka eräs keskeinen lähtökohta on käsitellä valtaa tuottavana eikä yksinomaan repressesiivisenä. Hallinnan ongelma eksplisiittisenä tuli esille Foucault'n tuotannossa vuosien 1975 ja 1977 aikana, kun Foucault kurivaltaa koskevilla tutkimuksillaan päätyi hallinnan ja valtion ongelmaan. Genealogiset tutkimukset jatkuivat minätekniikoiden, yksilön eettisen itsesuhteen ja eettisten käytäntöjen tutkimisella seksuaalisuuden historian toisessa ja kolmannessa osassa.

3.2. Tiedon ja vallan kertymisestä

Genealogisessa historiassa valta ja tieto ovat identiteettien muodostumisen taustalla. Genealogioissaan Foucault nimesi kaksi keskeistä vallan tyyppiä: kuri- ja biovallan. Yleisenä nimittäjänä näille genealogisille tutkimuksille on Foucault'n käsitys tiedon kertymisestä, jotka ilmenevät erilaisina diskursiivisina muodostumina. Nämä diskursiiviset muodostumat ovat tietyn aikakauden tiedon tuottamisen ja havaitsemisen ehdot, joiden piirissä sanottava ja se mistä on mahdoton puhua muodostuvat. Valta, totuus ja tiedon tuottaminen liittyivät yhteen. Valta viittasi vaihteleviin valtasuhteisiin, joiden taustalla saattoi tosin olla pysyvämpi vallan rationaliteetti, kuten esimerkiksi kurivallan jokin ilmentymä. Valta oli tuottavaa eli se valtasuhteiden perustalta luo tietoa ja totuutta kulloiseenkin valtasuhteeseen osallistuvista subjekteista. Genealogiset tarinat

¹ DE II, 136.

usein kuvaavat tietyn rationaliteetin syntyä, joka muokkaa yksilöistä subjekteja eli vallan kohteita. Foucault'n tutkimusote välttää olettamasta mitään aitoa subjektiutta, totuutta tai ykseyttä. Humanististen tieteiden kritiikillä Foucault halusi purkaa tietyn subjektiuden muodostamia alistussuhteita, joilla ihminen saatetaan riippuvaiseksi, kuuliaisiksi tai marginalisoidaan.

Genealogisessa historiassa voidaan paikantaa tilanteita, joissa tietyn instituution tai käytännön syntymisessä vaikuttaneita valtasuhteita voidaan tutkia. Näihin instituutioon tai käytäntöihin on investoitu tietoa, normeja tai teknologioita, jotka muodostavat valtasuhteen yksilöön. Moderni Foucault'n genealogioissa on tiedon ja vallan kertymä, jonka tutkiminen merkitsee nykyisyyden tuntemista, nykyisyyden historiaa. Nykyisyyteen liittyy kysymys siitä mitä olemme tässä nykyisyydessä ja osaltaan tähän voi vastata tutkimalla menneisyyden tiedon ja vallan muodostumia. Foucault'n genealoginen historia keskittyy menneisyyden tutkimisessa hetkiin tai tapahtumiin (*événement*), jotka erottavat genealogian perinteisen historian jatkuvuudesta. Jatkuvuus peitti alleen historian valtataistelujen ja näistä taisteluista muodostuvan totuuden ja tiedon. Keskittymällä tiettyihin hetkiin historiassa voidaan löytää nykyisyydessä vaikuttavien voimien relatiivisuus ja nähdä selvemmin mitä olemme ja millaiset valtasuhteet meitä ympäröivät. Kriittisesti voisi kuvata Foucault'n tutkimuksia nihilistisinä ja yksilöä liian rajoittuneesti ymmärtävänä. Strukturalistisiin painotuksiin kohdistuvassa kritiikissä ei oteta huomioon, että itseasiassa Foucault kuvaa yksilöä rajoittavaa ja tyypistäväää valtaa haluamatta ottaa kantaa siihen millainen yksilön olisi oltava. Valtasuhteet voidaan ottaa haltuun ja niitä vastaan voidaan asettaa vastavalta. Foucault'n valta-analyysin olennainen piirre on kuitenkin, että olemme aina jonkin vallan ja valtasuhteen piirissä. Toisaalta myöhemmässä Foucault'n ajattelussa diagnostiikka siitä mitä nykyään olemme oli suhteessa vapauden käytäntöihin, joka merkitsi olla hyväksymättä mitään välttämättömänä tai itsestäänselvänä.

Foucault'n tuotannon taustalla vaikuttavien ajattelijoiden määrä on laaja ja eräs tärkeimmistä on Friedrich Nietzsche, jonka genealogian käsitettä Foucault sovelsi. Foucault'n genealogisen historian ymmärtämisen kannalta tärkeää on Nietzscheiltä saatujen vaikutteiden ja lainojen tunnistaminen. Nietzschen Moraalin genealogia -

teoksesta vaikutteet ovat selkeästi luettavissa. Eksplisiittisin Foucault'n Nietzsche-tulkinta on löydettävissä artikkelista Nietzsche, généalogie et l'histoire, jossa historian jatkuvuutta vastaan asetetaan vasta-muisti, historian tutkiminen valtasuhteina ja ruumiiseen kohdistuvana vallankäyttönä. Hallintamentaliteetti vasta-muistina kohdistuu lakiin, suvereenisuuteen ja valtioon investoitua totuutta vastaan. Foucault'n 1970-luvun tutkimukset kuri- ja biovallasta ovat perustana varsinaiselle hallinnan käsitteen tutkimiselle.

Genealogisen historian kohteena ovat siis valtasuhteet, jotka ilmenevät tietona, normeina ja teknologioina. Teknologia voidaan liittää eri tasoihin: ruumiin kohteeksensa ottaviin tekniikoihin, mikrovaltaan tai makrotason rationaliteetteihin. Teknologian käsitteen kannalta tärkeitä vaikutteita Foucault'lle on antanut Georges Canguilhemin teknologiaa käsittelevät historiat ja Gaston Bachelardin tieteenfilosofia. Canguilhem oli tutkinut biologian historiaa ja normaalin käsitteen syntymistä. Teknologian käsitettä sävyttää yhteys Martin Heideggeriin, jolta Foucault oli saanut vaikutuksia varhaiseen, psykologiaa käsittelevään tutkimukseensa. Foucault'n tekniikka- ja teknologia -termien yhdistämisen Heideggeriin on esittänyt William Connolly.¹ Heideggerin² teknologiaa käsittelevä essee tuo esille ajatusta tekniikasta (myös teknologia, luonnontieteellinen tekniikka) ”puitteeseen” perustuvana ja ihmistä johdattavana. Tekniikan olemus on jotain essentiasta, pysyvää olemisesta poikkeavaa. Tekniikan valta on tavassa, jolla se johdattaa ihmistä. Heidegger väittää, että tekniikan sokea harjoittaminen tai sen kieltäminen eivät ole oikea ratkaisu, vaan sen ”olemukselle avautuminen” eli erään kaltainen tietoiseksi tuleminen tekniikan olemuksesta. Teknologian tai tekniikan käsitteet esiintyvät Foucault'lla eri yhteyksissä. Mitchell Dean³ erottelee hallinnan tekniikat ja teknologiat, joista ensimmäiset ovat lähinnä välittömiä tarkkailun, ajan ja tilan järjestämisen keinoja määrättyissä ympäristöissä, ja toiset liittyvät hallinnollisiin ohjelmiin sekä instituutioihin. Hallinta mahdollistuu konkreettisesti erilaisten teknologioiden kautta. Teknologia voi olla yhtä hyvin mekaaninen kuin aineeton väline. Foucault'n seksuaalisuuden historian ensimmäisessä osassa teknologia ja tekniikka ilmenevät seuraavissa yhteyksissä: monimuotoisina, yksilöön kohdistuvina, diskursseja tuottavina,

¹ Connolly 1988.

² Heidegger 1977.

³ Dean 1994, 187.

risteävinä, menetelmien kokonaisuuksina, jonkin mekanismin toiminnan logiikkana, todellisuutta luovana, yhteydessä normalisaatioon, yhteydessä kontrolliin ja populaation hallintaan.¹ Tekniikat liittyvät totuuden tuottamiseen: esimerkiksi sosiaalitieteet ovat teknologioita, jotka esittävät välttämättömät hallinnan päämäärät, keinovalikoiman ja empiirisen tietojenkeruun sekä analysoinnin metodin.

Normaalin, normalisoinnin ja normin käsite Foucault'lla on suuressa määrin peräisin Canguilhemiltä. Normaali on subjektiin kohdistuvan vallan historioissa keskeinen käsite, koska siinä määritellään normaalin ja epänormaalin välinen raja. Tämä raja muuttaa yksilöt tapauksiksi, jotka voidaan luokitella ja diagnostisoida tieteellisesti. Normaalin käsite ei päde tiukasti vain lääketieteessä, kriminologiassa ja psykiatriassa, vaan koko yhteiskunnan voidaan nähdä olevan luokittelujen läpäisemä. Epänormaalin määrittely edellyttää normalisoinnin keinojen kehittämisestä, joilla käyttäytymistä oikaistaan ja pyritään ohjaamaan normaaliksi. Epänormaalin määrittelyyn kuuluu myös marginalisoinnin strategia, jolla epänormaaleja ilmiöitä pyritään rajaamaan ja hallitsemaan paremmin. Normin käsite konkreettisimmillaan ilmenee rangaistuksena normin rikkomisesta.

Foucault'n tutkimukset liikkuvat siis hyvin laajalla alueella, jossa valta ja tieto olivat aktuaalisia ja jopa henkilökohtaisia kysymyksiä. Genealogiset historiat pyrkivät kartoittamaan erityisten rationaliteettien kehittymistä analysoimalla tiedon ja vallan kertymiä. Foucault'lle kaksi keskeisintä rationaliteettia länsimaiden historiassa on kuri- ja biovalta, kuten hän 1976 vuoden luentosarjan viimeisessä luennossa hahmottaa siihenastisia genealogisia historioitaan.²

3.3. Kurivalta ja biovalta

Foucault'n tutkimukset kurivallasta sekä bio- tai populaatiovallasta johtivat hallinnan kysymyksen ja hallintamentaliteetin käsitteen nousuun. Kurivallassa keskeisinä ovat ihmisruumiiseen kohdistuvat vallan muodot, jotka konkretisoituivat esimerkiksi vankilan

¹ Foucault 1976.

² Foucault 1997, 222.

ja sairaalan instituutioiden tekniikoissa sekä käytännöissä. Kriminologia ja lääketiede olivat tähän valtaan investoidun tiedon muodostumia, jotka määrittivät subjektin tämän tiedon mukaisesti. Näistä tieteissä määriteltiin myös teknologiat, menetelmät joiden avulla ihmisruumista hallittiin ja normalisoitiin. Biovallassa kohteena on väestö kokonaisuudessaan elävänä organismina, johon kohdistuvia sattumanvaraisia ilmiöitä, kuten syntyvyyttä, kuolleisuutta ja epidemioita, pyritään kontrolloimaan. Kuri- ja biovallassa kohteena on inhimillinen elämä ilmiöineen ja epävakauksineen. Taustalla on saksalaisen elämän käsitteen kontekstista noussut Nietzsche'n vitalismi, elämän ja voiman korostaminen, joka on johdattanut osaltaan Foucault'ta purkamaan ja tutkimaan tätä elämää rajoittavaa tietoa ja valtaa.

Kurivallan päämääränä on inhimillisen monimuotoisuuden järjestäminen, jonka Foucault toteaa olevan kaikkien valtajärjestelmien päämäärä.¹ Kurivalta sisältää ideaalisen näkemyksen kuriyhteiskunnasta kokonaisvaltaisen hallitsemisen strategiana, joka on vain eräs strategia monien joukossa. Kuriyhteiskunnassa kaikki on valvottua, luokiteltua ja kurinalaista. Kurinpitomenetelmien on oltava tehokkaita: taloudellisesti edullisia ja poliittisesti hienovaraisia, vastustusta herättämättömiä, kuten Foucault'n Tarkkailla ja rangaista -teoksessa analysoitu Jeremy Benthamin vankilasuunnitelma Panopticon.² Panopticon alistaa yksilön jatkuvalla tarkkailulla, jonka hän sisäistää. Teoksen historiallisiin lähteisiin perustuva näkemys kuriyhteiskunnasta perustuu normille, jonka ilmentymä on oikeudellinen järjestelmä. Normaalin, rangaistavan ja oikaistavan rajat määräytyvät normien kautta, joiden konstituoima totuus vain kodifoidaan lakeihin. Valvonta on hienovarainen vallankäytön malli, joka on läsnä yksilöiden arkipäivässä. Poliisilaitoksen kehittyminen teki kurinpidollisista ja valvontamekanismeista rutiinitoimenpiteitä, joissa paitsi, että puututtiin yksilöiden arkielämään, kerättiin tietoja heistä sekä kartoitettiin poikkeavaa käyttäytymistä. Kurivallassa keskeisellä sijalla ovat mikrotason valvontamekanismit, jotka kohdistuvat ruumiiseen. Panopticon kuvaa myös hyvin näkyvyyden uutta, tärkeää roolia poliittisen rationaliteetin kehittämisessä. Kurinpitoon kuuluu erottamattomana osana valvonta ja tarkkailu, joka Foucault'n mukaan perustuu binääriselle luokittelulle (normaali - epänormaali) ja tarkkailun kohteena olevien

¹ Foucault 1980, 245.

² Ibid., 225-45.

yksilöinti.¹ Arkaaisena esimerkkinä Foucault käyttää ruttoon sairastuneen, suljetun kaupungin totaalista valvontaa. Toinen esimerkki on juuri Benthamin Panopticon, jossa eristetty ja yksilöity vanki alistetaan tarkkailulle. Tarkkailu oli yksisuuntaista ja jatkuvaa eli vangilla oli tietoisuus häneen kohdistuvasta tarkkailusta, mutta ei mahdollisuutta nähdä tarkkailun suorittajaa. Näkeminen ja näkyvissä oleminen oli erotettu toisistaan, mikä takasi Benthamin koneiston anonyymiyden ja toimivuuden. Panopticon oli lisäksi taloudellisesti tehokas, sen rakenne perustui vain yhteen valvojaan, joka pystyi toteuttamaan lukuisiin vankeihin kohdistuneen valvonnan. Vallankäytön huokeus ja optimi vallankäyttö liittyi saumattomasti sen kasvattavaan vaikutukseen. Vähin resursein tapahtuva tarkkailu perustui vangin tunteeseen jatkuvasta valvonnasta. Hän ei voinut havaita tarkkailijaa eli koki valvonnan jatkuvana. Panopticonin valta perustui siis vankiin itseensä, hänen tunteeseen jatkuvasta tarkkailusta ja lopulta itsensä tarkkailusta. Kurivallan keskeinen topos ei ole vankila kuriyhteiskunnan tuotteena, vaan ruumis. Rikoksentehtäjän ruumis näyttäytyy rankaisuteknologioiden kohteena, jotka muuttuvat rituaalisista tieteellisiksi, julkisista katseelta piilotetuiksi ja ennen kaikkea yhteiskunnallista tehokkuutta ja normalisointia vaativiksi. Ruumis biovallan elementtinä tulee monipuolistuvien teknologioiden kohteeksi, joka ilmenee paitsi vankilalaitoksen syntymänä, myös moninaisina laitoksina ja menetelminä, joilla ruumiista haluttiin tehdä kuuliaisia. Kuriteknologiat mahdollistavat yhteiskunnan muuttamisen kollektiiviseksi vankilaksi. Foucault'n väite on, että näiden kurinpidollisten tekniikoiden osuus on suurempi länsimaisen "sivistyneen" yhteiskunnan perustana kuin halutaan myöntää. Benthamin mallissa oletetaan tarkkailun kasvattava vaikutus, johon yhdistyy taloudellisuus. Foucault'n mukaan Benthamin suljettu ja kuvitteellinen vankilamalli oli erityisen poliittisen teknologian malli, joka voitiin siirtää laitoksiin ja sitä voitiin soveltaa eri yhteyksissä ihmisten hallitsemiseen, kuten esimerkiksi kouluissa, vankiloissa, tehtaissa ja kasarmeilla.² Panopticonin kuvaama tarkkailun teknologia mahdollisti ideaalin koko yhteiskunnan kattavasta tarkkailu- ja kurinpitokoneistojen järjestelmästä. Benthamin yksittäisen suunnitelman Foucault yleistää koko aikakauden kurinpidon toiminnan malliksi. Foucault mainitsee Benthamin työn kommentoijana ranskalaisen vankilajärjestelmää tutkineen Juliuksen, joka liitti Benthamin panopticonin historian kehityskulkuun näytelmään perustuvasta vallasta kohti suurien ihmisjoukkojen

¹ Foucault 1980, 225.

² Ibid., 231-32

tarkkailuun perustuvaa valtaa.¹ Tämä rangaistusten speaktaakkelimaisuuteen ja näytelmällisyyteen muuttuminen suurelta yleisöltä suljetuiksi normalisointikoneistoiksi oli Tarkkailla ja rangaista keskeinen teema. Vallan panoptinen modaliteetti oli tarkkailuun perustuvan, yksilöivän, luokittelevan, yksisuuntaisen, normalisoivan vallan sekä yhteiskunnan uusi muoto. Vallan panoptiseen modaliteettiin pelkistyy hyvin uuden ja moniin yhteyksiin sovellettavan, anonyymien teknologian ajatus. Modaliteetti ei pelkisty tiettyyn paikkaan tai aikaan, vaan on olemassa välineenä ja modernina tapana harjoittaa valtaa. Vallan panoptinen modaliteetti, tarkkailu, liittyy osittain 1700-luvun lopun tasa-arvon ja edustuksellisuuden oikeudelliseen perustaan, mutta tätä yhteyttä Foucault ei halua korostaa. Sen sijaan tarkkailu -ja kurivalta ovat takeena ja perustana oikeusvaltion periaatteille. Kurinpitomenetelmät ovat järjestystä luova, tarkoituksellinen koneisto, eikä vain eräs lakeja toimeenpaneva taho. Vapauden eri muodot perustuvat kurinpidon luomalle järjestykselle.²

Panopticonin ihanne ja panoptinen vallan modaliteetti ovat julkisuuden ja näkyvyyden syntymisen ymmärtämisessä tärkeitä. Näkemisen luonne julkisuudessa ja vankilassa eroavat, mutta sattumanvaraista julkisuuden problematisointi sekä panopticonin tarkkailun ajatus eivät ole. Ei ole sattumaa, että Bentham esitti edustuksellisuuden ja julkisuuden puolesta argumentteja 1700-luvulla ja kehitti panopticonin mallin. Benthamin idealismiin kuului kasvattaminen ja oikeaan käyttäytymiseen ohjaaminen. 1800-luvulla liberaalien aatevirtausten myötä julkisuus mielletään tärkeäksi sosiaalisen näkyvyyden tuottamisen keinoksi. Sosiaalisen näkyvyyden kontekstissa julkisuudesta tulee taloudellinen keino lisätä hallinnan tehokkuutta, kuten Panopticonin tapauksessa tehokkuus, taloudellisuus ja katseen valta yhdistyivät. Toisaalta tämä julkisuuden toiminta liberaalin hallinnan välineenä voi osoittautua utopiaksi. Benthamin illuusio katseen vallasta oli Foucault'n mukaan yleinen 1700-luvun reformisteille, jotka ajattelivat mielipiteen (*opinion*) johtuvan yhteiskuntasopimuksesta ja olevan välitön omantunnon ilmaus. Mielipiteeseen vaikuttamisella voitaisiin siis ajaa sosiaalisia reformeja. Foucault'n mukaan illuusio siitä, että tarkkailemalla, katseen vallan avulla ihmiset tulisivat hyveellisiksi ei ottanut huomioon julkisuuden materiaalisia ja taloudellisia mekanismeja.³

¹ Foucault 1980, 243-44.

² Ibid., 250-51.

³ DE III, 204.

Eristäminen, tarkkailu ja luokittelu tekivät Panopticonista materiaalsen ja se yhdistyi taloudelliseen hyötyyn monilla tavoin, kuten esimerkiksi vankien tekemän pakkotyön muodossa.

Ruumiiseen kohdistuvan vallan analyysistä Foucault siirtyy elämään yleensä eli populaatioihin kohdistuvaan valtaan, joka on hallintamentaliteetin käsitteessä hyvin keskeinen. Tämä siirtymä ilmenee Seksuaalisuuden historian ensimmäisessä osassa *Volonté de savoirissa* (1976) sekä vuoden 1976 luennossaan ”Il faut défendre la société”¹. Populaation käsite tuli Foucault’n teksteihin eksplisiittisenä vasta vuoden 1975 aikana ja se merkitsi uudenlaisen näkökulman ottamista valtaan. Sinänsä murrosta tämä ei merkinnyt, sillä esimerkiksi Foucault’n 1961 julkaistussa väitöskirjassa *Folie et déraison*issa tuodaan esille hallinnollisten tekniikkojen valta ja taistelu erilaisin taktiikoin populaatioon kohdistuvaa mielisairauden tai epäjärjestyksen uhkaa vastaan. Teoksessa kuvattiin kuinka hajanaisesta ”populacesta”, väkijoukosta tulee hallinnoitu ”population”, väestö. Tarkkailla ja rangaista -teoksessa (1975) kuvattiin kurivaltaa, joka koskettaa instituutioidensa kautta ihmisen ruumista, ja on muotoutunut historian kuluessa hienovaraiseksi osaksi järjestelmää.

Täytyisi puhua ”bio-politiikasta” tarkoitettaessa sitä joka tuo elämään ja sen mekanismeihin eksplisiittisen laskelmallisuuden ja tekee valta-tiedosta inhimillisen elämän muutoksen suorittajan...²

Ruumiin ja populaatioiden hallitseminen merkitsi lakien merkityksen vähenemistä ja normin sekä normaalin käsitteen nousua. Väitteen lakien merkityksen vähenemisestä voi tulkita poliittiseksi kannanotoksi, jolla hän halusi pysytellä mahdollisimman kaukana gaullistisesta lakien ja instituutioiden korostamisesta.

Normalisoiva yhteiskunta on elämään keskittyneen vallan teknologian historiallinen tulos...elämästä ennemmin kuin oikeudesta on tullut poliittisten

¹ Foucault 1997.

² Foucault 1976, 188: ”...il faudrait parler de ”bio-politique” pour désigner ce qui fait entrer la vie et ses mécanismes dans le domaine des calculs explicites et fait du pouvoir-savoir un agent de transformation de la vie humaine...”

taistelujen kohde, vaikka nämä muodostetaan oikeuden affirmaation kautta.

”Oikeus” elämään, ruumiiseen, terveyteen, onneen...¹

Tilastotiede mittasi ja todennäköisesti populaation muutoksia, jotka olivat uhkia järjestykselle. Alunperin verotusta kartoittanut tilastotiede perehtyi populaation säännönmukaisuuksiin ja esimerkiksi rikollisuuden tutkimiseen. Tilastotieteellisellä tutkimuksella oli viimeksi mainitussa roolissaan vahva moralistinen ote. Myöhemmin populaatio pysyy tilastotieteellisenä ja biologisena kokonaisuutena, jota hallitsemaan asettuvat asiantuntijoiden ja erityistieteiden koneistot. Esimerkiksi kaupunkitilassa erilaisten ongelmien kartoittaminen merkitsi populaation hallinnan muuttumista sosiaalisten ongelmien hallinnoimiseksi. Foucault'n artikkelissa *La politique de la santé au XVIIIe siècle* kuvataan 1800-luvun terveystalouden ja hallinnon kehittymistä.² Populaatioon kohdistuvat tekniikat kohdistuivat esimerkiksi kaupunkisuunnitteluun, terveydenhoitoon, rakennusten suunnitteluun, viemärijärjestelmän kehittämiseen, teurastamojen sijoittamisen suunnitteluun jne.. Erilaiset instituutiot, kuten sairaalajärjestelmä, huolehtivat populaation hyvinvoinnista. Terveystalouden on vain yksi osa-alue populaatioon kohdistuvista tekniikoista, mutta sen sosiaalishistoria kuvastaa hyvin populaatio -termin kuvaamaa muutosta. Hygienian kehittymiseen liittyy myös vahva moraalinen vaikutus, kun toisaalta se on suunnitelmallisuutta ja hallinnollisia menetelmiä. Biovallan käsite liikkuu siis hyvin heterogeenisellä alueella, jota voi kuvata yleisesti elämän hallinnoimisena. Elämän hallinnoiminen ilmenee myös yksilön valintoina itsensä suhteen, josta banaalina esimerkkinä erilaiset terveystaloudet elämäntapana. Foucault oli kuvannut valtaa mikrokooppisena, ruumiiseen ja arkipäiväisiin rutiineihin kohdistuvana. Populaation käsitteen kautta Foucault siirtyi hallinnan kysymyksen tarkasteluun. Ruumis ja populaatio tulevat tarkkailun, tietojen keräämisen ja luokittelun kohteeksi. Hallinnan keskeinen tehtävä oli saattaa biologiset ilmiöt ennustettaviksi. Ennustettavuus merkitsi myös ilmiöiden ja prosessien tekemistä näkyväksi.

¹ Foucault 1976, 191: *”Une société normalisatrice est l’effet historique d’une technologie de pouvoir centrée sur la vie... C’est la vie beaucoup plus que le droit qui est devenue alors l’enjeu des luttes politiques, même si celles-ci se formulent à travers des affirmations de droit. Le ”droit” à la vie, au corps, à la santé, au bonheur...”*

² DE III, 13-27.

3.4. Minätekniikat ja itsen hallinta

*Kuinka on muodostunut ihmisten hallitsemisen malli, jossa ei vain vaadita tottelemaan, vaan tuomaan esille se mitä on?*¹

Volonté de savoirin tuli olla seksuaalisuuteen liittyviä mekanismeja paljastavan tutkimusten sarjan esipuhe. Seksuaalisuuden historia sai toisenlaisen luonteen myöhemmin ilmestyneissä toisessa ja kolmannessa osassa, kuten aikaisemmin todettiin luvun 3.1. lopussa. Itsen hallinta eli self-governance edellyttää yksilön vapaata harkintaa suhteessa hänelle asetettuihin vaatimuksiin. Hallintamentaliteetin käsite liittyy kiinteästi myös subjektiuden kysymyksiin. Hallinta ilmenee myös erilaisia minätekniikoina, joiden avulla pyritään itsetuntemukseen, itsen täydellistämiseen ja onnellisuuteen. Tähän liittyvät Foucault'n genealogioissa kristillisen askeesin ja toisaalta antiikin itsetuntemusta korostavat filosofiat, kuten stoalaisuus. Siirtyessään mikrovallasta hallintamentaliteetin kautta seksuaalisuuden ja etiikan tutkimiseen kaikki nämä alueet osittain sisältyvät toisiinsa. Hallintamentaliteetti sisältää sekä hallinnan käytännöt, mikrovallan ja erilaiset rationaliteetit, että yksilön eettiset käytännöt, minätekniikat.

*He [Foucault] prefers to analyse the forms of governmental and ethical practise over their legal and moral codification and formalisation. He elaborates a methodology applicable to the analysis of the government both of self and of the others that brings into focus: the substance worked on by the respective techniques; the mode of subjectification; the self-forming activity; and the telos of the practice.*²

Itsen hallinnan ja muiden tai populaation hallinnan välillä on yhteyksiä, jotka liitetään usein Norbert Eliaksen sivilisaatioteoriaan ja Max Weberin tutkimuksiin protestanttisesta askeesista. Itsen ja muiden hallinnan tasot ovat aina mahdollisina esillä. Hallintaan sisältyvät samanaikaisesti niin totalisoivat kuin individualisoivatkin voimat. Yksilön käyttäytymisen teema on modernissa hallinnassa Foucault'n mukaan lähtenyt liikkeelle

¹ DE IV, 125: "Comment s'est formé un type de gouvernement des hommes où on n'est pas requis simplement d'obeir, mais de manifester, en l'énonçant, ce qu'on est?"

² Dean 1994, 174.

1500-luvun stoalaisen filosofian renessanssina ja toisaalta katolisen sekä protestanttisen kirkon pastoraalivallasta eli ”elämän ja sielujen” hallinnasta. Myös lasten pedagogia alkaa syntyä samaan aikaan.¹

Technologies of the self -luennossa² Foucault käsittelee stoalaista ja kristillistä totuuden kertomisen ajatusta tai teknologiaa. Totuuden kertominen tai totuus -pelit liittyvät Foucault'n myöhemmän kauden tutkimuksiin seksuaalisuuden ja modernin subjektin muodostumisesta. Totuus on yhteydessä tietoon ja tieteisiin, joiden kautta kuva subjektista muodostetaan. Totuus on yhteydessä myös teknologioihin, joiden kautta totuutta voidaan tuottaa. Foucault jakaa edellämainitussa luennossa yllättävän suorasukaisesti nämä teknologiat neljään päätyyppiin: tuotannon, merkkijärjestelmien, vallan ja minän teknologioihin. Kaksi viimeksi mainittua ovat keskeisimpiä ja Foucault määrittelee vallan ja minän teknologioiden kohtaamispaikan olevan ilmiö nimeltä hallintamentaliteetti, josta tarkemmin luvussa 4. Näiden kahden teknologian kohtaaminen ilmenee esimerkiksi kristillisessä työetiikassa, joka ilmenee yksilön sisäisessä työskentelyssä suhteessa itseensä, käyttäytymisen tarkkailuna ja valtasuhteissa. Työetiikka merkitsi oman käyttäytymisen lisäksi muiden käyttäytymisen hallintaa. Paikallaan asuminen, säännölliset elämän tavat ja työskentely voitiin liittää helposti pakkotyölaitoksiin työetiikan mahdollistamien normien kautta. Itsen ja muiden hallinnan yhteys ei perustu yksilön ja jonkin totaalisen instituution alistussuhteisiin, vaan hallinta sisältää yksilöiden vapauden ja halun muokata itseään eettisen työskentelyn kautta ulkoapäin asetettujen normien tai elämänohjeiden suhteen. Hallinta on siis yksilön hyväksymää ja sisäistämää.

*When we are governed by one, or by a few who 'know how to conduct them'.
When we are governed, when our behaviour is managed, directed or
conducted by others, we do not become the passive objects of a physical
determination. To govern individuals is to get them act and to align their
particular wills with ends imposed on them through constraining and*

¹ DE III, 639.

² Foucault 1988, 17-19.

*facilitating models of possible actions. Government presupposes and requires the activity and freedom of the governed.*¹

Oman subjektiuden muokkaaminen on eettistä toimintaa, joka tapahtuu erilaisten minäteknikoiden kautta. Tietty valtasuhde voi vaatia eettistä pohdintaa tai jokin teknologia johdattaa ihmistä tiettyjen normien piiriin. Minäteknologioissa voi ymmärtää käyttäytymisen tai ohjaamisen (*conduit, conduct*) käsitteen kautta, jolloin hallinta on ”käyttäytymisten ohjaamista” (*conduit des conduits*) ja käyttäytymiseen liittyvien todennäköisyyksien hallitsemista. Verbi *conduire* sisältää ohjaamisen (*conduire*) ja tietyille mahdollisuuksille avoimen kentän mukaisen itsensä hallinnan/käyttäytymisen (*se conduire*) merkitykset.² Käyttäytyminen viittaa yksilön itsensä hyväksymään ja samalla ulkoapäin kontrolloituun toimintaan. Subjektivointi (*assujetissement*) voi olla yksilön itsensä valinta, mutta myös tietoista tai tiedostamatonta mukautumista. Yksilön sisäistämä itsetutkiskelu ja tarkkailu Foucault’n kuriyhteiskunnassa yhdistyy huomattavassa määrin Nietzschen huonon omatunnon käsitteeseen, jossa omatunnon perusta on löydettävissä rangaistusjärjestelmien ja ruumiillisten rankaisujen historiasta.³ Fyysinen kuri ehdollisti Nietzschen ”ihmis-eläimen” huonon omatunnon vaatimuksille ja merkitsi ihmisen tahdon kääntymistä häntä itseään vastaan. Tosin Foucault’n minäteknologiassa on erotettava alistava subjektivointi (*mode d’assujetissement*) ja itsesuhde (*rapport à soi-même*). Subjektivoinnissa yksilöstä tehdään ulkopäin sääntöjen ja vaatimusten kohde. Luostarilaitoksen ulkoisten rutiinien sekä itsetutkiskelun kuri subjektivoi kohteensa ehdottomasti ja vaati alistumista. Foucault analysoi minäteknologioissaan kristillistä tunnustusta ja omatunnon tutkiskelua.⁴ Tunnustuksessa ei ole kysymys vain yksilön mielenrauhan saavuttamisesta, vaan hänen omatuntonsa tarkkailusta ja yksilön tekemisestä kuuliaiseksi. Tunnustus saattoi puuttua lukuisiin elämän yksityiskohtiin ja säädellä niitä yksilön itsensä antaminen tietojen kautta. Valtasuhde tunnustuksessa toimi tämän yksilön oman kertomisen kautta. Oikeusjärjestelmässä sekä terapeuttisissa järjestelmissä itsestään kertominen ja vapaaehtoinen itsen paljastaminen oli keskeistä. Itsesuhde merkitsee itsensä

¹ Burchell 1991, 119.

² DE IV, 237; Dean 1994, 177.

³ Nietzsche 1964, 75-77; 107-111.

⁴ Kts. DE IV, 125-29.

konstituoimista eettisenä ja tietoisena toimijana suhteessa ”eettisten käytäntöjen” alueeseen, kuten esimerkiksi seksuaalisuuteen. Itsesuhteeseen liittyvät lukuisat minätekniikat, joiden kautta yksilö pyrkii muodostamaan itsensä eettisenä toimijana.¹

...the central concern is not with reification, in the sense of the falsification or distortion of the human essence in its representation, but with what Foucault calls ‘assujettissement’. The latter is a term which covers how the individual is ‘subjectified’ in relation to forms of knowledge and discourse, ‘subjected’ in technologies of domination, and ‘subjectifies’ him or herself in relation to rules and techniques of ethical conduct. This triple fabrication of the subject is thus not simply an effect of domination but a complex result of practices and techniques of power, knowledge, and ethics.²

Eliaksen itsekontrollin syntyä selvittävät kohdat yhdistyvät mielenkiintoisella tavalla Foucault’n minätekniikoiden historiaan, vaikka Eliaksen psykologisoiva ote on vieras Foucault’lle. Eroja ilmenee myös itsekontrollin kehittymisen historian ulottumisessa Foucault’lla antiikin ja kristinuskon aikaan. Eliaksella väkivallan monopolisointi on läheisessä yhteydessä itsekontrolliin ja sen muuttumiseen ”toiseksi luonnoksi”. Itsekontrollin vastakohtana on keskiaikainen ”agressiivinen ja sotainen” yksilö.

...single plans and actions of men can give rise to changes and patterns that no individual person has planned or created...This order is neither ”rational” - if by rationality we mean that it has resulted intentionally from the purposive deliberation of individual people; nor ”irrational” - if by ”irrational” we mean that it has arisen in an incomprehensible way... The individual is compelled to regulate his conduct in an increasingly differentiated and more stabler manner...whether consciously or unconsciously, the direction of this transformation of conduct in the form of an increasingly differentiated regulation of impulses is determined by the direction of the process of social differentiation, by the progressive division of functions and the growth of the

¹ Foucault 1984, 32-39.

² Dean 1994, 112-113.

*interdependency chains into which, directly or indirectly, every impulse, every move of an individual becomes integrated.*¹

Minäteknologioissa julkisuuden teeman kannalta keskeistä on yksilön itse-suhteessaan harjoittaman vapauden ja hallinnan suhde. Käyttäytyminen on yksilön hyväksymää, mutta samalla ulkoapäin hallittua normien ja eettisten ohjeiden kautta. Yksilö harjoittaessaan vapauttaan ja toteuttaessaan itseään suhteessa tiettyihin normeihin hän samalla tuo itsensä hallinnan piiriin. Itsen hallinnassa ja minäteknologioissa yksilö tuo itsensä hallinnan nähtäville oman vapaaehtoisen toimintansa kautta muokatessaan itsestään subjektia.

3.5. Hallinta ja näkyvyys

Genealologiaan liittyivät erottamattomasti totuuden ja tiedon käsitteet. Tieto ruumiista, väestöstä tai itsestä oli hallinnalle keskeistä. Tieto merkitsee nimeämistä ja tietyn subjektuuden luomista. Vitsin mukaisesti jotain sairautta ei ollut ennenkuin se keksittiin. Foucault'lle ihmisen käsite on eri tieteiden kehityksen tuloksena syntynyt kategoria. Sairauden keksiminen johtaa uusien parannuskeinojen kehittämiseen, ihmisten huoleen omasta terveydestään uuden taudin uhatessa ja diagnostisten teknologioiden kehittämiseen. Tämä merkitsee uuden näkemisen ja analysoimisen tavan syntymistä. Hallinnalla on vahva epistemologinen luonne ja siihen läheisesti kuuluvat erilaiset näkemisen ja katseen metaforat. Tarkkailu on vain yksi esimerkki tästä. Tarkkailu edellyttää tietynlaista vapautta, koska puhtaan kurin yhteiskunnassa tarkkailua ei varsinaisesti tarvita. Toisaalta Foucault'n kuvaamat vallan muodot ovat vain yksittäisten rationaliteettien kuvauksia, joiden antama kuva täydellisestä hallinnasta on suhteutettava rationaliteetin alaan ja siihen kohdistuvaan vastavaltaan. Kun kurivallan yhteydessä yksilö ulkoapäin ohjataan hallinnan piiriin ja hänet tehdään näkyväksi, niin minäteknologioissa yksilö nimeää itsensä ja tekee itse itsensä näkyväksi hallinnalle.

¹ Elias 1982, 230-33.

4. HALLINTAMENTALITEETTI - POLIITTISEN RATIONALITEETIN KEHITTYMINEN

Edellä hallintamentaliteetin käsitteen ympäriltä hahmottui edellisessä luvussa useita tähän tutkimukseen liittyviä alueita. Julkisuuden ja hallinnan suhteen panoptinen modaliteetti toi esille tarkkailun ja katseen merkityksen modernissa hallinnassa. Populaation hallinta perustui siitä saatavaan tietoon ja sen myötä kehitettäviin populaation hallinnan teknologioihin. Minätekniologioiden merkitys oli niiden perustumisessa vapautteen sekä yksilön itsensä aktiiviseen rooliin hallinnassa. Tottelemisen ja pakottamisen sijasta yksilöt ottavat vastuun itsestään ja heidän oman subjektiivensa kanssa tekemä työ on ulkopuoliselle tarkkailulle avointa. Tästä huolehtivat nykyään monet terapeuttiset ja hyvinvointivaltion arsenaalin menetelmät. Yksilön tuli ilmoittaa se mitä on eli häneen kohdistui velvollisuus tuoda itsensä hallinnan katseen alaiseksi.

4.1. Hallintamentaliteetti

Hallintamentaliteetin käsite ilmestyy Foucault'n tutkimuksissa vuonna 1977. Aut-Aut -lehdessä 1978 italiaksi, 1991 englanniksi ja 1994 ranskaksi julkaistu Foucault'n vuoden 1977-78 *Sécurité, territoire et population* -luentosarjan neljäs osa¹ keskittyy hallinnan (*gouvernement*) ongelman kehittymiseen 1500-1800-luvulla. Toinen tärkeä teksti on *Omnes et singulatim*², jonka Foucault kirjoitti Stanfordin yliopiston Tanner -luentoja varten vuonna 1979 ja jossa Foucault käsittelee tarkemmin pastoraalista valtaa ja tämän vallan vaikutusta ihmisen omaantuntoon. Luennon toinen puoli käsittelee valtiojärkeä ja police -tieteitä. Valtiojärjestä löytyy jo lyhyitä mainintoja *Sécurité, territoire et population* -luennossa. Kolmas merkittävä hallintamentaliteettia käsittelevä teksti on *Technologies of self* -luento³, jossa Foucault määrittelee hallintamentaliteetin minän ja vallan teknologioiden kohtaamispisteenä. Tästä määritelmästä käsin voi tutkia hallintaa erilaisina eettisinä käytäntöinä.

¹ DE III, 635-57. Collège de Francen luentosarjan vuosiraportti: DE III, 719-23.

² DE IV, 134-161.

³ Foucault 1988.

Vuosien 1977-78 luentojen vuosiraportissa Foucault ilmoittaa käsittelevänsä turvallisuuskoneistoja, joiden avulla populaatiota voitiin hallita.¹ Itseasiassa Foucault päätyi populaation käsitteen kautta hallinnan käsitteen tutkimiseen. Ruumiiseen ja elämään kohdistuvan vallan rationaliteetit liittyivät monissa kohdin erottamattomasti valtion hallintaan. Turvallisuuden ja populaation sijasta teemaksi alkoi hahmottua hallinta eri muodoissaan: itsen, muiden ja valtion hallintana. Tätä Foucault nimitti hallintamentaliteetiksi. Hallintamentaliteetti on sivumääräisesti suhteellisen lyhykäinen osa Foucault'n tuotannosta, mutta kuuluu kurivallan ja biovallan tavoin genealogisen historian ohjelmaan. Hallintamentaliteetti muodostaa hallinnan rationaliteetin muodostumisen historian. Mentaliteetti -loppuosa kuvaa modernin hallinnan läpätunkevuutta. Hallinta on mentaliteetin tavoin olemassa läsnä kaikissa operaatioissa aina oman elämän kontrollista valtiollisten asioiden hoitoon. Käsite on Colin Gordonin² mukaan lainattu Annales-koulukuntaan kuuluneelta historioitsija Lucien Febvreltä, joka on käyttänyt hallinnan mentaliteetit ilmaisua. Kuten aikaisemmin on mainittu, Foucault vastusti ihmistieteiden normatiivisuutta ja niiden antaman subjektiivisuuden määritelmää, joka ilmeni myös oikeusjärjestelmän menettelytavoissa, tutkintamenetelmissä ja myös laeissa. Hallintamentaliteetti omana genealogisena historianaan pyrki kattamaan hallinnan kysymyksen eri muodoissaan. Valtio oli samalla lailla eräs hallinnan paikka ja hallinnan rationaliteetin tuotos, kuten vankila oli kurivallan eräs institutionaalinen muoto.

Hallintamentaliteetin kehityksen voi esittää yksinkertaistaen kolmessa jaksossa: arkaaisena kristillisen kirkon piiristä nousevana pastoraalisena valtana, 1500-1600-luvun stoalaisen ajattelun renessanssina, valtiojärki -tradition ja police -tieteiden kehittymisenä sekä 1700-1800-luvun populaatioon kohdistuvana valtana. Lisäksi Foucault esitti näkemyksiä liberalismista, jotka voidaan lukea tämän kehityksen erääksi uudemmaksi vaiheeksi, jossa valtion optimi puuttuminen on ongelmanasettelun kohteena. Pastoraalinen valta keskittyi uskonnollisen pelastuksen päämäärään, joka ilmeni hengellisen auktoriteetin eri muotoina. Pastoraalinen valta kohdistuu samalla koko "laumaan" eli tiettyyn kohdeväestön kokonaisuuteen, mutta myös yksilöön ja hänen omaantuntoonsa. Pastoraalisen vallan motiivina on huoli yksilöiden pelastuksesta kristillisten oppien näkökulmasta. Pastoraalivallalla on sama yksilöivä ja totalisoiva

¹ DE III, 719-723.

² Gordon 1987, 297.

vaikutus, kuin populaatioon kohdistuvalla biovallalla. Pastoraalivallan yksilöivä vaikutus näyttäytyy selkeimmin ripittäytymisessä ja lukuisissa itsetutkiskelun menetelmissä. Yksilö ei joudu vain puhumaan totuuden itsestään tarkkailevalle taholle, vaan harjoittamaan itsetutkiskelua ja itsen hallintaa. Pastoraalinen valta on paralleeli sekulaarin hyvinvointiyhteiskunnan vallankäytön kanssa, jossa tietty populaatio on hoivavaltion mekanismien kohteena ja yksilöihin kohdistetaan terapeuttisia teknologioita.¹ Varsinainen hallintamentaliteetin kehittymisen alku paikantuu 1500- ja 1600-luvulla heränneeseen kysymykseen hallinnan periaatteista. Siirrytään pastoraalisen vallan sielujen hallitsemisesta osana raamatullista pelastussuunnitelmaa ihmisten hallitsemiseen. Hallinnan diskursiiviset muodot kehittyvät edelleen saaden uusia aspekteja, jotka paikantuvat yksityisten kirjoittajien tai koulukuntien teksteihin. Tänä aikana alkoivat kehittyä monet modernin valtion hallintaan liittyvät periaatteet ja teknologiat. Keskiajan feodaalinen ja vahvasti uskonnollinen järjestelmä alkoi väistyä absoluuttisen valtion ja kaupunkivaltioiden kehitykseen liittyvän talousjärjestelmän nousun myötä. Hallinnan periaatteita problematisoitiin uusilla tavoilla, jotka pyrkivät antamaan perustan kehittyville byrokraatioille. Friedrich Meinecken mukaan valtio oli siltana kahden hallinnan tavan: eetoksen ja kratoksen, moraaliseen velvollisuuteen sekä voimankäyttöön perustuvan käyttäytymisen välillä.² Uuden valtamuodostuman, jota hallitsija virkakoneistonsa avulla hallitsi, täytyi perustua joihinkin periaatteisiin, jotka olivat hyväksyttävissä. Uskonnon ja lakien noudattamisen vastavoimana oli valtion etu, joka vaati erityisen hallinnan taidon kehittämistä toisaalta hallitsijaa, toisaalta virkakoneistoa varten. Myös kansaa tuli hallita ja tehdä heidän etunsa valtion eduksi. Seuraava muutos Foucault'n hallintamentaliteetissa on 1800-luku, johon hänen genealogiansa usein päättyvät ja kysymys nykyisyyden luonteesta jää avoimeksi: onko tämä kuvaus nykyisyydestä vai elämmekö uudentyyppisen hallinnan piirissä? Vastauksena voi todeta, että kysymyksessä on kuvaus modernista tai toisaalta voi etsiä uusia hallinnan muotoja. Tarkkailla ja rangaista, kuten Seksuaalisuuden tarinat sisältävät huomautuksia vanhojen, kuvattujen hallinnan muotojen rapautumisesta ja uusien vallan muotojen syntyisestä. 1800-luvulla hallintamentaliteetin olemus tiivistyy kolmiyhteyteen populaation, talouden ja turvallisuuden.

¹ DE III, 719-20.

² Meinecke 1984, 11.

Foucault halusi hallintamentaliteetin myötä ohittaa ja ottaa haltuun kysymyksen mikrovallan suhteesta valtioon, johon Foucault'n oli ilmeisesti tarpeellista ottaa kantaa tutkittuaan medikaalisten-, kurinpidollisten- ja turvallisuuskoneistojen syntyyn liittyvää genealogiaa. Mikrovalta ja tieteiden kehitys väistivät kysymyksen suuremmasta organisoivasta tai suunnittelevasta tahosta. Valtio, byrokratioiden kehitys ja genealogisten historioiden väistämätön sitominen johonkin yleisempään kehitykseen toi esille kysymyksen valtiosta. Valtio yhdistyi suvereenisuuteen, lakiin ja hallitsijaan. Foucault halusi relativisoida vahvaa valtio-käsitettä, joka esiintyi marxilaisten hyökkäyksissä valtiota kohtaan ja oikeiston nationalismissa sekä laillisten instituutioiden korostamisessa. Marx -tulkintoihin nojaava valtioteoria oli 1960- ja 70-luvuilla kuvannut valtiota epäoikeudenmukaista järjestystä ylläpitävinä koneistoina. Foucault kääntää kysymyksen valtiosta pääläelleen: hallinnan rationaliteettien, kuriteknologioiden ja näihin liittyvien tieteiden kehitys olivat valtion ajatuksen olemassaolon perustana. Jos valtioon viitattavalle järjestykselle haluttiin hakea selityksiä, niitä piti etsiä tiedon, tieteiden ja institutionalisoituneiden käytäntöjen historiasta. Hallintamentaliteettiin liittyvä liberaali poliittinen rationaliteetti, liberalismiin analyysi ajoittuu taloudellisen liberalismiin nousuun Ranskassa ja Raymond Barren oikeistohallituksen liberaaliin talouspolitiikkaan 1970-luvulla.

Hallinta on ilmiö, jonka taustalla on erityisen rationaliteetin kehittyminen. Foucault'n vallan käsite itsessään on tietynlainen universaali käsite, mutta hallinta on jotain historiallista. Hallintamentaliteetti kuvasi rationaliteetin syntyä, joka pyrkii hallinnoimaan inhimillisen elämän eri alueita ja koko populaatiota lähtökohtanaan hyvinvointi ja turvallisuus. Rationaliteetin sijasta voitaisiin puhua valtioon liittyvistä strategioista ja käytännöistä, jotka pyrkivät tekemään ihmisten elämästä tiedon ja vallan kohteen.

4.2. Poliittinen rationaliteetti

Poliittinen rationaliteetti kuvaa modernin hallinnan periaatteita, joihin kuuluu mm. populaation hyvinvoinnin päämäärä. Tämä rationaliteetti on erityisesti kehittynyt hallinnan kysymysten kautta. Poliittisen rationaliteetin käsite kuvaa valtioon liittyvän

hallinnan periaatteita. Poliittinen rationaliteetti on Foucault'lla yleisempi ja määritellympi käsite. Poliittisen rationaliteetin käsite on harhaanjohtava, koska se näennäisesti viittaa vain yhteen rationaliteettiin. Vaikka poliittinen rationaliteetti käsittelee hallintaa totaalisoivana ilmiönä, on sen historia erityisten tieteiden ja lukuisten problematisointien kautta hahmottuva. Mitchell Dean vertailee Weberin rationalisoitumisen ja Foucault'n muotoiluja rationaliteetista, joissa on yhteisiä piirteitä mm. askeesiin, etiikkaan ja moderniin tehokkuuteen. Weberin ideaalityyppien etsiminen eroaa Foucault'n heterogeenisten rationaliteettien ja tiedon muodostumien tutkimisesta.¹ Foucault'lle rationaalisuuden käsite perustuu tiedon kertymisessä tapahtuneisiin murroksiin ja jatkuvuuksiin. Rationaliteettien kuvaukset hakevat Foucault'lla yhtenäisyyttä, mutta rationaliteettien kesken vallitsee moneus, jota ei voida summata yhteen rationalisoitumisen prosessiin. Rationaliteettia on syytä tarkastella historiallisena, erityisenä muodostumana, josta käsin voidaan luoda ajattelutapoja, toimintamalleja ja subjektiutta. Poliittisen rationaliteetin kohteena on ihmisten ja valtion hallintaa koskeva tieto ja periaatteet.

...political rationality is linked with other forms of rationality. Its development on large part is dependent upon economical, social cultural, and technical practices. It is always embodied in institutions and strategies and has its own specificity.²

Poliittisen rationaliteetin piirre on sen yhdistyminen yksilöiviin ja totalisoiviin voimiin, tietyn subjektiuden tuottamisen kautta hallitsemiseen ja koko väestöä tai kansaa tai jonkin muun vastaavan kokonaisuuden hallitsemiseen. Yksilöiminen on prosessi, jossa tuetaan eettisten käytäntöjen muodostumista, joiden avulla yksilö tekee itsestään subjektin. Yksilöiminen on siis yksilön vapaata itsekontrollia, jonka muodostumisen taustalla on erilaisia teknologioita ja valtasuhteita. Totalisoinnin ja yksilöinnin kautta yksilöt integroidaan jonkin yhteisön osaksi.

If one likes, the ethos or mode of being of political rationality is the correlation between two diverse forms of political individualisation and

¹ Dean 1994, 75-95.

² Foucault 1988, 161.

*political totalisation in which human beings are regarded as both self-governing citizens and members of the governed population.*¹

Poliittiseen rationaliteettiin kuuluu populaatioiden hallinnan periaatteiden kautta elämästä ja kuolemasta päättäminen, jonka mukaan loogisesti voidaan päättää joko hyvinvointia edistävästä hallinnollista toimenpiteistä tai miljoonien kuolemasta sodassa saman rationaliteetin mukaisesti. Tästä perspektiivistä poliittinen rationaliteetti johtaa hyvinvointivaltion ongelmiin, vaaralliseen ja arkipäiväiseen päätöksentekoon, jolla vaikutetaan kansalaisten elämään hallinnollisten menettelyjen kautta. Poliittisen rationaliteetin kehittymisen voi tulkita siirtymänä pastoraalisen vallan Jumalasta ja pelastuksen päämäärästä valtiojärjen hallitsijan, kuninkaan tai ruhtinaan keskeisyyteen ja erilaisten rationaalisten hallinnan taitojen syntymiseen. Pelastuksen päämäärästä oli siirrytty valtion vahvistamiseen, kuten valtiojärkeä käsittelevässä luvussa todetaan. Kolmas liike kuvastuu julkisuutta käsittelevästä osasta. Hallitsijan absoluuttisen vallan tilalle tuli kansan, tasa-arvoisuuden ja vapauden käsitteet, mutta myös ailahtevaisen massan ongelmat.

Hallinnan käsitettä kuvaavat hyvin Foucault'n vallan teknologiat: kurivalta ja biovalta, mutta hallintamentaliteetin poliittisen rationaliteetin kehittyminen sopii mielestäni hyvin julkisuuden ja hallinnan suhteen tarkasteluun. Hallintaa ei voi pelkästään tarkastella pakottavien ja kuuliaisia mieliä sekä ruumiita muokkaavan vallan kautta. Poliittisen rationaliteetin ja hallintamentaliteetin kautta hallinta näyttäytyy yleisinä periaatteina tai hallinnan taitona, josta käsin yksityiskohtaisemmat poliittiset ohjelmat ja teknologiat voivat toteutua. Spesifin rationaliteetin kehittymisen kautta hallintaa voi tarkastella tähän rationaliteettiin kuuluvien periaatteiden kautta. Näitä periaatteista esimerkkinä edellämainittu elämästä ja kuolemasta päättämisen valta kuvaa hyvin ja yksikertaisesti modernin hyvinvointivaltion logiikkaa. Siitä käsin voidaan arvioida poliittisia ja hallinnollisia ohjelmia. Julkisuuden ja hallinnan suhteen tarkastelussa poliittisen rationaliteetin käsite muodostaa hyvän perustan, vaikka se ei täysin sovi julkisuuden ilmiöiden tarkasteluun. Kuitenkin hallinnan rationaliteetin periaatteiden hahmottelun kautta voidaan saada toimiva näkökulma julkisuuden syntyvaiheisiin. Foucault'n

¹ Dean 1994, 185.

rationaliteetin käsite ei sulje pois muutosta, yksittäisten ilmiöiden tarkastelua tai yleisiä periaatteita. Hallinta voidaan käsittää myös taitona, jonka eräs ilmentymä on seuraavassa luvussa tarkasteltava valtiojärki -traditio. Valtiojärki sekä liberaali julkisuus ilmentävät hallinnan periaatteiden muutosta, mutta myös jatkumoa.

4.3. Valtiojärki -traditio

Valtion hallintaa syntyi tutkimaan tiede tai genre, jota nimitetään valtiojärjeksi, valtiojärki -traditioksi (*Ragion di Stato, Raison d'Etat, Staatsräson*). Valtiojärki -traditioita voi yleisesti luonnehtia valtion voiman kasvattamisen ja säilyttämisen ideologiaksi. Poliittisen rationaliteetin kehityksessä valtiojärki -traditio on hyvin keskeinen. Valtiojärki voidaan myös nähdä jatkumona, jossa valtiota ja sen hallintaa aletaan rationaalisesti tutkia. Valtiojärjen kehittyminen on historiallisesti monimuotoinen ilmiö, joka voidaan ymmärtää hallintaa koskevan genren jatkumona tai suhteessaan aikakauden tilanteeseen. Valtiojärki -tradition tutkimuksista kuuluisimpia ovat Friedrich Meinecken vuonna 1924 julkaistu *Die Idee der Staatsräson* sekä Michael Stolleisin vuonna 1990 julkaistu *Staat und Staatsräson in der frühen Neuzeit*. Meinecken valtiojärjen historia alkaa Machiavellistä ja päättyy saksalaiseen historianfilosofiaan. Valtiojärki Meineckella on päätöksenteon välttämättömyyttä, joka keskittyy tiettyihin periaatteisiin ja vaihtelee poliittisten tilanteiden sekä voimasuhteiden mukaisesti. Valtiojärjen ydin on valtion voiman säilyttämisessä ja kasvattamisessa, johon liittyy valtion ja sen populaation hyvinvointi. Tämän ytimen ympärille on kehittynyt erilaisia välttämättömyyden sanelemia toiminnan ja käsitteellistämisen muotoja. Välttämättömyys ilmenee valtiomiesten toiminnassa ainoan oikean toiminnan löytämisenä. Valtio näyttäytyy Meineckella itsenäisenä, jopa persoonallisena olentona, jonka erityispiirteet ja suhteet muihin valtioihin sanelevat valtiojärjen mukaisen toiminnan. Valtiojärki ei ole vain puhdasta voimaan perustuvaa utilitarismia, vaan siihen liittyy hyvän ja oikean auktoriteetti. Meineckella etiikan ja voiman välisen ristiriidan sovittaminen kuuluu valtiojärjen luonteeseen.¹

¹ Meinecke 1984, 10-12.

Valtiojärki ei ole vain tietty ohitettu kehitysvaihe matkalla moderneihin hallinnan muotoihin, vaan se on ollut vaikuttamassa liberaalin ja demokraattisen identiteetin syntymiseen.¹ Valtiojärki oli hallinnan kysymyksiä rationalisoiva traditio, jonka yhteydestä pystyi jäljittämään useiden tieteenalojen ja käytäntöjen syntymisen. Valtiojärki -traditiolla oli edeltäjänsä keskiaikaisessa Ratio status -perinteessä. Keskiajan Ratio status oli juristien ja teologien piiristä noussut valtiojärjen varhaisempi muoto, mutta se tukeutui läheisesti oikeamielisen hallitsijan toteuttamaan oikeuteen. Senellartin mukaan valtiojärjen vanhempi käsite on peräisin jo 1100-luvulta, jolloin se kehittyi välttämättömyyden käsitteen (*necessitas*) ympärille.² Välttämättömyyden käsite on keskeinen valtiojärjen myöhemmissä kehitysvaiheissa ja Machiavellin ajattelussa. Välttämättömyys voi olla poikkeuksellisten tilanteiden, sodan välttämättömyyttä tai välttämättömyyttä, joka ilmenee esimerkiksi sosiaalisesta nousevana välttämättömyytenä. Välttämättömyys on suhteessa ulkopuolisten muutosten sattumanvaraisuuteen ja niihin reagoinnin välttämättömyyteen. Machiavellin Fortunan käsite kuvaa strategiaa välttämättömyyksiä, joiden muutokseen vastaaminen vaatii taitoa ja myös onnea. Myöhemmin tilastotieteen kehityksessä sattumanvaraisuus ja välttämättömyys olivat mukana ja niitä pyrittiin hallitsemaan rationaalisesti. Machiavellin sattumanvaraisuuksien, voiman ja taidon varassa lepäävä hallinta merkitsi radikaalia muutosta hallinnan periaatteissa, mutta herätti myös vastustusta ja syytöksiä moraalittomuudesta.

Uudemmassa muodossaan, aluksi italialaisena Ragion di Statona käsite on ilmestynyt vuonna 1547 Giovanni della Casan kirjoituksissa. Valtiojärki -traditiossa valtion hallinnan periaatteita etsittiin Jumalaan perustuvan lain ulkopuolelta. Näiden lakien etsimistä kuvaa erityisesti 1500- ja 1600-luvulla esiintynyt ja ruhtinaille osoitettu ohjekirjallisuus, jonka juuret ovat antiikissa ja Ciceron teksteissä. Valtiojärki -tradition syntyminen katkaisee ohjekirjallisuuden tradition, joka keskittyi hallitsijalle kuuluvien hyveiden kuvaamiseen; muutos tosin tapahtui hitaasti ja asteittaisesti.³ Ohjekirjallisuus oli muotoutunut peili -metaforan muotoon (*Fürstenspiegel*, *Miroir du prince*, *specula principis*) viitaten hallitsijan askeettiseen omien hyveidensä edistämiseen ja vikojen tutkimiseen. Hallitsijan tehtävänä oli olla esimerkkinä, Jumalan näkyvänä edustajana, välittäjänä ihmisten ja

¹ Lazzeri - Reynié 1992, 10-12.

² Senellart 1989, 16-18.

³ Senellart 1995, 45-46.

Jumalan välillä. 1500-luvulla ilmenee hallinnan taitoa opettava, poliittisen peilin (*Miroir politique*) nimellä peili -metaforaa jatkava kirjallinen suuntaus. Siinä vedottiin paljolti edeltävien ohjekirjojen ja yleisen tyylin mukaisesti antiikin auktoriteetteihin. Uusi ja merkittävä elementti oli esimerkillisyyden, näkyvyyden sijalle tuleva konkreettisen tiedon hankkiminen ja sen salaaminen. Peilin metafora muuttuu opettavasta, hyveeseen ohjaavasta valtakunnan voimavaroja, resursseja heijastavaksi. Hallitsijan tuli kristillisten hyveiden noudattamisen sijasta tuntea valtakuntansa voimavarat ja valtasuhteet.¹ Tämän kirjallisuuden varhaisvaiheen edustaja oli 1500-luvun puolivälissä vaikuttanut Guillaume de La Perrière, joka esiintyy Foucault'n vuosien 1977-1978 luentojen hallintamentaliteettia käsittelevässä osassa.²

Foucault lähtee tulkinnassaan Niccolo Machiavellin tuotannon herättämästä anti-machiavellistisesta kirjallisuudesta, johon Foucault'n esityksessä La Perrièrenkin tuotanto kuuluu. Machiavelli on lähtökohta myös Friedrich Meinecken tutkielmassa valtiojärjestä, tosin Meinecke pitää Machiavellia enemmän valtiojärki -traditioon kuuluvana, kuin Foucault.³ Machiavellin ruhtinaan tuli säilyttää valtansa kaikin keinoin jatkuvan poikkeustilan ja valtataistelun vallitessa. Anti-machiavellistinen kirjallisuus etsi valtion pysyvyyteen liittyviä tekijöitä, jotka eivät Machiavellin kirjoitusten tavoin liittyneet hallitsijan suhteeseen valtakuntaansa. Valtion pysyvyyttä ja voimaa tutkiva kirjallisuus etsi rationaalisen hallinnan muotoja. Hallinta rationaalisten lakien ja ohjeiden mukaan eroaa Machiavellin ohjeista hallitsijalle, joissa hallitsijan henkilökohtaisella onnella, oveluudella ja häikäilemättömyydellä oli keskeinen rooli. Foucault ja Senellart kuvaavat valtiojärjen synnyn eräänlaisena vastareaktiona Machiavellin kirjoituksiin. Antimachiavellistinen kirjallisuus nousi erityisesti katolisista piireistä. Foucault'n mukaan ero Machiavellin ja antimachiavellistisen kirjallisuuden välillä on Machiavellin ruhtinaan persoonan erityisyyden korostaminen, ruhtinaan ”ulkoisuus” suhteessa hallintansa kohteeseen ja taito säilyttää tämä epävakaa suhde, säilyttää valtakuntansa. Sen sijaan anti-machiavellistinen kirjallisuus, josta esimerkkinä La Perrière, kuvaa hallinnan monimuotoisempana ja useamman tahon harjoittamana. Machiavellillä hallinnan paikka on ruhtinaan taito säilyttää valtansa ja valtakuntansa. La Perrière nimeää hallinnan

¹ Senellart 1995, 52-55.

² DE III, 643-46.

³ Meinecke 1984.

paikkoja: koti, lapset, sielut, maakunta, uskovien yhteisö ja myös eri hallintaa harjoittavia tahoja. Hallinta ja hallinnan taito, jota La Perrière kuvaa on läsnä valtakunnan moninaisissa valtasuhteissa.¹ Hallinta kohdistuu enemmän ns. asioihin ja ihmisten välisiin suhteisiin kuin maa-alueeseen. La Perrièreltä otetun ilmauksen mukaan hallinta kohdistuu asioihin (*choses*) ja on niiden johtamista sopivaan päämäärään. Näillä asioilla on järjestyksen tai valtakunnan voimavarojen suhteen merkittävyyttä. Irtolaisuus, joutilaisuus, nälkä, materiaaliset resurssit, tavat, mielipiteet jne. vaativat erityisten hallinnan välineiden kehittämistä ja taktiikoiden kehittelyä. Hallinta edellyttää välineiden löytämistä ja yhdistyy tieteellisiin menetelmiin.² Foucault asettaa kuvaamansa antimachiavellistisen genren suvereniteetin ja lain vastapuoleksi. Hallinta perustuu rationaalsiin sääntöihin, periaatteisiin, joiden mukaan hallintaa toteutetaan. Foucault'lle valtiojärki oli sääntöihin perustuvaa taitoa tai tekniikkaa, joka edellyttää rationaalisen tiedon hankkimista. Rationaalisen ja konkreettisen tiedon hankkimisen tarve oli yhteydessä tilastotieteen ja poliittisen aritmetiikan syntyyn. Valtionjärjen periaatteiden perustalle kehittyi siis tieteiden järjestelmä, joka tutki valtion voimaa ja valtioiden voimasuhteita.³ Valtiojärki merkitsi hallitsijan ja valtion etujen yhdistymistä. Valtiojärki kirjallisuudessa korostui moralismi hallitsijoita kohtaan ja pyrkimys löytää hallitsijoiden sekä valtion edun symmetria.

Valtiojärjen kehitys liittyy läheisesti tai on rinnakkainen police -tieteiden syntyyn, joissa määriteltiin erityisesti valtion rationaalisen toiminnan kohteet, niiden luonne ja välineet. Police -tieteissä kehiteltiin yksityiskohtaisemmin tekniikoita populaation hallinnoimiseen, joka edellyttää tietojen keräämistä ja populaatiossa tapahtuvien ilmiöiden seuraamista. Police -tiede viittaa lähinnä 1600- ja 1700-luvun teksteissä yleisestä järjestyksestä vastaavaan hallintoon, kuten armeijaan, taloushallintoon ja oikeuslaitokseen. Police -tieteen kohde ei kuitenkaan ole abstrakti menetelmien kenttä, vaan ”elävä ja tuottava ihminen” ja näiden ihmisten väliset siteet ja onnellisuus. Police- tieteen kohteena ei ole vain ruumiillinen ja materiaallinen hyvinvointi, vaan myös ”sielullinen hyvinvointi”. Tälle perustalle voidaan rakentaa hyvinvointivaltiota ennakoivat teknologiat, kuten

¹ DE III, 636-40.

² Ibid., 643-46.

³ DE IV, 151-53

köyhäinhoito, kaupunkien väestön hallinta, hygienia jne.¹ Huomionarvoista on, että näiden teknologioiden kehittymisen päämäärä on positiivinen, hyvinvointia ja onnellisuutta korostava. Ihmisen onnellisuus ja hyvinvointi integroidaan kuitenkin tuottavuuteen ja valtion ”itsesäilytysviettiin”. Erityisesti 1800-luvun porvarillisen yhteiskunnan kehittymisen yksityiskohdat, kuten arkipäivän rakentuminen voivat olla mielenkiintoisia tämän onnellisuuden ja tuottavuuden rationaliteetin historiassa. Foucault’n hallintamentaliteetin historiasta osan kattaa valtiojärjen ja police -tieteiden muodostuminen, joiden perustalle populaatioon kohdistuva hallinta rakentuu.

Humanisti Giovanni Botero (1540-1617) määritteli valtiojärjen ”tietämyksenä keinoista perustaa, säilyttää ja laajentaa valtiota”. Valtion säilymiseen kohdistui ulkoisia ja sisäisiä uhkia, vihollisvaltion hyökkäyksen uhka ja sisäiset uhat muodostivat heikko ruhtinas tai väestön tottelemattomuus. Sisäinen ja ulkoinen rauha tuli säilyttää. Sisäinen rauha liittyi Boterolla hyötyyn; kansalaisten työteliäisyys ja vaurastuminen tuki valtion stabiiliutta ja siksi tuli käyttää pakkotöitä jouteliaisuutta vastaan.² Valtiojärki oli säilyttävää ja konservatiivista. Rauha, taloudellinen menestys ja valtion mahdin voimistaminen olivat sen keskeisiä tavoitteita. Tärkeä muutos keskiajan maailmaan oli hallinnan päämäärän täydellinen kohdistuminen valtion hallitsemisen rationaliteettiin pelastuksen tai hyveeseen kasvattamisen sijasta. Valtiojärjen kohde oli valtiomies tai hallitsija, jolle tieto oli yksinomaan tarkoitettu.

4.3.1. Valtioiden luokittelusta tilastotieteeseen

Police -tieteiden ja teknologioiden kehitys suuntautui valtion ulkoiseen ja sisäiseen turvallisuuteen. Valtiojärjen piiristä nousi sen sijaan vaatimus saada jäseneltyä tietoa valtioon liittyvistä resursseista. Tähän liittyi tilastotieteen ja poliittisen aritmetiikan synty. Tietämys valtion voimavaroista, erityisesti taloudesta, oli salaista tietoa. Vuonna 1785 tilastollisen tutkimuksen kehittäjä Jacques Necker joutui oikeuteen vastaamaan syytöksiin valtiosalaisuuksien paljastamisesta julkaistuaan tilastollisia lukuja Ranskan valtiosta. Aristoteleen jälkiä seuraten Botero julkaisi vuonna 1595 kuvaukset lähes 400 maasta ja

¹ DE IV, 153-60.

² Senellart 1989, 57-61.

alueesta.¹ Valtioita koskevat tiedot olivat hyvin hataralla pohjalla aina varsinaisten tilastollisten menetelmien kehittymiseen asti. Demografian kehittyminen alkoi 1500-luvulla, vaikka pysyi pitkään alkeellisella tasolla. Keskitetty ja tehokas verotusjärjestelmä vaati tilastointimenetelmien ja tarkkailun kehittämistä. Keskeisintä valtion tutkimisessa ja luokitteluissa oli hallinnan periaatteen muodostuminen.

Valtioiden luokittelu ja kuvailu Aristoteleen Politeiassa antoi esikuvan 1500-luvun italialaisille valtiokuvauksille. Valtiokuvaukset ja statistiikka kehittyivät yliopistojen tutkimuksen myötä. 1600-luvulla saksalainen valtiojärki-tradition edustaja Hermann Conring kirjoitti valtiokuvauksia ja jakoi ne neljään osaan: valtion alueen ja väestön, tavoitteiden, hallinnon ja rahavarojen sekä sotalaitoksen kuvauksiin. Statistiikka ja valtiomiehen käsite liittyivät tässä tutkimusperinteessä toisiinsa. Salaisempaa tietoa valtiosta edustivat erilaiset hallinnon teettämät tilastoselvitykset, joita alettiin systemaattisesti tehdä 1600-luvulta lähtien. Toisaalta kirkonkirjat olivat julkisia ja sille pohjalle alkoi kehittyä demografia sekä sen edeltäjä, poliittinen aritmetiikka, joka sai nimensä William Pettyn 1670-luvulla kirjoittamasta samanimisestä teoksesta.²

Demografian tehtävänä oli saattaa elämä järjestyksen alaiseksi tai pikemminkin löytää jumalainen järjestys syntymien, kuolemien ja sairauksien luvuista jumalaisen säännönmukaisuuden periaatteet. Elämälle oli löydetävissä säännöt, joita voitiin käyttää sen hallitsemisessa. Lukujen ja niistä johdettujen periaatteiden nojalla voitiin kehittää edelleen tieteellisiä menetelmiä. Ennustettavuus muutti kristillisen sallimuksen ennustettavuudeksi, jonka vastakohtana oli kuitenkin ajassa tapahtuvan, ennustamattoman uhka valtiolle. Ennustettavuus avasi uuden areenan ennalta ehkäiseville hallinnollisille menetelmille, joiden päämääränä oli turvallisuus. Toisaalta tilastollinen tutkimus nosti esiin ajatuksen puhtaasti matemaattisesta ja rationaalisesta hallinnasta.

Jean Bodin piti väestönlaskentaa välttämättömänä ja hyödyllisenä hallinnan välineenä. Hän erotti lain ja mielipiteen (*opinion*) pitäen mielipidettä valtion säilymisen kannalta tärkeämpänä. Epäjärjestys ja korruptio nousevat mielipiteestä, niiden tuntemiseksi on luokiteltava ja tutkittava epäjärjestykseen liittyvät seikat. Väestönlaskenta (*census*) alkaa

¹ Reynié 1992, 45.

² Luther 1993, 14-17.

Bodinillä merkitä sensuuria (*censure*). Kontrollin perustana ei ole ylhäältä alas suuntautuva tarkkailu, vaan ”sensorien” moralistinen, mielipiteeseen kohdistuva toiminta. Mielipiteen hallinta vaatii kaikkien organisoimista kontrollointiin ja sitä kautta järjestyksen lujittamiseen. ”Sensuurin” toiminta on pedagogista, omaantuntoon vaikuttavaa ja lähellä paternalistisia pastoraalisen vallan teknologioita.¹

4.3.2. Valtiojärki ja valtiosalaisuus

Valtiojärki -traditiossa ja hallintaa koskevissa genreissä antiikin kirjoitusten hyväksikäyttö ja tulkinta oli hyvin yleistä. Julkisuuden ja hallinnan suhteen merkityksellisin antiikin ajattelija oli Publius Cornelius Tacitus, jonka inspiroimana syntyi valtion hallinnan periaatteiden mystisyyttä ja salaamista korostava tulkinta. Valtion hallintaa kuvattiin salaisena ja hämäränä taitona, joka kuului harvoille. Senellartin mukaan salaisuuden teema hallintaa koskevassa kirjallisuudessa keski-ajalta lähtien voidaan jakaa kolmeen päätyyppiin: hallitsijan vallan jumalallisen ja mystisen alkuperän korostamiseen, hallinnon ja sen kirjeenvaihdon salaamiseen sekä lopuksi poliittisten juonien salaamiseen.² Tacitus käytti *arcana imperii*, hallitsijan salaisuuden tai valtiosalaisuuden käsitettä tarkastellessaan keisarien keinoja valtansa pitämiseen.

Francesco Guicciardini (1483-1540) kehitti ajatuksiaan Tacituksen kommentaarina, kuten Machiavelli Liviuksen kommentaarina. Guicciardini oli Tacituksen käyttämisessä edeltäjä.³ Tacituksen Keisarillisen Rooman historia tarjosi esimerkin keisarien toiminnan ja sitä kautta hallinnan käytäntöjen tutkimiseen. Guicciardinin *Ricordissa* Tacituksen kirjoitusten kautta nousee keskeiseksi hallinnan periaatteeksi *prudencia*, joka voidaan tulkita modernissa merkityksessä maltillisuudeksi, mutta tuona aikana se voitiin ymmärtää valppautena ja tarkkaavaisuutena hallinnassa. Guicciardini johti tästä myös tyrannin sorron alla elävien kansalaisten *prudencian*, maltillisuuden ja valppauden.⁴ Valtiosalaisuus merkitsi keinoja ja tietojen hankkimista hallinnan tarpeisiin. Kansaa ja

¹ Reynié 1992, 64-71.

² Senellart 1995, 249-58.

³ McKenzie 1980, 49-50.

⁴ Ibid., 50-52.

mahdollisia vihollisia vakoiltiin ja heidät yritettiin saada paljastamaan suunnitelmansa. Guicciardini näki valtiosalaisuuden keinoissa tyrannian uhan.¹ Valtiosalaisuuteen kuului tietojen hankkimisen ohella näiden tietojen salaaminen, joka oli toisaalta omien suunnitelmien salaamista ja toisaalta itsestään edullisen kuvan antamista. Guicciardini mukaan salailu ja poliittisen naamioit olivat hallinnan realismia ja arkipäivää.² Valtiosalaisuus oli osa hallinnan käytännöllisyyttä. Tacitus esiintyi myöhemminkin tämän valtiosalaisuuden genressä.

Trajano Boccalini (1556-1613) rakensi valtiojärjen teoriaansa pitkälti Tacituksen kommentaarien kautta, joissa Boccalinin mukaan esitetään hallitsemiseen liittyvä taito ja viisaus.³ Tacituksen Rooman keisarien toiminnan tutkiminen toimi esimerkkinä hänen hallitsemisen anatomialleen, jonka kohteena oli keisarien elämä ja toiminta hallitsijana. Boccalini piti hallitsijan hyveen korostamista epävarmana. Realistisempaa oli korostaa valtakunnan ja hallitsijan etujen olevan yhteneväisiä, jolloin hallitsijan voitiin varmemmin odottaa toimivan valtakuntansa eduksi. Boccalini näki näiden hallinnan tutkimusten ja niihin liittyvän tiedon leviämisen vaarallisena ja lietsovan kansaa kapinaan. Tacituksen kautta saatu oppi valtion hallinnasta täytyi olla harvoille avoin. Boccalinilla valtion etu ja siihen tähtäävä tieto olivat rationaalisen tutkimuksen kohteena. Boccalinin metodina oli valtiojärki -traditiossa tavallinen historiallisten esimerkkien tutkiminen ja niistä nykyisyyteen johdettavien hallinnan ohjeiden muokkaaminen. Antiikin tulkinta oli sen ajan kirjallisuudessa poliittista toimintaa, jolla voitiin vaikuttaa antiikin auktoriteettien kautta.

Uusstoalainen Justus Lipsius (1547-1606) käytti Tacitusta tutkimuksissaan. Lipsiukselle Tacitus tarjosi mahdollisuuden tutkia Rooman hallintoa sekä yleisesti politiikan luonnetta. Tacituksen historialliset tekstit olivat Lipsiukselle käytännöllisten hallinnan kysymysten ja päätösten takana vaikuttavien tekijöiden tutkimista. Lipsiuksen näkökulma oli käytännöllinen sekä pedagoginen.⁴ Lipsiuksella oli suuri vaikutus saksalaiseen valtiojärki -tradition suuntaukseen.

¹ McKenzie 1980, 74-75.

² Ibid., 77.

³ Meinecke 1984, 71-84.

⁴ Oestreich 1982, 61-62.

Valtioon liittyvä rationaalinen tieto ja siitä johdetut lait olivat osittain mystisiä, osittain tieteellisiä luonteeltaan. Saksassa tieteellinen hallitsemisen oppi ilmeni myöhemmin kameralismina. Hallitsijan valtaan liittyvä mystiikka ja rationaalisen hallinnan taito kehittyivät absolutismin nousun myötä valistuksen ajalle. Vuonna 1605 ilmestynessä Arnold Clapmarin teoksessa *De arcanis rerum publicarum* määriteltiin arcanan käsite kätkeytyiksi tekniikoiksi, strategioiksi, vastakohtiksi laeille.¹ Päämääränä oli valtion pysyvyyden takaaminen ja hallitsijoiden turvallisuuden takaaminen. Clapmar oletti valtion olevan luonteenomaisesti epävakaa ja muutoksille altis. Epävakaudet tulivat valtakunnan sisällä tapahtuvista juonitteluista ja hallitsijaan kohtaan koetun uskollisuuden rappeutumisesta. Valtion puolustaminen merkitsi epävakauden ja epäjärjestyksen elementtien torjumista. Hallinnalla ei ollut muuta perustaa, kuin välttämättömyyden sanelemien ehtojen noudattaminen ja sen mukaisesti annetun järjestyksen säilyttäminen. Arcana eli salaisuus perustui Clapmarin mukaan illuusioon, jossa naamioimalla hallinta sopivalla tavalla alamaisia ohjattiin uskollisuuteen hallitsijaa kohtaan. Toisaalta hallinta perustui myös puhtaaseen voimaan ja pelkoon, jonka avulla suojeltiin hallitsijaa ja säilytettiin vallitseva järjestys. Illusioiden avulla turvattiin valtion sisäinen rauha. Salaisuus Clapmarilla muistuttaa Machiavellin ruhtinaan julkisen esiintymisen käyttämistä suosionsa vahvistamiseksi kansan parissa. Clapmarin voinee tulkita tarkoittaneen suostuttelun ja siihen liittyvän juonikkuuden taitoa arcanan käsitteellään, koska liitti sen lähes kaikkiin inhimillisen toiminnan alaan, erityisesti tieteisiin.²

Arcana oli siis ulospäin annettavan vaikutelman hallitsemisen rationaalista taitoa, jolla pyrittiin hajoittamaan vaaralliset juonet. Valtiosalaisuus tiivistyy periaatteisiin, jotka voi tiivistää turvallisuuteen, voimavarojen kasvattamiseen ja tuntemukseen. Huomionarvoista on historian ja historianfilosofian osuus valtiosalaisuudessa. Francois Guizot'lle (luvussa 5.5.) historia merkitsi varsinaista hallinnan taidon tutkimisen aluetta. Valistuksen aikana historianfilosofian merkitys laajemmin muuttui, kun historiaa ei enää tulkittu Jumalan salaisen suunnitelman mukaan, vaan edistyksen ajatuksen sisältävänä omatoimisena prosessina. Reinhart Koselleck pitää 1700-luvun valistuksen historianfilosofiaa teologian

¹ Senellart 1995, 259-69.

² Senellart 1995, 264.

seuraajana, jossa voitiin yhdistää machiavellistinen valloittajan voima ja toisaalta moraalinen kansalainen.¹

Valtiojärki -traditiossa valtataistelun hallitsematonta dynamiikkaa pyritään patoamaan rationaalisella hallinnalla ja auktoriteetilla. Historiallinen tilanteen erilaisuudet ovat hallinnan taidon historian takana: Machiavelli toivoi sekasortoisen Italian yhdistäjää, absolutismin valtiojärki-traditio pyrki lisäämään valtion mahtia ja syntyvien valtioiden valtiojärki -traditiossa, erityisesti Saksassa, korostuivat valtion sisäinen yhtenäisyys ja koossapysyminen. Arcanan käsite rajasi valtiojärjen rationaalisen valtion voimavarojen tutkimisen hallitsijan ja hänen virkakoneistonsa yksinoikeudeksi. Julkisuuden kehittymisen kannalta tämä seikka on tärkeä, koska valtiota koskevan tiedon salaaminen joutui valistuksen aikana kritiikin kohteeksi. Julkisuuden vaatimus kanavoitui tämän epäkohdan kautta ja oli perustana myöhemmälle julkisuuden määrittelylle. Arcana imperii oli hallitsijan tutkiva katse kansaan, valtakuntaan ja vihollisiin. Julkisuuden muodostumisen myötä katseen kohde ja perimmäinen tarkoitus ei kadonnut. Tämän katseen luonnetta kuvaavat valtiojärki -tradition hallinnan periaatteet.

5. JULKISUUS JA HALLINTA

Edellä olen kuvannut poliittisen rationaliteetin liikettä, jossa valtiojärjen kautta on syntynyt valtion voimavarojen tuntemuksen välttämättömyys ja lopulta ilmenee liberaalien hallinnan välineiden siirtäminen suoran valtiojohtoisen hallinnan ulkopuolelle. Hallintamentaliteetin käsitteen ympärille ryhmittyvistä osa-alueista siirryn hallinnan ja julkisuuden suhteen tarkasteluun erityisesti liberaalissa ajattelussa.

5.1. Näkyvyyden muutos

Senellartilla ja Foucault'lla on sama käsitys valtiosta hallinnan tai hallinnan taidon kehittymisen tuotteena. Hallinnan käsitteen historia täydentää Foucault'n

¹ Koselleck 1988, 129-30.

hallintamentaliteetin teemoja. Foucault’lla valta on juuri tuottavaa, pragmaattista ja perustuu enemmän normien syntymiseen jännitteisessä tilassa, kuin normien ohjaavuuteen. Omnes et singulatim -luennossa Foucault¹ kuvaa 70-luvun lopun tutkimuksiaan hallinnan taidon historiana, jossa on keskeistä ihmisten valta toisten ihmisten käyttäytymiseen (*conduit*) tietyn rationaalisuuden muodossa, joka ei ole pakottavaa tai väkivaltaista. Senellartin kirjan läpikulkevana ajatuksena on hallinnan näkyvyyden regiimin muutos. Senellartin mukaan hallinnan käsitteen muutoksen yhteydessä on tapahtunut siirtymä hallitsijan näkyvyydestä esimerkkinä ja hyveeseen kasvattajana, vaatimukseen sosiaalisen näkyvyydestä eli julkisuudesta (*publicité*). Tilalle ilmestyy kasvava hallintokoneisto ja absoluuttinen monarkia, jossa kuninkaan tehtävä on nähdä kaikki, mutta olla näkymätön. Tämä ilmeni edellä käsitellyssä valtiojärki -traditiossa ja valtiosalaisuudessa. Senellart kuvaa tätä siirtymää näkyvän (*visible*) muuttumisena ennustettavaksi (*prévisible*). Ennustamiseen liittyi valtion resursseista saatava ja salaisena pidettävä tieto. Absolutismin myötä siirtymä vahvistui ja hallitsijan tai ruhtinaan persoonasta näkyvyyden vaatimus siirretään sosiaaliseen tilaan. Sosiaalista, sikäli kun sosiaalisen käsite on ollut olemassa absolutismin aikana, pyrittiin hallitsemaan Foucault’n hallintamentaliteetin esittämällä tavalla. Turvallisuus, siihen läheisesti liittyvä ennustettavuus, sekä kuri ovat keskeisiä elementtejä sosiaalisen tai populaation hallinnassa. Tässä tutkimuksessa keskeinen oletamus on Senellartin esittämä julkisuuden synnyn suhde valtiojärjen traditioon liittyvän arcanan, salaisuuden käsitteeseen. Valistuksen kritiikki suuntautui monarkian harjoittamaa sensuuria ja hallitsemiseen liittyvän tiedon monopolia vastaan. Kuitenkin salailun kääntöpuolena on jatkuva tietojen keräämisen tarve, näkyvyyden lisääminen. Senellartin väite on, että arcana, hallitsemisen ”salatieteen” rajoittaminen harvojen käsiin, ei ole vastakohta julkisuudelle, vaan näiden kahden välillä vallitsee jatkumo.² Valtiojärjen pyrkimys paljastaa väestöön liittyvät mekanismit ilmensi samaa logiikkaa kuin julkisuuden synty.

...se [JH. julkisuus] kehittyy samasta logiikasta, jonka myötä valtion itse-affirmaatio erotti hallinnan kosmis-teologisista päämääristään. Näkyvän sekä näkymättömän välinen suhde katkesi näkymättömän määrittäytyen uudelleen yksinkertaisten, aina avoimien sosiaalisten toimintojen strategisen muuttujan

¹ DE IV, 160.

² Senellart 1995, 281.

tilassa. Valtiojärjestä - sen laajassa merkityksessä - ei muodostunut hallinnan salatun taidon jatkumoa, vaan sosiaalisen elämän kollektiivisten mekanismien paljastaja.¹

Hallitsemisen käsite ja hallinnan taito erosi uskonnollisesta sisällöstään, sekularisoitui murtaen näkymättömän, Jumalan ja näkyvän, maallisen väliset rajat. Valtakunnasta saatavat tiedot kuuluivat vain hallitsijalle ja muodostivat hallitsemisen salaisen tieteen. Tästä hallinnan taidosta teki salaista vain sen kuuluminen harvoille. Julkisuuden käsite muotoutui osaltaan yhteiskunnan, sosiaalisen mekanismien paljastamisen logiikan kautta. Senellartin mukaan 1700-luvulta lähtien sosiaalinen näkyvyys (*visibilité sociale*) tai julkisuus (*publicité*) on ollut sekä hallinnan rajoittamista yksilönoikeuksien turvaamiseksi, mutta myös väline vallan vaikutusten optimoimiseen. Foucault'lla modernin vallankäytön pyrkimys optimointiin on keskeinen piirre, kuten myös Senellartilla.

1700-luvulta lähtien sosiaalinen näkyvyys on toiminut hallinnan käytäntöjen rajoittamisen periaatteena, julkisuuden ollessa keino varmistaa yksilöiden suojele, mutta samoin rationaalisen hallinnan teknologian periaatteena julkisuudesta tuli keino maksimoida vallan tehokkuus vähäisimmillä kustannuksilla.²

Sosiaalisen elämän kollektiivisten mekanismien paljastaminen ja haltuunotto ovat olleet valtaviin voimavarojen investoinnin kohteena, kuten Foucault'n genealogisten historioiden kautta voidaan nähdä. Senellartin esittämä yksinkertainen muutos ei ollut aivan vaivaton, vaan julkisuus ja näkyvyys merkitsi uusia haasteita hallinnalle.

¹ Senellart 1995, 281: "...elle procède de la même logique celle qui, à travers l'auto-affirmation de l'Etat, a dissocié le gouvernement de l'échelle des fins cosmothéologiques, rompu le rapport signifiant entre le visible et l'invisible, réinscrit ce dernier comme simple variable stratégique dans l'espace, indéfiniment ouvert, des interactions sociales, et fait de la raison d'État - prise au sens large du terme - le vecteur, non d'un art de régner ténébreux, mais d'une mise en lumière des mécanismes de la vie collective."

² Senellart 1995, 283: "Depuis le XVIIIe siècle, en effet, la visibilité sociale a fonctionné comme principe de limitation des pratiques de gouvernement - la publicité étant le moyen d'assurer la protection des individus -, mais également comme principe d'une technologie gouvernementale rationnelle - la publicité devenant alors le moyen de maximiser l'efficacité du pouvoir au moindre coût."

Sulkeutuneiden yhteisöjen murtuminen ja sitä seurannut "isännöttömien ihmisten" ilmaantuminen - kulkureiden, maankiertäjien, liikkuvan väestön ilmaantuminen, joka ei ollut missään kotonaan, ei kuulunut mihinkään yhteisöön tai liittymään, ei joutunut millään seudulla jatkuvan ja kaiken kattavan tarkkailun alle - tämä teki sosiaalisesta kontrollista ja yhteiskunnallisen järjestyksen uusintamisesta ongelmallisen. Asioiden tähän asti näkymätön, "luonnollinen" kulku piirtyi äkkiä esiin "mekanismina" - jonakin jota piti suunnitella, hallinnoida ja pitää silmällä, jonakin joka ei toiminut, ei ainakaan kunnolla, ellei siihen kiinnitetty huomiota ja sitä ohjattu taitavasti. Ajattomasta, mutta tätä ennen aina ongelmattomasta valvontaan perustuvasta kontrollista...oli nyt tullut hallinnon subjekti ja objektien asymmetrisen suhteen kohde...¹

Senellart kääntää julkisuuden hallinnan käsitteen historian kautta hallinnan välineeksi ja toisaalta hallinnan taidon uudeksi kehitysvaiheeksi. Senellart esittää tämän hypoteesin kirjansa loppusivuilla ja lainaa Pierre Rosanvallonin *Le Moment Guizot'a*, jossa yhteydessä tulee esille julkisuuden roolin muuttuminen kirjallisesta valistuksen ajan vapauksien puolustamisesta hallinnan välineeksi.² Senellartin mukaan tämä suhde perustuu modernille hallinnan taidolle, kuitenkin tämän hallinnan taidon luonne jää hämäräksi. Julkisuuden ja hallinnan roolia ei voi tyydyttävästi kuvata pelkkänä populaatioon kohdistuvana tarkkailuna ja luokitteluna, vaikka tämä aspekti on siinä olennainen. Julkisuudella Panopticonin tapaan on kasvattava ja anonyymi luonne, vaikkakin Panopticonin mallin yksisuuntainen tarkkailu ei sovellu suoraan julkisuuden monimutkaisen vuorovaikutukseen perustuvaan tarkkailuun, mutta Panopticon rationaalisena, taloudellisena ja persoonattoman vallan suunnitelmana on olennainen julkisuuden ja hallinnan suhteen ymmärtämisessä.

Senellartin väite julkisuudesta hallinnan välineenä tuntuu samalla kyseenalaiselta ja kyyniseltä. Toisaalta intuitiivisesti voi julkisuutta ja sen kasvavaa vaikutusta pitää keskeisenä välineenä mielipiteen muodostukseen sekä suurien ihmisjoukkojen hallitsemiseen etäisyyksien päästä. Foucault'lla esiintyy usein katseen -metafora, kuten

¹ Pietilä 1998, 65. Viittaus ja suomennos teoksesta: Zygmunt 1992, 6.

² Senellart 1995, 283-84.

esimerkiksi varhaisemmassa La Naissance de la Cliniquessa ”medikaalinen katse”.¹ Tässä voidaan viitata vaikutteisiin Maurice Merleau-Pontyn fenomenologiasta ja toisaalta Foucault’n varhaisempaan Les Mots et les choses -teokseen, jossa kuvataan episteemien ja myös näkemisen tapojen muutosta klassiselta ajalta moderniin. Kurivallan katseella ja toisaalta Senellartin tarkoittamalla näkyvyydellä on aivan omat piirteensä. Kurivallassa katse on käyttäytymistä muokkaava, ihmisen sisäiseksi itsetarkkailuksi kääntyvä. Senellart käsittää näkyvyydellä tietyn hallinnan taidon tai rationaliteetin periaatteen. Sosiaalinen näkyvyys merkitsee väestöön liittyvien mekanismien problematisointia ja käsitteellistämistä. Foucault’n hallintamentaliteetin yhteydessä tämä merkitsee valtion voimavarojen tuntemisen välttämättömyyttä. Näihin voimavaroihin kuuluu populaation elämään välittömästi kuuluvat prosessit ja niiden epävarmuustekijät. Näin Foucault liitti kysymyksen valtiosta ja makrotason prosesseista omaan subjektiuden ja medikaalisen tiedon historiaan. Populaatioon liittyvät epävarmuustekijät muokattiin hallinnoitaviksi ongelmiksi, sosiaalisiksi ongelmiksi tieteiden kautta. Tilastoinnin tekniikoiden ja hallinnollisten ohjelmien käsitteiden muodostus tekivät sosiaalisen näkyväksi. Ne muodostivat myös tilan, jossa erilaiset politiikat ja ohjelmat toimivat.

Senellartin toteamus julkisuudesta, hallinnasta ja näkyvyydestä on kapea ja vaatii selvittämistä. Senellartin mukaan julkisuus oli siis kehittynyt valtiojärki -traditioon liittyvän rationaliteetin myötä.² Näkyvyys hallitsijan katseena muuttui sosiaalisten mekanismien paljastamiseen julkisessa keskustelussa. Julkisuus toi mielipiteet näkyville vapaan keskustelun kautta, mutta toimi myös mielipiteiden muokkaajana. Julkisuus on samalla kansalaisten oikeuksien turvaamisen sekä hallinnan väline.

5.2. Julkisuuden synty

Julkisuuden (*publicité, publicity, Öffentlichkeit*) tai julkisen mielipiteen (*opinion publique, public opinion, Öffentliche Meinung*) käsitehistoriaa ja poliittista historiaa on vaikeaa käydä lyhyesti läpi. Julkisuuden voi sanoa vakiintuneen tiettyjen toistuvien ja yleisesti hyväksytyjen tulkintojen myötä. Puhe syntymästä tekee liian yksinkertaiseksi

¹ Foucault 1976.

² Senellart 1995, 281.

monimutkaisen ja eri konteksteissa ilmenevän kehityksen. Tarkastelen erityisesti liberaalia julkisuuskonseptiota ja seuraavassa luvussa liberaaliksi ajattelijaksi luettavaa Francois Guizot'ta. Julkisuuden muodostuminen merkitsee uuden hallinnan taidon ja poliittisen rationaliteetin syntyä, jossa yhdistyvät individualisoivat ja totalisoivat elementit. Individualisoiminen ilmenee yksilön vapauden ihanteen liittymisenä julkisuuden ajatukseen ja totalisoiminen mielipiteen anonyymiä valtaa alistaa ja tarkkailla yksittäisiä mielipiteitä sekä tuoda julkisuuden nähtäväksi yhteiskunnassa vallitsevat intressit, mielipiteet yksilöiden oman julkisuudessa tapahtuvan toiminnan kautta. Julkisuuden muodostuminen liittyy oleellisesti kansan, yleisön, massan jne. käsitteiden syntyyn. Populaation hallinnassa olivat keskeisiä erilaiset elämään ja biologisiin satunnaisuuksiin liittyvät toimenpiteet. Julkisuuden ja hallintamentaliteetin suhteessa on myös kysymys epävarmuustekijöiden hallitsemisesta.

Julkisuuden syntyprosessi on havaittavissa käsiteparin *opinion publique*, julkinen tai yleinen mielipide, kehitysvaiheista. Sanana *opinion* ilmaantui ranskan kieleen 1200-luvun aikana ja merkitsi pitkään todistamatonta mielipidettä, oletusta tai uskomusta¹. Esimerkiksi Voltaire² määrittelee ennakkoluulon mielipiteeksi ilman arvostelukykä (*opinion sans jugement*), vaikkakin oli julkisen keskustelun kannattaja. Julkisuuden ja julkisen mielipiteen eroittamaton suhde tulee ilmi Immanuel Kantin valistusta käsittelevässä kirjoituksessa.³ Julkinen järjen käyttö aiheuttaa toisaalta myös hallinnan tuleminen näkyväksi yleisön katseelle. Julkisuus näyttäytyy kriittisen arvioinnin ja keskustelun tilana.

*The public use of one's reason must always be free, and it alone can bring about enlightenment among men. The private use of reason, on the other hand, may often be very narrowly restricted without particularly reason hindering the progress of enlightenment. By the public use of reason one's reason I understand the use which person makes of it as a scholar before the reading public.*⁴

¹ Dictionnaire historique de la langue française 1994, 1372.

² Voltaire 1967, 351

³ Kant 1993, 263-69.

⁴ Kant 1993, 265.

Publique ilmaantuu ranskaan 1200-1400-luvulla merkitsemään adjektiivina valtion ja kansaan kuuluvaa yleistä asiaa (*chose publique*), mutta myös tavanomaista tai kansanomaista. 1700-luvulla käyttöön otetaan käsitteet *homme publique* ja *vie publique* viittaamaan lähinnä virkamiehen julkiseen rooliin.¹ Valtiosalaisuus liittyi julkisuuden syntyyn 1700-luvun valtion talouden kriisin kautta, jolloin vaadittiin valtion talouspolitiikan julkista käsittelyä. Valtionvarainministerinä toiminut Jacques Necker kirjoitti vuonna 1787, että talouspolitiikkaa tulisi harjoittaa julkisesti. Julkisen mielipiteen muodostumisen eräs ehto oli kansalaisten mahdollisuus hankkia tietoja hallituksen toimista. Päätökset oli tehtävä julkisesti ja niihin liittyviä tietoja tuli olla saatavilla.

*Necker's great contribution to the history of public opinion was not so much what he wrote about its power but rather his important innovation of publishing fiscal statements (compte rendu) so that the merits and faults of governmental policy in this field could be appraised in public.*²

Substantiivina *publique* ilmestyy 1300- ja 1400-luvulla hallintakoneiston toimenalan, erityisesti julkisen varainhoidon (*Trésor publique*) merkityksessä. 1600-luvulla käsite laajentuu kattamaan kansanjoukon (*foule*) tai väestön (*masse de la population*). 1700-luvun myötä *publique* liitettiin näytelmän, esityksen tai lukemisen julkiseen esittämiseen.³ *L'Opinion publique*n käsite viittasi pitkään kansan parissa vallitsevaan tradition tukemaan terveeseen arvostelukykyyneen. Englannissa sensuurin kumoaminen vuonna 1695 ja Ranskan vuoden 1792 perustuslain puhe- ja mielipiteenvapauden julistus ovat julkisen mielipiteen historian klassisia käänköpisteitä. Tosin päätöksentekoon liittyvät tiedot alkoivat tulla ulkopuolisten saataville vasta 1700-luvun loppupuolella. Englannissa parlamentin keskustelujen julkisuus tuli voimaan vasta vuosien 1760-90 kuluessa. Parlamentaariset keskustelut olivat olleet aikaisemmin salaista parlamentin riippumattomuuden takaamiseksi. Kirjapainotaidon, keskustelupiirien, kirjallisten salonkien ja toisaalta kaupankäynnin kehittyminen on ollut julkisuuden synnylle keskeistä. Lukutaidon ja lukemisen leviäminen myötä syntyi keskusteleva yleisö, mutta myös

¹ Dictionnaire historique de la langue française 1994, 1665.

² Speier 1980, 151-52.

³ Dictionnaire historique de la langue française 1994, 1665.

sensuuria tiukennettiin. Julkiset tilat olivat keskustelujen paikkoja siinä missä kirjallisuuskin. Keskusteluun ja julkisuuteen liittyi epävakauden, mielipiteiden hallitsemattomuus ja myös riippuvuus muiden mielipiteistä.

Williams toteaa Englannin 1600-luvun oloista, että ”hallituksen halu pitää asioiden hoitonsa salaisena ei ollut vailla perusteita”. Perimmäinen peruste voi olla, että julkisen toiminnan vaihtoehdot ovat aina niukemmat kuin suojatun toiminnan - julkisessa toiminnassa joudut aina alistumaan jossakin mitassa yleisille odotuksille: olet sidottu etkä hallitse täysin toimintaasi.¹

Fysiokraatteihin lukeutuva Louis Sebastien Mercier 1700-luvun puolivälissä määritteli julkisen mielipiteen sen sosiaalisen funktion kautta. Valistuneella yleisöllä oli välittäjän rooli monarkin ja yhteiskunnan luonnollisen järjestyksen välillä. Fysiokraateilla esiintyi myös ensimmäisiä määritelmiä, joiden mukaan yhteiskunta toimi valtiosta erillään omien lakiansa mukaisesti. Tämä oli aikakauden tieteille ominainen ajatus piilotetusta luonnon ja asioiden järjestyksestä, joka järjen avulla voitiin paljastaa. Mercierin näkemyksen mukaan yhteiskunnan järjestys oli erityisesti oppineiden selvitettävä ja esitettävä hallitsijalle.² Fysiokraattien poliittinen ajattelu oli yhteydessä heidän talousajatteluunsa. Poliittinen järjestelmä oli hyvä kun se noudatti heidän löytämiään rationaalisia lakeja. Fysiokraateilla julkisuuteen liittyi kasvatuksellisuus ja vapaa lehdistön toiminta.³ Vaikka fysiokraatit olivat monarkian puolella, heidän ajattelussaan oli liberalistisia elementtejä.

Mona Ozouf⁴ on käsitellyt julkisen mielipiteen käsitteen muotoutumista Ranskan 1700- ja 1800-lukujen vaihteessa. Ozoufin mukaan julkisen mielipiteen käsite hahmottui pääasiassa kahdesta näkökulmasta: modernin liberalismiin, joka näki mielipiteen nousevan yhteiskunnasta, sekä arkaaisesta käsityksestä julkisen mielipiteen muodostumisesta poliittisesta auktoriteetista käsin. Ozoufin mukaan moderni ja arkaainen näkökulma edustavat julkisen mielipiteen käsitteen ristiriitaisen olemuksen eri puolia. Julkisuus puolustaa sekä yksilöllistä ilmaisun vapautta että asettuu perinteisten auktoriteettien

¹ Pietilä 1998, 63.

² Habermas 1989, 95.

³ Gay 1996, 496.

⁴ Ozouf 1987.

tilalle ”mielipiteen tuomioistuimeksi”. Julkisuudesta käytettiin 1700-luvulla tuomioistuimen, tribunaalin nimitystä, joka syrjäytti perinteiset auktoriteetit anonymillä vallallaan. Julkisuuteen liittyi valistuksen näkyväksi tekemisen, opettamisen ajatus, joka ilmeni myös museoiden, arkistojen ja puistojen avaamisena. Julkisuus merkitsi myös yksityisen mielipiteen alistamista anonymille vallalle, joka ilmenee hyvin fysiokraattien käsityksessä julkisuudesta ja myös Jean-Jacques Rousseau’n kommentissa koskien Puolan hallitusvaltaa: ”kaikkien kansalaisten tuli tuntea olevansa jatkuvasti yleisön (*public*) katseen alaisena”.¹ Julkisuus peri syrjäyttämiltään auktoriteeteilta niiden yhdenmukaistavia ja pakottavia piirteitä, jotka kohdistuvat yksittäisen mielipiteen mukauttamiseen yleiseen mielipiteeseen. Ozoufin mukaan julkisuuden ilmestyminen merkitsi entisten auktoriteettien häviämistä, joka 1789 vallankumouksessa merkitsi kirkon ja hallitsijan vallan kumoamista. Vallankumouksen myötä alettiin julkisuus nähdä kansan tahdon ilmaisuna, jolla oli Rousseau’n yleistahdon pakottava voima. Vuonna 1792 julkaistussa Emmanuel Sieyèsin *Qu’est-ce que le tiers-état?* -teoksessa² puhutaan ”mielipiteen voimasta”. Sieyèsin kolmannen säädyn oikeuksia vimmaisesti puolustava pamfletti näki kansan ja kansallisvaltion (*nation*) kokonaisuutena, jonka johdossa kolmannen säädyn tuli olla jo pelkän lukumääränsä vuoksi. Sieyès näki edustuksellisen järjestelmän välttämättömänä, mutta vastoin Rousseau’n yleistahdon jakamattomuuden ja totaalisuuden periaatteita käsitti mielipiteiden ja etujen ristiriidat osana edustuksellisuuden luonnetta. Vallankumouksen aikana järki ja kansa kuuluivat erottamattomasti poliittiseen retoriikkaan. Hallitsijalle kuulunut yksinoikeus valtakunnan asioiden tietämykseen, näkemiseen ja näkyväksi tekemiseen siirtyi abstraktille kansalle. Kansan käsitteen sisältö vaihteli ja siihen liitettiin toiveita sekä pelkoja. Ozoufin modernissa julkisuudessa mahdollistui demokraattinen hallinnan ja hallittujen identtisyys.

5.3. Liberaali hallinta ja julkisuuden ambivalenssi

Aikaisemmat valtiojärki -traditiossa ja police -tieteissä kiteytyneet rationaliteetin muodot osittain säilyivät, mutta edellä esitetyt liberalismiin periaatteet tulivat uusiksi lähtökohdiksi hallinnalle. Liberaali hallinta merkitsee perustuessaan vapautteen valtion liiallisen hallinnan

¹ Ozouf 1987, 425.

² Sieyès 1988.

kritiikkiä. Liika hallinta on tehotonta. Valtion oli taattava turvallisuus yhteiskunnan prosesseille, joissa se rakentaa itse itsensä.

Liberalismi ymmärretään tavallisesti hajanaisena aatevirtauksena, joka korostaa yksilön vapauksia ja oikeuksia suhteessa valtioon. Foucault'lle liberalismi ei ollut ymmärrettävissä doktriinina, teoriana taloudesta tai politiikasta, vaan siihen tiivistyi hallinnan rationaliteetin muutos.¹ Hallintamentaliteettin poliittisen rationaliteetin käsitteen perustalta Foucault johti liberaalin poliittisen rationaliteetin käsitteen. Liberalismi historiallisena aatevirtauksena ei ole tiivistynyt selkeisiin uomiin, vaan liberaaleiksi nimitettyjen ajattelijoiden näkemykset voivat erota hyvinkin paljon. Kuitenkin liberalismi sisältää valtion, muiden ja itsen hallinnan periaatteita, jotka merkitsevät selkeää muutosta aikaisempiin hallinnan periaatteisiin. Foucault'n mukaan liberalismi on ymmärrettävissä tilana, jonka keskeinen kysymys on valtion hallinnan sopivasta määrästä ja liiallisen hallinnan kritisoiminen. Liberalismi pyrkii rationalisoimaan, uudistamaan ja etsimään tehokkaampia hallinnan keinoja. Police -tieteen ihanne täydellisestä kontrollista jää liberalismin myötä totalitääriseksi haaveeksi, mutta hallinnan keinot hienovaraistuvat.² Vanhat hallinnan periaatteet, joita kuvataan seuraavassa valtiosjärkeä käsittelevässä luvussa, olivat liian kalliita ja liian tehotomia. Tämä pyrkimys optimiin ja taloudellisuuteen on keskeistä Foucault'n valta-analyysissä. Muualta Foucault'n tuotannosta tätä "vallan optimointia" kuvaa hyvin Tarkkailla ja rangaista -teoksen Panopticon-suunnitelma. Liberaalin poliittinen rationaliteetti tiivistyy hallinnan liiallisuuden kysymykseen. Oli määriteltävä rajat valtion toiminnalle.

*...an enduring puzzle of liberalism, the condurum of how to establish a viable boundary between the objects of necessary state action and those of necessary state inaction, or between what Smith's disciple Jeremy Bentham designates as the agenda and the non-agenda of government.*³

Liberaali kysymyksenasettelu haki tehokkaampia tapoja hallita, joihin liittyi osaltaan vapauden ajatus. Yksilölle pyrittiin takaamaan vapaus valtion säätelystä, jotta hänen

¹ Gordon 1991, 14.

² Dean 1994, 190.

³ Gordon 1991, 18.

toimintansa olisi suuremmaksi hyödyksi kokonaisuudelle. Taloudellisen liberalismien mukaan valtion tuli taata talouden omalaksinen toiminta tietyn minimaalisen yövirtija-valtion säätelyn kautta. Samalla kun liikaa hallintaa eri historiallisissa tilanteissa kritisoidaan luodaan samalla uusia hallinnan välineitä. Liberaalin valtion kritiikin ohella syntyi yksilöiden hallinnan muotoja, kuten köyhien vastuullistaminen. Toinen hyvä esimerkki uusista hallinnan välineistä on myöhempi uusliberalismin hyvinvointivaltion liiallisuutta ja tehottomuutta vastaan asettunut yrittäjyyden eetos. Mitchell Dean käyttää käsitettä liberaali hallinta (*liberal governance, liberal mode of governance*) köyhyyden historiassaan. Liberaali hallinta viittaa Foucault'n esittämiin lyhyisiin huomautuksiin liberalismista ja toisaalta vapaudesta osana hallintaa. Liberaalin hallinnan näkökulman voisi kiteyttää Foucault'n huomautukseen siitä, että hallintaa harjoitetaan aina suhteessa vapaisiin yksilöihin. Hallinnan voi nähdä toimivan suhteessa sosiaalisten prosessien kenttään, jossa on mahdollista toimia monella eri tavalla ja toteuttaa monia poliittisia ohjelmia. Vapaus on hallinnan elinehto, tämä on liberaalin hallinnan ydinkohta. Foucault'lle hallinnan näkeminen "vapaehtoisenä orjuutena" ei ole pätevä, vaan hallinnalle on tyypillistä agonismi, monien vastakkaisten näkemysten kohtaaminen ja taistelu.¹ Vapaus ja hallinta eivät kumoa toisiaan. Deanin mukaan² tiettyjen yksityisen elämän muotoja tuetaan, kuten köyhiksi nimitettävien vastuullisuutta omasta tilanteestaan. Köyhyyden problematisointi oli sosiaalisen kategorian ilmenemisen esivaihe. Köyhät nimettiin omana ryhmänään ja heihin kohdistettiin poliittisia ohjelmia. Yksilön vapaus omaan elämäänsä on kääntöpuolellaan sopeutumisen pakkoa taloudellismoraaliseen elämäntapaan. Vanha paternalistinen köyhien hallinnoimisen malli muuttui 1800-luvulla fraternalistiseksi ja tässä mallissa köyhiä tuettiin itse auttamaan itseään. Deanin³ esittämän liberaalin hallinnan tavan kaksi määrettä ovat:

1. yksityinen sfääri on tulosta moninaisten säätelyn ja hallinnollisten menetelmien kohteena olemisesta,
2. liberalismien periaatteiden vapauden ja oikeuksien sijaan yksityisessä sfäärissä vaikuttavat taloudelliset velvollisuudet, talousajattelusta lainaava "vastuullistaminen". Köyhien vastuullisuus omasta toimeentulostaan ja elintasostaan.

¹ DE IV, 237-38.

² Dean 1991, 11-12; 216-17.

³ Ibid., 11-13.

Liberaali hallinta ilmenee siis valtion hallinnan kritisoinnina ja toisaalta yhteiskunnan sekä yksilöiden autonomisuuden korostamisena. Intressit, voimat, halut, tarpeet jne. ilmentävät yhteiskunnan dynamiikkaa, johon vaikutetaan yksilöimisen ja tämän dynamiikan tutkimisen kautta. Samalla kun hallinnan välineitä pyritään siirtämään valtion ulkopuolelle, kartoitetaan sosiaalisen aluetta ja marginalisoinnin kautta laajennetaan hallinnan aluetta. Tämä merkitsi politiikan muuttumista sosiaalisiksi ohjelmiksi ja väestöön kohdistuvien sosiaalisten voimien hallinnoinniksi. Yksilöihin kohdistuva hallinta oli enemmän vaikutusta tietyn normaalin käyttäytymisen ja elämäntavan suosimisen tulosta ja osoitti yksilölle hänen oman vastuullisuutensa omasta elämästään. Julkisuuteen liittyvät samat vapaan toiminnan alueen, ”mielipiteiden markkinoiden” sekä yksilöiden vastuun ajatus. Liberaaliin hallintaan liittyy tarkkailu ja valvonta olennaisesti, vaikka yksilöitä pyritään kannustamaan omaehtoiseen toimintaan. Yksilöitä ja yhteiskuntaa seurataan erilaisten menetelmien kautta ja heidät pyritään pitämään näkyvillä. Hallinnan välineet pyritään tekemään mahdollisimman taloudellisiksi. Julkiseen tilaan sisältyy siis hallinnan ja vapauden ambivalenssi, kuten Senellart korostaa.¹

Senellartin kuvaama hallinnan ja näkyvyyden muutos sosiaalisten prosessien paljastamiseen oli yhteydessä siirtymään kosmis-teologisista päämääristä sosiaalisen mekanismien paljastamiseen. Aikaisemmin luvussa 2.1. totesin Senellartin tekstissä esiintyvistä viittauksista saksalaiseen politiikan teoreetikoon Carl Schmittiin. Senellartin mainitsema hallinnan muutos kosmis-teologisista päämääristä teknokraattiseen sosiaalisen sfäärin näkyväksi tekemiseen on verrattavissa Schmittin käsitykseen siitä, että modernin poliittisen ajattelun käsitteet ovat sekularisoituneita teologisia käsitteitä.² Muutos teologisista käsitteistä on johdonmukainen ja ilmenee monilla lainopin ja poliittisen teorian alueilla. Schmittin mukaan poliittisessä teoriassa ja lakitieteessä transsendenssin käsitteet, kuten Jumala, korvautuivat immanenssin käsitteillä.

To the concept of God in the seventeenth and eighteenth centuries belonged the idea of the transcendence of God over the world, as the transcendence of the sovereign over the state belonged to its state philosophy. In the nineteenth

¹ Senellart 1995, 282-83.

² Schmitt 1997, 82.

*century everything became increasingly dominated by conceptions of immanence. All the indentities that recur repeatedly in the political theory and jurisprudence of the nineteenth century rest on such conceptions of immanence: the democratic thesis about the indentity of the governed and the governing...*¹

Immanenssi merkitsee transsendentin katoamista ja sitä, että entiteettiä ei voi johtaa muusta kuin siitä itsestään. Poliittisesta teorista katosi transsendenssin paikka, josta Jumala ja suvereeni olivat tuottaneen järjestystä maailmaan. Immanenssin maailmassa järjestys näytti syntyvän itsestään perustuen kansaan tai lain perusnormeihin. Schmittin mukaan järjestys kuitenkin perustuu päätöksentekoon, joka perustaa järjestyksen. Paralleelisti Foucault'n normi perustuu epänormaalin määrittelyyn. Schmittin ja Foucault'n tuotannon muutamia muita yhtymäkohtia voi osoittaa sodan, normin sekä elämästä ja kuolemasta päättävän auktoriteetin käsitteissä. Foucault'n ja Schmittin ajattelun yhteyksiä ja eroja on tarkastellut mm. Mika Ojakangas.² Luvussa 2.2. mainittu Foucault'n valtasuhteiden ja valtataistelun käsitteiden takana on käsitys vallasta sodan tilana, joka luonnehtii Schmittin määritelmää politiikasta ja valtiosta.³ Taistelun teemaa Foucault kehitteli vuoden 1976 "Il faut défendre la société" -luennossa. Tästä sodan tilasta nousee järjestys, joka Schmittillä on nykyisin valtiolle kuuluva auktoriteetti määrittää vihollinen ja ystävä. Valtion käsitteen kohdalla Foucault'n ja Schmittin näkökannat eroavat. Foucault'lle valtiota oli tarkasteltava lähinnä hallinnan rationaliteettin mahdollistamana järjestelmänä.

Schmittin mukaan teologian ihmeen käsite vastaa modernissa poliittisessä käsitteistössä poikkeustilan käsitettä tosin sillä erolla, että poikkeustila ei ole persoonallisen Jumalan tai hallitsijan tekemä, vaan immanenssissa elävän maailman järjestyksen ja epäjärjestyksen jatkuvaa jännitettä.⁴ Schmittillä järjestys perustuu päätöksentekoon, mutta tämä järjestyksen tuottamisen perusta on poikkeuksen luomisessa, jolle järjestys rakentuu. Kaikenkaikkiaan Schmittin päätöksenteko ja Foucault'n epänormaalin ja normaalin

¹ Schmitt 1985, 91. Viittaus: Politiche Theologie 1923, 63.

² Ojakangas 1998, 131.

³ Schmitt 1996, 45.

⁴ Seuraan tässä Ojakankaan (1998) tulkintaa.

rajankäynnistä syntyvät normit perustuvat samankaltaiseen epävakauden tilaan. Schmittin tarkoittaman immanenssin tilassa hallittujen ja hallitsevien välillä vallitsee identtisyys, mutta immanenssiin sisältyy edellämainittu epävakauden tila.

...immanenssi, kansan ääni, ei Schmittin näkökulmasta voi olla suvereeni, sillä hänelle suvereeni on se, mikä kuulumatta immanenssiin tai kansaan, kuten asia poliittisen näkökulmasta voidaan ilmaista, luo sille eli kansan jokapäiväiselle elämälle, joka parhaimmillaan on käytännöllisesti järkevää ja kohtuullista, vakaan kehyyksen (Gestaltung). Suvereeni ei toisin sanoen ole kuin Rousseau'n kansa vaan pikemminkin kuin tämän lainsäätäjän, "jonka onni on riippumaton meistä, mutta joka sentään tahtoo pitää huolta meidän onnestamme".¹

Myös biovallassa ilmenee kansan tuleminen hallinnan kohteeksi sekä hyvinvointi ja vakaus hallinnan periaatteina. Immanenssissa kansan tulisi olla persoonattoman "lainsäätäjän" sijasta itseensä kohdistuvan toiminnan alullepanija. Tämä paradoksi on Senellartin mukaan yhteydessä julkisuuden ambivalenttiin olemukseen.² Kansa osallistuu yleisönä julkiseen mielipiteen muodostukseen sekä valvoo siihen kohdistuvaa hallintaa, mutta sama näkyvyys merkitsee kansaan kohdistuvaa tarkkailua. Tarkkailun toimeenpanijana on persoonaton suvereeni, kuten Norberto Bobbio huomauttaa käsitellessään Benthamin Panopticonia demokraattisen valvonnan mallina.³ Vuoden 1789 vallankumouksen jälkeen julkinen mielipide nähtiin usein oikeutena, jonka päämääränä oli suojella yksilöitä eräänlaisena näkymättömänä ja kaikkialla läsnäolevana silmänä, joka valvoi eri instituutioita. Liberaalissa julkisuuskäsityksessä vapaan mielipiteen vaihdon kautta hallinta osoittautuu keskusjohtoista säätelyä tai sensuuria tehokkaammaksi. Julkisuus sisältää jännitteisen tilan, jossa mielipiteen muodostuksen ja näkyvyyden tuottamisen kautta luodaan järjestystä, mutta samalla julkisuudessa piilee epäjärjestyksen elementti, joka ilmenee 1800-luvulla epäilyksenä demokratian toimivuudesta. Yleisöksi tuleminen merkitsi kasvatuksellisena prosessina järjestyksen, ennustettavuuden ja julkisen keskustelun tilan leviämistä.

¹ Ojakangas 1997.

² Senellart 1995, 39-40. Alaviite 2.

³ Bobbio 1987, 91.

Aivan päinvastainen näkemys julkisesta tilasta on löydettävissä Hannah Arendtilla, joka määrittelee julkisuuden yksilöiden näkymisenä ja kuulumisena, joka perustaa kaikille yhteisen todellisuuden.¹ Näkyminen ja kuuluminen tapahtuvat eri positioista ilman eriävien mielipiteiden poissulkemista tai sovittamista yhteen mielipiteeseen. Julkisuus on Arendtille välttämättömyyksistä vapaata aluetta, jota ylläpitävät toisistaan riippuvat elementit toiminta ja valta.² Julkinen tila on olemassa moninaisten näkökulmien ja jatkuvan toiminnan kautta. Julkinen tila on jatkuvassa muutoksessa yhteisen toiminnan luomien rakenteiden hävitessä ja uusien yhteenliittymien muodostuessa. Valta aktualisoituu julkisuuden tarjoaman yhteenliittymisen tilan ja toiminnan kautta, mutta valta on siis luonteeltaan epävakaa.³ Julkinen tila on kaiken politiikan välineellistymisen ja byrokratisoitumisen vastakohta.

Poliittisen muodostavat päätös (Entscheidung) ja toiminta (action), kun taas kone ja elämä sellaisenaan, mekanismi ja prosessi, toimivat - tai ainakin niiden oletetaan toimivan - itsestään, jokaisesta päätöksestä ja toimenpiteestä huolimatta. On totta, että on olemassa näitä mekanismeja ja prosesseja koskevaa politiikkaa, mutta Schmittin ja Arendtin mukaan kyse on välttämättä rappeutuneesta politiikasta, hallinnoinnista ilman aitoa päätöstä tai todellista toimintaa. Kun Schmitt kutsuu tuota hallinnointia termillä liberaali politiikka, antaa Arendt sille nimen byrokratia, "ei-kenenkään johto". Sekä liberaali politiikka että sen anonyymi subjekti, byrokratia, kuuluvat poliittisen järjestykseen, jossa yhteiskunnasta (society) tulee se peruskäsite, jonka itsestään toimiviin mekanismeihin tai automaattisiin prosesseihin kaikki päätöksenteko ja toiminta voidaan lopulta palauttaa.⁴

Hallinnan ja julkisuuden suhde näyttäisi siis olevan hallinnollistumisen historiaa, jossa aina vedotaan yhteiskuntaan ja otetaan yhteiskunnan sosiaalisen prosessit hallinnan kohteeksi. Yhteiskunta (*civil society, bürgerliche Gesellschaft, société civile*) tai sosiaalinen perustui

¹ Arendt 1969, 50.

² Arendt 1969, 200-5.

³ Palonen 1989, 27-29.

⁴ Ojakangas 1997.

Foucault'illa transaktionaalisuuteen, vuorovaikutukseen, joka tapahtui hallitsevien ja hallittujen välillä.¹ Yhteiskunta kuvastui mekanismina, joka tuotti vuorovaikutuksensa kautta tietyn järjestyksen, mutta siihen sisältyi myös epäjärjestyksen elementti. Hallinnan koetinkivi oli sosiaalisen alueeseen kohdistuvat operaatiot, joilla pyrittiin takaamaan turvallisuus ja hyvinvointi.

Liberalismi näkee vapauden sosiaalisen harmonian toteutumisen lähtökohtana. Yksityisistä ”paheista” tai egoismista muodostui yhteinen hyvä. Individualismin ja totaalisuuden harmonia rakentui hitaasti perustaksi ja ongelmanasetteluksi liberaalille ajattelulle. Kehitys tapahtui Louis Dumontin² tutkimuksen mukaan yksityisomistuksen ja yhteisen hyvän sulautumisena. Dumont kuvaa kuinka tämä kehitys kulkee Locken yksityisomistuksen, Mandevillen yksilöiden moraalittomien halujen toteuttaman yhteisen hyvän ja Humen suurimman yhteisen hyvän päämäärän kautta.³ Talouden ja sen egoististen toimijoiden päämääränä oli yhteinen hyvä. Myös julkisuus voidaan nähdä yksittäisten mielipiteiden ristiriidan muuttamisena harmoniaksi.

It is essential that liberalism be understood as a consistent, comprehensive metaphysical system. Normally one only discusses the economic line of reasoning that social harmony and the maximation of wealth follow from the free economic competition of individuals, from freedom of contract, freedom of trade, free enterprise. But all this is only an application of a general liberal principle. It is exactly the same: That the truth can be found through an unrestrained clash of opinion and that competition produce harmony. The intellectual core of this becomes a mere function of the eternal competition of opinions.⁴

Yksityisten mielipiteiden vapaa vaihto, kuten taloudessa rahan kiertokulku toteuttaa järjestyksen ja tarpeellisen näkyvyyden tehokkaasti. Adam Smithin näkymättömän käden periaatteessa kuvastuu tämän ristiriidan ratkaisemisen lisäksi fysiokraattisen talousteorian

¹ Gordon 1991, 34.

² Dumont 1985.

³ Ibid., 104.

⁴ Gordon 1991, 35.

kritiikki.¹ Fysiokraattien talousteoriassa police -tieteen tavoin valtakunnan tapahtumia kokonaisuutena voitiin valvoa eri teknologioiden avulla. Smithin talousteoriassa talouden vakaus ja turvallisuus siirtyy talouden autonomisten ja näkymättömien lakien varaan. Talouden tapahtumia ei ole mahdollista valvoa täysin, vaan on luotettava tasapainotilan toteutumiseen yksittäisten intressien kautta. Julkisuus valitstuksessa ja liberaalissa ajattelussa nousi yksittäisten toimijoiden vapaudesta osallistua keskusteluun ja käyttää arvostelukykyään yksilönä. Tästä vapaudesta nousivat hallinnan ja hallinnoinnin välineet.

5.3.1. Parlamentarismi ja julkisuus

Demokratiassa julkisuus on institutionaalisesti osana parlamentarismia, jota Schmitt on analysoinut *Die geistesgeschichtliche Lage des Parlamentarismuksessa*.² Tämä teos on katsaus parlamentarismien perustaan ja sen kanssa kilpaileviin voimiin. Sen julkaisuajankohta (1923) sijoittuu Weimarin Saksaan ja parlamentarismien heikkouden aikaan. Schmittin mukaan parlamentarismi on byrokratisoitunut ja etääntynyt alkuperäisestä luonteestaan.³ Parlamentarismi on 1800-luvun demokratian ja porvariston voittokulun keskeisimpiä elementtejä ja ihanteet osallistumisesta ovat keskittyneet parlamentin instituutioon, joka oli rakennettu liberaalin ajattelun perustalle. Schmittin teoksen keskeinen teema on demokratian yhtenäistävän ja liberalismien individualistisen mallin sovittamattomuus, joka on parlamentarismien kriisin historiallinen ydin. Liberalismissa olennaista on individualismi ja eriävien intressien sekä konfliktien ratkaiseminen neuvottelujen kautta. Intressien ristiriidat muutetaan keskusteluksi parlamentissa ja lehdistössä. Parlamentin olemus on eriävien mielipiteiden kohtaamispaikkana ja niiden yhteensovittamisena julkisissa keskusteluissa. Edustuksellisuuden ja julkisuuden ongelma oli eriävien mielipiteiden yhteensovittelu, kuten myös koko edustuksellisuuden toteuttaminen. Edustuksellisuuden mahdollistamiseksi oli organisoitava kansa ottamaan osaa päätöksentekoon ja mielipiteen muodostukseen sekä yhteensovittettava ristiriitaiset intressit. Julkisella keskustelulla on kasvattava vaikutus, joka ulottuu myös yleisöön. Keskustelun ja mielipiteenvaihdon

¹ Gordon 1991, 14-17.

² Schmitt 1985.

³ Ibid., 7.

avoimmuus nähtiin parannuskeinona absolutismin ajan hallinnon epäkohtiin. Schmitt sivuaa tässä yhteydessä valtiosalaisuuksien, *Arcana rei publicae*, ja valtiojärjen historiaa. Luvussa 4.5. mainitun Meinecken näkemyksen mukaisesti Schmitt näkee valtiojärki - tradition alkavan Machiavellistä ja sisältävän opin tekniikoista vallan saavuttamiseen ja laajentamiseen.¹ Valtiosalaisuus ja avoimmuus asettuvat vastakkaisiksi. Salaisuudesta ja siihen liittyvästä absoluuttisesta monarkiasta tulee negatiivisia. Avoimmuudesta tulee parannuskeino absoluuttisen monarkian epäkohtiin. Julkisuus ja sananvapaus nähdään naiivisti vapautta tuottavana taitona.

*Where there is freedom of the press, the misuse of power is unthinkable; a single free newspaper would destroy the most powerful tyrant; the printing press is the basis of freedom, "the art that creates liberty."*²

Avoimmuus liittyy valistusajattelussa kasvatuksen, vapauden ja kehityksen käsitteisiin. Usko julkisuuteen ja parlamentarismiin on Schmittin mukaan keskeistä liberalismissa, jonka keskeisiä teoreetikoita olivat Locke, Bentham, Burke, Mill ja Guizot. Schmittin mukaan liberalismien ja parlamentarismien perusta on vakiinnutettu näiden ajattelijoiden kautta ja käytäntöjen seurattessa myöhemmin.

5.3.2. Epäjärjestyksen vaara ja sosiologia

Schmittillä ja Foucault'illa järjestys suhteutuu rajankäyntiin epäjärjestyksen kanssa. Koko julkisuuden käsitteen historiaan liittyy julkisen sekasorron tema, jossa epäjärjestyttä edustaa rahvas, massa tai muuten hallitsematon ja kapinoiva väkijoukko.

*But when the crowd is physically present at the doors of parliament, the risk of disorder and violence increases. This form of representative government is characterized by the fact that freedom of public opinion is inseparable from a risk of public disorder.*³

¹ Schmitt 1985, 37-38.

² Schmitt 1985, 38.

³ Manin 1994, 149.

1800-luvun ajan Ranskassa äänioikeuden laajentamisen yhteydessä tämä riski oli usein esillä. Äänioikeuden sementoitumista osaksi poliittista järjestelmää on tutkinut Pierre Rosanvallon *Le Sacre du citoyen*issa.¹ Vuoden 1848 vallankumouksen jälkeen äänioikeus laajentui koskemaan Ranskan maaseudun väestöä, joka merkitsi suurta muutosta äänioikeutettujen määrässä. Tätä muutosta kohtaan tunnettiin syvää epäluuloa esimerkiksi tasavaltalaisten ajattelijoiden taholta.² Kaupungeissa määrällisenä enemmistönä oli työväki. Tämän lukumääräisen enemmistön nousu politiikan areenalle vaati ilmiön käsitteellistä haltuunottamista. Kansasta saattoi tulla hallitsematon väkijoukko tai ailahtelevainen massa. Epäjärjestyksen ja hallitsemattomuuden uhka koettiin myös vastakkaiselta suunnalta, individualisoitumisena ja atomisoitumisena. Näistä ongelmasta nousee sosiologian alkutaipaleen kysymyksenasettelut, jotka esiintyvät Emile Durkheimilla, Vilfredo Paretolla, Gabriel Tardella ja Gustave Le Bonilla.³ Le Bonin mukaan vallitsi selkeä jako rationaalisen yksilön ja irrationaalisen, vaarallisen joukon (*crowd, foule*) välillä.⁴ Le Bon suhtautui demokratiaan epäilevästi siinä piilevän irrationalismin ja ailahtelevuuden takia.

*Potential voters, Le Bon himself argued, were galvanized into an "electoral crowd" by the emotional environment of democratic electioneering. But the general effect of such a situation...was deplorable; on the one hand the irresponsible popular press could exert pressure through their "suggestions" and on the other hand, the majority of the political leadership had become timid and submissive in the face of the unpredictable eddies of current tastes and popular opinion.*⁵

Le Bonin mukaan tuli puolustautua sosiaalisen nimissä kollektiivin irrationaalisuutta vastaan.⁶ Le Bon piti kehittelemäänsä joukkopsykologiaa valtiomiehen välineenä tätä irrationalismia vastaan eksaktin tieteen keinoin. Joukkojen ja massojen manipulointi oli

¹ Rosanvallon 1991.

² *Ibid.*, 352-54.

³ Rosanvallon 1991, 377.

⁴ Hirschman 1991, 24-25.

⁵ Nye 1997, 13.

⁶ Nye 1997, 15.

samalla tiede ja taito.¹ Valtiomies pystyi hallitsemaan joukkoja kuvilla, sanoilla ja muotoiluilla turvautuen illuusioon sekä retoriikkaan.

Sosiologia teki näkyväksi, luokitteli ja nimesi ilmiötä. Sosiaalisen tutkimuksen metodiikka kehittyi koko 1800-luvun ajan, jo ennen varsinaista sosiologian syntyä. Marginaaleihin kohdistuvasta moraaliseen reformismista sosiaalisen tutkimuksen viitekehys siirtyi enemmän yhteiskunnan itse itseensä kohdistamaan toimintaan. Sosiaalisesta tuli ristiriitaisten, mutta yhteisiksi nimettyjen asioiden problematisoinnin ja ratkaisun alue. Julkisuuden kannalta merkittävä sosiaalisen tutkimuksen menetelmä on survey- ja mielipidetutkimus, joiden kautta julkinen mielipide tai populaatioissa vallitsevat asiantilat voidaan esittää tieteellisesti ja kausaalisesti. Näin poikkeustilan elementti saatettiin ennustettavaksi ja hallittavaksi.

5.4. Francois Guizot ja julkisuus hallinnan välineenä

Francois Guizot (1787-1874) oli historioitsija, lehtimies ja poliitikko. Hän lukeutui liberalismiin kannattajiin, vaikka oli nykyisen mittapuun mukaan mielipiteiltään konservatiivi ja ankara moralisti. Restauration (1814-30) aikana hän oli vaihtelevasti lehtimies, poliitikko ja yliopistomies. Vuonna 1820 Guizot joutuu jyrkkenevän konservatiivisen politiikan takia oppositioon ja alkaa vastustaa vallassa olevaa ultramonarkistista hallitusta. Löyhien poliittisten liittoutumien kautta Guizot nousee heinäkuun monarkian (1830-1848) aikana hallitukseen ja toimii eri ministeriöiden johtajana, on organisoimassa opetusministerinä Ranskan koulujärjestelmää ja lopulta pääministerinä vuosina 1840-1848. 1830-luvulta lähtien hallitusta uhkasi monarkistien, bonapartistien oppositio sekä avoin kansannousu. Vuoden 1848 vallankumouksen myötä Guizot lähti vuodeksi maanpakoon Englantiin ja joutui lopullisesti päivänpolitiikan marginaaliin. Vuodesta 1817 lähtien Guizot'n ympärillä hahmottui ”doktrinääreiksi” nimitetty ryhmä. Ranskan liberalismin keskeisiä edustajia 1800-luvun Ranskassa olivat Guizot'n lisäksi Madame de Staël, Alexis de Tocqueville ja Benjamin Constant. Constant (1767-1830) Guizot kuuluivat samaan liberaaliin oppositioon noin vuoteen 1819 asti,

¹ Nye 1991, 15.

kunnes Constant alkoi aktiivisesti kannattaa laajempaa äänioikeutta ja kansan aktiivisempaa osallistumista. Tämä merkitsi välirikkoa Guizot'n edustamiin liberaaleihin.

Sivuan seuraavassa lyhyesti Constantin ajattelua antaakseni vertailukohdan liberaalista ajattelusta suhteessa Guizot'n liberalismiin. Constant toimi poliitikkona, lehtimiehenä yrittäen taistella vallankumouksellisuuden anarkismin ja monarkian harvainvallon tendenssejä vastaan taistellen etsien liberaalin poliittisen toiminnan mallia. Constant painotti vuosien 1814-30 kirjoituksissaan vapautta sosiaalisen järjestyksen tuottajana. Tällä aikakaudella noussut ultraroyalistien hallinto tuki päinvastaista linjaa ja pyrki rajoittamaan mielipiteen ilmaisun vapautta. Ultraliberalistien piiriin luettava Bonald piti sensuurin auktoriteettia paternalistisena velvollisuutena.¹ Sananvapauden rajoittamista Constant piti jo käytännön kannalta virheenä, koska paras tapa järjestyksen säilyttämiseen oli sallivuus ja vapaus paras keino sosiaaliseen kontrolliin.² Sensuuri ei yhdistänyt mielipidettä kuninkaan tai hallitsevien puolelle, vaan loi epäjärjestyttä luomansa pakon ja salailun kautta. Sensuuri luo tarpeen kielletyn kirjallisuuden levittämiseen ja antaa sen aatteille uutta voimaa. Englannin järjestelmä oli 1800-luvun historioitsijoille ja ajattelijoille, kuten seuraavassa luvussa esiteltävälle Guizot'lle kiinnostuksen kohde juuri tästä poliittisten vapauksien sallivuuden ja järjestelmän vakauden näkökulmasta. Opposition mahdollisuus ilmaista tyytymättömyytensä tasapainotti sosiaalisia paineita. Myös julkisuudessa vapauden korostaminen on ehdottoman tärkeää juuri sosiaalisen järjestyksen kannalta. Constantilla esitti Montesquieultä lainatun mallin kahdesta vapaudesta: antiikin vapaudesta ja modernista vapaudesta. Antiikin vapaus oli aktiivista ja jatkuvaa osanottoa vallankäyttöön ja moderni vapaus yksityisestä elämästä ja riippumattomuudesta nauttimista. Constant puolusti yksityisen sfääriä yksilöiden riippumattomuutena hallinnasta. Riippumattomuus takasi paremmin kansalaisuuden kaikille. Antiikin aktiivi osallistuminen perustui vain harvojen etuoikeuteen ja ylipäätään antiikin ihannointiin oli suhtauduttava kriittisesti. Constantille moderni vapaus oli näistä kahdesta toimivampi, koska jo modernissa yhteiskunnassa jo kansalaisten määrä estää aktiivisen toiminnan politiikassa. Lisäksi oli muodostunut yksityisyyden alue, jota ei voinut ilman väkivaltaa liittää valtiolliseen elämään. Antiikin aktiivisen vapauden ajatus oli tarkoitettu torjumaan vuoden 1789 vallankumouksen

¹ Holmes 1984, 222-28.

² Holmes 1984, 226.

tasavaltalainen, moraalisen puhtauden ja kansan kaikkivaltiuden retoriikka.¹ Constantille julkisuus oli hallinnan ja vallankäytön eroittamaton osa. Julkisuus takasi myös vallan tarkkailun sen liiallisuutta vastaan ja vaikuttamisen mahdollisuuden kansalaisille. Constant teki luonnoksia perustuslaeista ja halusi muotoilla julkisuuden aseman politiikassa. Constantille yksityisyyden ajatus oli tärkeä, vaikkakin yksityisen ja julkisen raja oli epäselvä. Yksityiselämä oli kuten omistusoikeus, se tuli kuulua vain yksilölle.

Keskeisimpiä tutkimuksia Guizot’sta ja erityisesti hänestä poliitikkona on Pierre Rosanvallonin *Le moment Guizot* (1985), jossa yhdistyy perusteellinen lähteiden käyttö ja oivaltava tulkinta. Rosanvallonin tutkimuksen tausta ulottuu Foucault’n *Collège de Francen* seminaareihin vuosilta 1977-78, jossa Rosanvallon oli esittänyt tutkimuksen Guizot’sta seminaarin liikkueessa liberaalin ajattelun teemojen ympärillä. Rosanvallonin tutkimuksessa on tulkintamuotoja ja sanastoa, joita voi yhdistää Foucault’n käsitteistöön: *gouvernementalité*- ja *technologie*-käsitteet esiintyvät lyhyesti. Näitä ilmaisuja ei enää löydy Rosanvallonin myöhemmässä *Le sacre du citoyen*issa. Foucault’n tutkimuksissa Guizot esiintyy vuoden 1976 ”*Il faut défendre la société*” -luennossa, jossa käsitellään rotujen, luokkien, ryhmien antagonistista taistelun teemaa historiatieteen genealogiassa. Luokkataistelun ajatuksen synty on kytketty useasti Guizot’hon ja hän esiintyy Karl Marxin ja Friedrich Engelsin teksteissä porvarillisen historiankirjoituksen edustajana, joka ”keksi” luokkataistelun.² Mahdollisuus hyvinvointivaltion ja demokratian kysymysten uudelleenarviointiin Guizot’n ja hänen aikakautensa tutkimisen kautta on eräs Rosanvallonin motiivi tähän tutkimukseen.³

Guizot’n tuotanto on laaja ja siinä tapahtui käänne uskonnollisiin ja konservatiivisiin teemoihin erityisesti vuoden 1848 kumouksen jälkeen. Tästä kääntestä hyvänä esimerkkinä on vuonna 1849 julkaistu *De la démocratie en France*, jossa Guizot näkee ajan demokraattisissa kokeiluissa sekasortoa sekä korostaa työnteon ja Jumalan merkitystä yhteiskunnan perustana. Rosanvallonin kuva Guizot’n tekstien muuttumista rutinisoitumisena ja poliittisen ja älyllisen havaintokyvyn heikentymisenä. Tämä muutos tapahtui Rosanvallonin mukaan asteittain. Julkisuuden ja julkisen mielipiteen teoretisointi

¹ Holmes 1984, 31-33.

² Rosanvallon 1985, 394.

³ *Ibid.*, 375.

Guizot'lla esiintyy lähinnä vuosien 1814-30 aikaisissa teksteissä, jotka ovat sekä puheita, kirjoja ja historiateoksia. Käytettävissäni on osa näistä teksteistä, mutta osasta muodostan näkemykseni lähinnä Rosanvallonin tekemien lainausten kautta.

Guizot'n teoksissa on toisaalta vahva halu teorian kautta ottaa haltuun yhteiskunnan dynamiikka, mutta samalla hänen teoksensa ovat poliittisia lyömäaseita. Guizot'n tekstien ja poliittisen toiminnan välillä, kuten Rosanvallon painottaa, ei ole syytä tehdä suurta eroa. Guizot oli vuonna 1816 julkaistun erään käännöstyönsä esipuheessa puhunut tarpeesta luoda teoria yhteiskunnasta, instituutioista ja moraalista.¹ Guizot'n näkemys historiasta ja vallankumous ovat keskeisiä hänen poliittisen ajattelunsa ymmärtämisessä. Vuoden 1789 vallankumous oli Guizot'lle historiallisesti välttämätön, mutta Ranskassa vallankumous oli osattava päättää ja löytää stabiilit hallinnan välineiden sekä instituutioiden kautta. Vallankumouksen ja Rousseau'n ajatusta suvereeniteetistä Guizot ei hyväksynyt, vaan suvereeniuden käsitteen käyttö merkitsi despotismia.² Suvereeni kansan tahto oli ollut jakobiinien terrorin legitimoinnin väline. Guizot'n 1814-30 kirjoituksissa stabiiliuden etsiminen saa intressien yhteensovittamisen muodon. Myöhemmissä kirjoituksissa Guizot'n sävy muuttuu ja hän käsittelee vallankumousta moralistisesti ja esimerkiksi syntiinlankeemuksen ajatuksen kautta. Guizot erosi muista liberaaleista ajattelijoina siinä, että käsitti sosiaalisen juuri luokkana, totaliteettina, jolla oli historiallinen dynamiikka. Constantin ja Guizot'n ajattelussa yhteinen ja olellisesti liberaali elementti oli näkemys yhteiskunnan ja valtion vuorovaikutuksesta, josta seurasi yhteiskunnan dynamiikan keskeisyys hallinnan välineenä. Liberaalin poliittisen rationaliteetin yhteydessä sosiaalinen on syntynyt vallan optimoimiseksi tai vallan välineiden kehittämiseksi autonomisen sosiaalisen sfäärin yhteyteen. Guizot'lla esiintyy ajatus hallinnan välineiden löytämisestä sosiaalisen sfäärin alueelta. Guizot'n protestantismi oli eräs tekijä, joka vaikutti hänen ajatteluunsa esimerkiksi työn merkityksen korostamisena.

Vuonna 1818 Guizot puhui vallan tutkimisen puutteesta Ranskassa ja negatiivisesta käsityksestä vallasta. Valtaa pidettiin väärin ruttona, jota tuli joko vastustaa tai paeta. Guizot kritisoi negatiivisesti valtaan suhtautuvia valtiomiehiä, joilla ei ollut

¹ Johnsons 1963, 35.

² Johnsons 1963, 38.

”uskontunnustusta” tai yleistä käsitystä vallan käytöstä. Valta oli Guizot’n mukaan väline, jota tuli opiskella ja oppia hallitsemaan.¹ Guizot vertaa edelleen Ranskaa Midakseen, joka näänny ruokansa äärellä siksi, että hallinnan välineet ovat väärät. Hallinta valtiokoneiston toimenpiteinä jää väistämättömästi hedelmättömäksi, jos hallinnan oikeita välineitä ei tunnisteta sosiaalisen toiminnan ja vuorovaikutuksen kentästä. Uudentyyppinen valta on tulosta historiallisesta muutoksesta, joka Guizot’n laajassa historianfilosofiassa merkitsee vanhan korvautumista modernilla: porvariston nousua ja sotaisen politiikan vaihtumista kansalaisjärkeen (*raison civique*). Guizot nimittää tätä valtaa eskplisiittisesti sosiaaliseksi (*pouvoir social*).² Vallasta puhuessaan Guizot käyttää säännöllisesti käsitettä *pouvoir*.

Historia oli dynaamisesti muuttuva ja sen välttämättömyydet täytyi pystyä ymmärtämään. Guizot’lle senhetkisen historian momentin toimija oli porvaristo, johon hän kuitenkin lopulta pettyi. Luokkana porvaristo edusti sosiaalista (*social*) ja yhteiskuntaa (*société*), joka oli itsessään yhtenäinen kokonaisuus.

*Guizot saw the July Monarchy as part of a historical movement, the progress of the middle classes. They were not merely a social phenomenon, but a beneficent and progressive force, aggregation of attributes, mostly virtuous; supporting both progress and stability, opposed alike to the disorders of socialism and the excesses of absolutism. "Enrich yourselves", Guizot's famous answer to demands for electoral reform, was not, therefore, a simple call to grab money. It was a Protestant's view that hard work and intelligence would be materially blessed, that civic virtue resided in a bourgeoisie whose earned rights could not be distributed to those of lesser ability.*³

Guizot vastusti yleistä äänioikeutta, koska ei nähnyt sen toteuttavan yhteiskunnassa vallitsevia intressejä. Sen sijaan Guizot muotoili edustuksellisen kyvykkyyteen (*capacité*) perustuvan järjestelmän, joka tosiasiallisesti perustui virkahierarkiaan. Guizot’lle porvariston liittäminen valtion ja yhteiskunnan kehityksen johtoon tulee hyvin ilmi tässä

¹ Johnsons 1963, 36.

² Rosanvallon 1985, 35-43; 215.

³ Collingham 1988, 291.

kyvykkyyden ajatuksessa.¹ Yhteiskunta ja valtio, jotka muodostivat Guizot'lle kaksi vuorovaikutuksessa olevaa kokonaisuutta, olivat intressien yhtenäistämiä.² Sosiaalisen ja liberalismiin välillä on yhteys, joka selittyy Rousseauin ajattelun vastustamisella. Rouseaulle, kuten myös jakobiinien Robespierrelle demokratian sekä yhteiskunnan rakentuminen poliittisen järjestelmän ja lakien mukaan oli tavallaan itsestäänselvyys, se nojasi tahdon vapaaseen tuottamiseen, joka Guizot'lle näyttäytyi keinotekoiselta. Kriittiseen näkemykseen vaikutti hyvin paljon jakobiinien hirmuvalta. Guizot pyrki väheksymään vuoden 1789 vallankumouksen merkitystä ja määritteli sen väliaikaiseksi kriisiksi joidenkin valtaa käyttävien osapuolien välillä. Vallankumous oli väkivallan ja anarkian voimien päästämistä irralleen. Guizot käytti nimitystä kapinaannousu (*insurrection*) kuvaamaan vallankumouksen vaarallista luonnetta. Irralleen päässeeseen vallankumouksen päättäminen kesti yhtä kauan kuin sen valmistelukin.³ Guizot'lle ja muille liberaaleille historia ja sosiaalinen dynamiikka olivat määrääviä elementtejä, jotka synnyttävät lait ja moraalin. Myös poliittinen järjestelmä oli tämän kehityskulun tuote. Hallinnan rationaliteetti oli siis muuttunut syvällisesti.⁴ Sananmukaisesti on tartuttava yhteiskunnassa liikkuviin haluihin ja tarpeisiin sekä tutkittava niitä tarkemmin. Hallinta (*gouvernement*) oli Guizot'lle sisäisen hallintaa suhteessa ulkoiseen hallintaan.⁵ Sisäisyys merkitsi vaatimusta ymmärtää ja hallita sosiaalisen dynamiikkaa ja ihmisiä. Guizot'lle tähän hallintaan liittyi hallitsijan kyvykkyys, kuten hänen näkemykseensä edustuksellisesta demokratiasta. Hallinta ei ollut mekaanista, eikä sitä voinut perustaa laeilla, jotka olivat historian kehitysvaiheiden tulosta. Hallinta tosin vaati välineitä, kuten tietojen hankkimisen.

*Varmistaakseen olemassaolonsa kaikkien hallitusten täytyy tyydyttää hallitsemansa yhteiskunnan tarpeet ja etsiä niiden juuria kansan moraalisisista ja materiaalisista eduista.*⁶

¹ Kts. Rosanvallon 1985, 107-140.

² Rosanvallon 1985, 47-52.

³ Rey 1989, 244-6.

⁴ Rosanvallon 1985, 44-54.

⁵ Ibid., 36-37.

⁶ Ibid, 255: "Tout gouvernement, pour assurer sa survie, doit satisfaire aux besoins de la société qu'il régite et chercher ses racines dans les intérêts moraux et matériels de son peuple."

Edellisessä lainauksessa esiintyy valtiojärki -traditiossa esiintynyt ajatus rationaalisen tiedon välttämättömyydestä hallinnalle ja sen olemassaololle, mutta yhtä hyvin vuoden 1789 vallankumouksen takana olleen idealismin umpikuja. Seuraavassa sama tiedon hankkimisen teema jatkuu ja saa sosiologisia sävyjä.

Guizot'lle hallinnan edellytys oli tietojen saaminen yhteiskunnasta ja yhteiskunnassa ilmenevien intressien tutkiminen.¹ Guizot'n myöhempi näkemys yhteiskunnassa vaikuttavasta ”pahasta” tai epäkohdasta oli myös tämän näkemyksen mukainen. Poliitiikan tuli olla rationaalista ja rationaalisuus tarkoitti sosiaalisessa vaikuttavien voimien ja epäkohtien tuntemusta. Intressien tutkiminen Guizot'lle oli kuitenkin enemmän historiallisen ja käytännöllisen näkemyksen kautta välittyvää tietoa. Guizot'n näkemys valtion ja yhteiskunnan suhteesta ei ole kuitenkaan lähellä Foucault'n kuri- ja police-tematiikkaa. Guizot'lle tilastot itsessään eivät edustaneet pätevää tietoa yhteiskunnan elementeistä tai hallinnan välineistä. Guizot torjui ajatuksen mekanistisesta mallista hallita.² Sosiaalinen tutkimus (*enquête sociale*) oli kuitenkin väline sosiaalisen prosessien paljastamiseen, näkyvyyden tuottamiseen ja myös keino havainnoida yhteiskunnassa tapahtuvaa muutosta.³

Tätä tietojen hankkimisen ja sosiaalisen tutkimisen taustaa vasten on helpompi lähestyä Guizot'n väittämiä lehdistönvapaudesta ja julkisuuden roolista modernissa. Julkisuuden käsite ja sen kehittyminen on tietysti monimutkainen tapahtumasarja ja esitän siitä vain Guizot-tutkimuksen kautta siitä hypoteesin julkisuudesta hallinnan välineenä tai hallinnan taidon alueena.

Valtio ja sosiaalinen eli yhteiskunta muodostivat Guizot'n mielestä vastaparit, jotka olivat keskeisiä hallinnassa. Valtio oli periaatteessa hallinnan harjoittaja, mutta sen oli huomioon otettava sosiaalisen dynamiikka ja sen välttämättömyydet. Tämä ilmenee hyvin Guizot'n poliittisista ”rikoksista” langetettua kuolemantuomiota vastustavassa *De la peine mort en matière politique* (1822). Guizot ei vastustanut kuolemantuomiota

¹ Rosanvallon 1985, 255. ...”il faut se saisir fortment de la société, étudier partout ce qu'elle désire”, ”étudier les besoins et sonder leur nature”...

² Idib., 262.

³ Idib., 258-60.

siviilirikoksista, vaan vallankumouksellisen terrorin kontekstissa harjoitettavaa kuolemantuomiota, joka kohdistui poliittista järjestelmää vastustaviin, ”maanpettureihin”. Teos on kirjoitettu Guizot’n ollessa oppositiossa ja ultramonarkistien hallinnosta syrjäytettynä. Kiinnostavaa on Guizot’n perustelu siitä miksi kuolemantuomio on menettänyt merkityksensä. Toisaalta tämä on hyökkäys ultramonarkistien politiikkaa vasten, toisaalta hallinnan taidon määrittelemistä.

Guizot puhuu hallituksesta (*gouvernement*), mutta käytän tässä käsitettä hallinta kuvamaan Guizot’n hahmotteleman oikean hallinnan tavan ja taidon luonnetta. Hallinnan tärkein tehtävä on löytää vastaus yhteiskunnan tarpeisiin, jotka ovat jokaiselle aikakaudelle ominaiset. Hallinta pyrkii sovittamaan yhteen yhteiskunnasta nousevat intressit, pitämään yllä yleisen järjestyksen, mutta myös turvaamaan oman pysyvyytensä. Kuolemantuomion keskeinen tehtävä on turvallisuuden luominen. Hallinta, joka toimii vain omien intressiensä ja oman pysyvyytensä turvaamiseksi on altis riskeille, jotka syntyvät yhteiskunnan dynamiikasta. Hallinnan on siis toimittava ensisijaisesti sosiaalisesta nousevat tarpeet ja välttämättömyydet huomioonottaen.¹ Valta on olemassa yhteiskuntaa varten ja se nousee yhteiskunnan dynamiikasta. Guizot asettaa hallinnan periaatteet kuitenkin valtaa käyttävän näkökulmasta. Historiallinen tilanne on synnyttänyt tarpeen hallita tietyllä tavalla ja järjestyksen säilyttämiseksi on löydettävä ja ymmärrettävä tämän tietyn hallitsemisen periaatteet ja välttämättömyydet. Sosiaalinen välttämättömyys on yhtenevä poliittinen välttämättömyyden kanssa. Kuolemantuomio maanpetturuuden jne. suhteen oli muuttunut tehottomaksi, koska yhteiskunnan dynamiikka oli muuttanut persoonakohtaiset poliittiset vihollisuussuhteet persoonattomaksi. Valtaa ei voinut enää käsittää johtajien kamppailuna, vaan puolueiden tai ryhmittymien valtataisteluna, jossa yhteiskunnan vakautta horjuttavia maanpetoksia ei ollut tehokasta rangaista kuolemantuomiolla.

Poliittiset uhat ovat muuttaneet luonnettaan. Taistelu ei enää vallitse ihmisten, vaan hallitusjärjestelmien välillä.²

¹ Guizot 1822, 69-80.

² Ibid., 121: ”Les périls politiques ont changé de nature. La lutte n’est plus entre des hommes, elle est entre des systèmes de gouvernement.”

1820 tapahtuneen Berryn herttuan murhan jälkeen vallassa olevien ultramonarkistien linja oli radikaalisoitunut ja oppositioasemassa ollut Guizot käyttää poliittisen kuolemantuomion kieltämistä ultramonarkistien vastaisena polemiikkina. Maanpetoksesta tai hallituksen vastaisesta toiminnasta langetettava kuolemantuomio oli lähinnä tuotti epävakautta ja ilmensi vallankumouksellisen ajattelun kannattamista. Näin Guizot sai liitettyä yhteen tärkeimmät vihollisensa: ultramonarkistit sekä vallankumouksellisen sekasorron. Hallinnan instrumenteiksi poliittisen järjestyksen vastaisessa juonittelussa Guizot nimeää poliisin ja julkisuuden. Poliisin tehtävänä oli paljastaa salajuonet ja toisaalta julkisuuden avulla juonittelun salaisuuteen perustuva potentiaali raukeaa.¹ Poliisi tässä viittaa lähinnä valvonta -ja tiedustelujärjestelmiin.

Julkisuutta, jonka hyveellisyys on vielä [JH. poliisilaitostakin] suurempi, hallitukset pitävät hyvin valitettavana: sokeat! He eivät näe, että julkisuus on hyödyksi heille ja myös meille. Jos julkisuus paljastaa heidät yleisön katseille, niin paljastaa se myös yleisön heidän katseilleen...Ihmiset asettuessaan esiin luokittelevat itsensä: jokainen ottaa paikkansa ilmoittaen tuntemuksensa ja halunsa. Petturuus [JH. maanpetturuus] tulee esille valoon. Kaikki ajatukset, kaikki pyrkimykset paljastuvat...kuinka juonitella ilman kätkeytymistä ja vaikenemista?²

Julkisuus on väline hallinnassa, se tuo ihmiset vallan nähtäväksi ja samalla vallan yleisön nähtäväksi. Molemmipuolisuus on stabiiliuden tae, vaikkakin viimekädessä stabiilius on hallinnan taidon tulosta kyvystä ymmärtää välttämättömyydet ja löytää hallinnan välineet. Vanhemman Guizot'n ajattelussa tämä ymmärrys yhteiskunnan dynamiikasta katoaa ja tilalle tulee dynamiikan samaistaminen sekasortoon. Poliisin ja julkisuuden tehtäväalueet kuitenkin erosivat Guizot'n mukaan: julkisuus oli ylempien luokkien hallintaan ja poliisi alempien.³ Yksilöiden astuminen julkisuuteen ja itsensä "luokittelu" liittyy Guizot'n näkemykseen yhteiskunnassa vallitsevista intresseistä. Guizot'n tarkoittama poliittinen

¹ Guizot 1822, 140.

² Ibid., 140-41: "La vertu de la publicité est plus grande encore, les gouvernements s'en lamentent fort: aveugles! qui ne voient pas qu'elle est à leur profit comme au nôtre; si elle les expose aux regards du public, elle expose aussi le public à leurs regards...Les hommes se classent en se montrant: chacun prend sa place où l'appellent ses sentiments et ses désirs; la trahison ombe devant la lumière; toutes les pensées, toutes les intentions se dévoilent...comment conspirer sans se cacher ni se taire?"

³ Ibid., 141.

kontrolli ja valvonta on rinnastettava kurivallan panoptisen vallan modaliteettiin. Tosin yksilöt tunnustavat ja ilmoittavat itsensä hallinnalle eli julkisuuden katseelle. Panopticonissa yksilöity ja yksisuuntaisen tarkkailun kohteena oleva vanki ehdollistui tarkkailun vaikutuksille. Foucault puhui Benthamin panoptisesta katseen vallasta illuusiona ja korosti Benthamin roolia juuri tarkkailun teknologian kehittäjänä.¹ Illuusiolla Foucault viittaa tarkkailun kapeaan rooliin käyttäytymisen muuttamisen ja hyveeseen kasvattamisen välineenä. Samassa yhteydessä Foucault mukaan 1800-luvun journalismi jatkaa tätä panoptisen ”katseen politiikan” illuusiota. Onko julkisen mielipiteen valta sitten illuusiota? Julkinen mielipide Guizot’lla sisältää tarkkailun elementtejä ja toisaalta pastoraalisen vallan holhoavan ja kasvattavan otteen. Ja lopulta kurivallan tekniikat oli Guizot’lla varattu niille, jotka eivät olleet päteviä julkiseen keskusteluun tai hyväksyneet yleisölle kuuluvia kriteerejä. Julkisen mielipiteen ja lehdistön toiminta sivistyksellisenä automaattina oli ilmeinen illuusio. Tämä automaatin tehtävä kuului pedagogisille instituutioille. Julkisuuden ja näkyvyyden panoptinen vaikutus oli enemmän niiden pyrkimyksessä liittää yksilöt ja mielipiteet osaksi yhteiskunnan tai yleisen mielipiteen kokonaisuutta. Salaisuudessa piilevä, aiemmin Jumalalle ja hallitsijalle kuulunut voima voitiin tehdä vaarattomaksi.

De la peine de mort en matière politique² lopussa Guizot² lainaa Machiavellin Ruhtinasta tarkastellessaan juonittelun ja yleisen mielipiteen teemaa. Kansan ja yleisen mielipiteen tukema hallitus oli vakaalla pohjalla sen tarvitsematta pelätä vallankumousta ja ”juonittelijoita”, joita vastaan kuolemanrangaistusta olisi voitu käyttää. Julkisen tai yleisen mielipiteen avulla eriävien ja oppositiossa olevien mielipiteiden epävakaus voitiin kääntää hallinnan välineeksi. Mielipiteiden paljastuminen, ihmisten itse itsensä luokittelu teki työn, jota raskas valvontakoneisto ei pystynyt tekemään. Machiavellin lainaus saattoi olla historioitsija Guizot’n tekemä, mutta siitä voi lukea rationaalisten hallinnan välineiden etsimisen ja poliittisen strategian kehittelyä. Guizot’lla usein ilmenevä termi on välttämättömyys (*necessité*), joka muistuttaa Machiavellin välttämättömyyden (*necessità*) käsitettä osittain. Välttämättömyys Guizot’lla on hallinnan välttämättömyyttä suhteessa yhteiskunnassa vallitseviin intresseihin ja asetelmiin. Välttämättömyyden sisältö muodostuu tietyn historiallisen tilanteen luomasta toiminnan ja hallinnan välineiden

¹ DE III, 202-4.

² Guizot 1822, 181-85.

välttämättömyydestä. Machiavellin fortuna voi verrata Guizot'illa esiintyvään yhteiskunnan dynamiikan ymmärtämiseen, jossa tarvittiin tiedon lisäksi taitoa. Täytyy myös muistaa, että Guizot oli poliitikko, joka käytti kirjoituksiaan välineinä valtataistelussa.

1820-22 pidetyissä luennoissaan edustuksellisuuden historiasta Guizot ilmoittaa selkeästi edustuksellisuuden periaatteet (vallanjako, vaali ja julkisuus) ja määritelmän:

Lisäksi legitiimiä absoluuttista valtaa missään sallimattoman järjestelmän luonne on velvoittaa kansalaisia etsimään lakkaamatta ja joka tilanteessa totuutta, järkeä ja oikeutta, joiden tulee säädellä tosiasiallista valtaa. Edustuksellinen järjestelmä muodostuu 1) keskustelusta, joka pakottaa vallat etsimään yhteisesti totuutta, 2) julkisuudesta, joka asettaa näiden valtojen etsinnän kansalaisten katseen alaiseksi, 3) sananvapaudesta, joka sysää kansalaiset itse etsimään totuutta ja sanomaan se vallalle.¹

Tämä on noteerattu Carl Schmittin² Die geistesgeschichtliche Lage des Parlamentarismuksessa, sekä ”klassisena julkisen mielipiteen” määritelmänä Jürgen Habermasin³ julkisen sfäärin muodostumista käsittelevässä Strukturwandel der Öffentlichkeitissa. Valta on monikossa lainauksen kohdissa 1) ja 2), mutta yhdistävänä tekijänä on totuuden etsiminen ja julkisuus. Kohdassa 3) puhutaan vallasta yksikössä, jolle kansalaisten on osoitettava oma totuutensa. Keskeisenä elementtinä on harmonian toteuttaminen puheen, katseen ja kirjoittamisen kautta. Totuuden etsiminen enemmän kuin totuus itse näyttää muodostuvan prosessia liikkeellä pitäväksi voimaksi. Yhteisen totuuden etsiminen itsessään muodostuu järjestystä tuottavaksi elementiksi. On mielenkiintoista huomata kuinka Guizot käsittää julkisen mielipiteen välttämättömänä järjestelmänä, joka suorastaan omaa pakottavan voiman. Sananvapauden tai lehdistön

¹ Guizot 1857b, 14: ”C'est de plus le caractère du système qui n'admet nulle part la légitimité du pouvoir absolu d'obliger tous les citoyens à chercher sans cesse, et dans chaque occasion, la vérité, la raison, la justice, qui doivent régler le pouvoir de fait. C'est ce que fait le système représentatif 1° par la discussion qui oblige les pouvoirs à chercher en commun la vérité; 2° par la publicité qui met les pouvoirs occupés de cette recherche sous les yeux des citoyens; 3° par la liberté de la presse qui provoque les citoyens eux-mêmes à chercher la vérité et à la dire au pouvoir.”

² Schmitt 1985, 35.

³ Habermas 1989, 101.

vapauden avulla kansalaiset ulkopäin sysätään julkiseen keskusteluun. Julkisuus on organisoitava ja julkisuus on kansalaismielipiteen organisoinnin foorumi. Julkisuus on määritelty kansalaisen, lehdistön ja perustuslaillisen vallan kautta. Yleisön, osallistujien ja toimijoiden määrittely antaa tietyt rajat, joiden ulkopuolelle voidaan sulkea puheenvuoroja tai sisällyttää niitä yhteiseen totuuden etsimisen prosessiin.

Guizot'n ja ”doktrinäärien” ajattelussa politiikkaan sisältyi kasvatuksen ajatus. Poliitiikka käsitettiin työnä, jossa ihmisen omatuntoon vaikuttamalla saavutetaan uudenlainen käsitys vapaudesta välttämättömyyden toteutumana. Tämä hegeliläinen ajatus ilmeni valistuksesta vuosisadan lopun tasavaltalaisuuteen erilaisina kasvattamisen periaatteina ja sai erään toteutuksensa koululaitoksen muodostamisena 1800-luvun lopulla. Vapaus nähtiin opetusprosessina ja kasvattamisen teknologiana, jossa lehdistöllä oli tärkeä tehtävä.¹

Guizot'lle lehdistönvapaus merkitsi välinettä välttämättömyyden toteutumisessa. Tämä näkemys poikkesi täysin 1800-luvun liberaalien, mm. Benjamin Constantin tai Alexis de Tocquevillen, lehdistön roolin määrittelystä. Lehdistön tehtävänä oli kehittää ja ilmasta ”julkista järkeä” (*raison publique*). Julkinen järki oli yhteydessä välttämättömyyteen, valtion sekä kansalaisten tarpeisiin sekä oikeuksiin.² Lehdistön vapaudesta Guizot puhui 1820 vuoden ympärillä, mutta myöhemmin hänen hallituskautellaan lehdistönvapaus ei toteutunut. Lehdistönvapaus liittyi kuitenkin kiinteästi Guizot'n ajatteluun poliittisen elämän ja hallinnan käytäntöjen järjestämisestä. Kyvykkyyden ajatuksen mukaisesti lehdistö olisi tuskin ollut Guizot'lle kansan, koko väestön poliittinen areena, vaan harvojen ja hallitsemana kelvollisten. Julkisuus oli siinä määrin välttämättömyys modernissa, että Guizot'n mukaan julkinen valta (*pouvoir public*) ja yleinen mielipide (*opinion commune*) on luotava, jollei sellaista vielä ole.³

Hallinnan välineet...on perustettu läheisessä suhteessa vapauteen. Tapa ei enää hallitse kansoja, kuten ei tästedes pelkkä voimakaan ilman liiallisuutta, joka on sille kuolemaksi. Jokaisen hallinnan tarvitsema ja yhteiskunnalta

¹ Rosanvallon 1985, 69.

² Rosanvallon 1985, 68-69.

³ Ibid., 64.

lainaama elinvoima on ammennettava kansalaisvapauksista [liberté publique]. Järjestyksen ja lakien suojelemista on ensisijassa haettava julkisesta järjestä [raison publique]. Näin lehdistönvapaus palvelee sekä hallitsijoita, että kansoja. Jälkimmäisille se tulee olemaan takuu, edellisille hallinnan väline.¹

Julkisuutta voi tässä verrata Foucault'n hallinnan käsitteelle keskeisiin turvallisuuteen, ennustettavuuteen ja vapautteen hallinnan lähtökohtana. Kansalaisvapaudet ja lehdistönvapaus eivät kuitenkaan tiukassa mielessä merkitse yksilön vapautta, vaan yleisön vapautta. Elinvoima ja dynamiikka kanavoituvat yleisön ja yleisen muodostumisen kautta. Yleisön käsite jää latteaksi, mutta selvästi voidaan huomata hallinnan välineiden siirtäminen valtion ulkopuolelle, joka merkitsi yleisön ja hallinnan intressien, halujen ja suunnitelmien samanaikaista paljastumista. Hallinnan läpinäkyvyys merkitsi tasa-arvoistumista hallinnan suhteen ja myös hallinnan muuttumista laaja-alaisemmaksi.

...hallinnasta itsestään on tullut yleisemmin, suoremmin ja kokonaisemmin kaikkien kansalaisten etuihin sekä elämään liittyvä... ei ole enää suuria tai pieniä vallan edessä. Valta on suhteessa niin kylän hallintoon kuin valtakunnan päämiehiinkin. Vallalla on kaikkialla vaikutuksia tuotettavana ja se voi saada jokapuolelta motiivin toimintaansa. Mitä ihmeellistä on siinä, että hallinnan ehdot ja kansan asema ovat muuttuneet?...Jos valta ei enää tarjoa mysteerejä yhteiskunnalle, ei yhteiskuntakaan ole mysteeri vallalle. Jos auktoriteetti kohtaa kaikkialla sen tuomitsevinaan olevia mielipiteitä [esprits], niin auktoriteetilla on jotain vaadittavana tai tehtävänä...jos yleisö sekaantuu enemmän hallitsemiseen, hallinta vaikuttaa yhtä hyvin myös yleisöön ja valta laajenee kuten myös vapaus.²

¹ Rosanvallon 1985, 67: "Les moyens de gouvernement...se sont établis au sein de la liberté elle-même. L'habitude ne gouverne plus les nations; la force seule ne le peut pas davantage car, pour réussir, elle a besoin d'excès, et l'excès la tue. C'est dans la liberté publique qu'il faut puiser l'énergie vitale que tout gouvernement a besoin d'emprunter à la société; c'est à la raison publique qu'il faut demander la protection première de l'ordre et des lois. Ainsi la liberté de la presse servira à la fois les souverains et les peuples. À ceux-ci elle sera une garantie, à ceux-là un moyen de gouvernement."

² Guizot 1822, 85: "...gouvernement est devenu lui-même beaucoup plus général, plus directement, plus universellement associé aux intérêts et à la vie de tous les citoyens...il n'y a plus de grands, plus de petits pour le pouvoir; il est en rapport avec les magistrats de village comme avec les chefs des corps de l'état; il a par-tout quelque effet à produire, peut recevoir de toutes parts quelque motif d'action. Quoi d'étonnant que la condition du gouvernement et la disposition des peuples soient changées?...Si le

”Suorempi ja kokonaisempi” hallinta, joka liittyy ”kaikkien kansalaisten etuihin sekä elämään” vie ajatukset moderniin totalitarismiin, mutta yhtä hyvin siinä voitaisiin lukea demokraattisena puhuntana. Liberaalin ajattelun yksilön ja yksityisyyden käsitteiden puuttuminen on merkillepantavaa. Ajatus ”vapauden laajenemisesta” kuuluttaessa yhteiskuntaan esiintyi jo Rousseauilla¹ ja Sieyèsillä². Tähän vapauteen liittyy rationaalisen eli sosiaalisen käyttäytymisen vaatimus. Guizot’ⁿ yhteydessä liberaalin poliittisen rationaliteetin liiallisen hallinnan näkökulma ei ole täysin sopiva, koska hallinnan välineet eivät olleet liiallisia, vaan vanhentuneita. Julkisuus on samalla hallinnan rajoittamisen ja hallinnan väline. Tämä hallinnan välineiden optimointi, liiallisen hallinnan rajoittaminen uusien hallinnan välineiden käyttöön oton kautta on taas hyvin esillä Guizot’ⁿ yhteydessä.

6. PÄÄTELMÄT

Foucault’ⁿ hallinnan käsite johdatti subjektien ja instituutioiden ylittävien rationaliteettien kuvaamiseen. Rationaliteetit perustuivat teknologioihin, mutta tarkastelin työssäni lähinnä hallinnan rationaliteettien kehittymistä valtiojärki -traditiosta liberaalin hallinnan rationaliteetteihin. Valtiojärki -traditiossa näkyvyys tiivistyi kaikkinäkevään hallitsijan katseeseen, joka tosiasiasa nojasi aikakauden kehittymättömiin tilastoinnin ja tarkkailun teknologioihin. Valistus ja liberaali ajattelu merkitsivät muutosta hallinnassa, mutta valtiojärki -traditiossa muotoillut ajatukset jatkoivat kehitystään. Norberto Bobbio³ mukaan Bentham oli todellinen demokraatti antaessaan Panopticonissaan ratkaisun tarkkailun ongelmaan. Julkinen valta, väestö ja yksilöt ovat jatkuvan tarkkailun kohteina. Tarkkailija voi pysytellä näkymättömissä ja olla samalla suvereeni. Julkisuuteen voi osallistua pysytellen näkymättömissä eli yksityisyydessä. Hallinnolliset koneistot kartoittavat ja ohjaavat yksilöitä, ryhmiä ja väestöä usein kohteensa tietämättä. Suvereenin katse alamaisiin, tietojen kerääminen ja hallinnan perustuminen

pouvoir n’a plus de mystères pour la société, c’est que la société n’en a plus pour le pouvoir; si l’autorité rencontre par-tout des esprits qui prétendent à la juger, c’est qu’elle a par-tout quelque chose à exiger ou à faire...si le public se mêle beaucoup plus du gouvernement, le gouvernement agit aussi sur un bien autre public, et le pouvoir s’est agrandi comme la liberté.”

¹ Rousseau 1973, 72.

² Fauré 1988, 95.

³ Bobbio 1987, 91.

välttämättömyyksien tunnistamiseen ja ymmärtämiseen olivat hyvin esillä Francois Guizot'n teksteissä. Nämä hallinnan elementit ovat eläneet edelleen nykypäiviin asti, kuten niiden ympärille kehittyneet tieteet. Näkyvyyden ja julkisuuden suhteen hallinnan periaatteiden muutos oli päällisin puolin selkeä. Jumalan ja hallitsijan katseesta siirryttiin julkisuuteen, jossa hallinnan tuli perustua vapauteen, vallan tarkkailuun, kriittiseen keskustellun ja yhteiskunnan dynamiikan organisoimiseen julkisen keskustelun kautta. Julkisuuden piirteinä on myös kasvatuksellisuus ja sivistyksen kriteeri oli sitten kyse yhteisymmärrykseen pääsemistä tai eriävien mielipiteiden kohtaamisesta. Julkisuuteen näyttämönä liittyvät aina teknisten puitteiden ja keskustelijoiden luomien sääntöjen sekä puhuntojen määräävyys. Kasvatuksen ajatus ilmeni julkisen keskustelun kasvattavana vaikutuksena sekä julkisuuteen kasvattamisena. Guizot'n ajan epävakaisissa oloissa julkisuus näyttäytyi keinona yhdistää ristiriitaisista intresseistä nousevia voimia. Marginaaliin ajautuvat voimat saatettiin tuoda näkyville ja hallitsevaa puoluetta voitiin tarkkailla. Julkisen mielipiteen anonyymi voima toimi myös yhteiskuntaa järjestävänä elementtinä. Julkisuuteen kasvattamisessa kuvastui pelko massojen ailahtelevuudesta. Lukeminen, kirjoittaminen ja porvarillisen elämäntyylin vähittäinen omaksuminen opettivat julkisuuteen sen rituaaleihin sopivan katseen. Kysymys ei ollut tietysti jonkin episteemin tai rationaliteetin lukkoonlyömisestä, vaan eriaikaisista muutoksista, joita kuvaan vain muutamien hallinnan rationaliteettien kautta. Julkisuuden ääriiviat ovat 1800-luvun lopulta alkaen käyneet epäselvemmiksi ja julkinen tila on muuttunut yhä monitasoisemmaksi identiteettien ja auktoriteettien suhteen. Muutokset merkitsevät kuitenkin uusien hallinnan muotojen syntymistä vanhojen rinnalle. Zygmunt Baumanin mukaan postmodernissa lukemattomien vaihtoehtojen ja valinnan vapauden vuoksi julkinen huomio on niukin hyödyke.¹ Tällöin julkisuutta tarkastellaan yhä enemmän näkyvyydestä kilpailemisen markkinoina. Huomiosta taisteleminen merkitsee taloudellisen hyödyn tavoittelua tai pyrkimystä ottaa haltuun ja määritellä jokin tila. Näkyvyys muuttuu speaktaakkeleiksi ja julkisuus viihteellistyy. Tutkimuksessani julkisuus on kuitenkin lähinnä tarkkailun hallitsema tila.

Tutkimukseni tuloksena julkisuutta voi kuvata ambivalenttina vapauden ja hallinnan tilana, jossa personaton valta vaatii yksilöiden aktiivista osallistumista. Julkisuus

¹ Bauman 1992, 39.

näyttäytyy paternalistisena ja kasvatuksellisena tilana, johon osallistumiseen vaaditaan eri ehtojen täyttämistä. Ambivalenssi kuvastuu myös epäjärjestyksen vaarassa, kun hallinta on suhteessa alati uusiutuvaan elämään. Elämä pyritään kytkemään tuottavuuden ja hallinnan järjestelmään, mutta vastarinnan purkautuminen ja sokeat pisteet ovat väistämättömiä. Julkisuuteen liittyi hyvinvoinnin ja yhteisen hyvän päämäärään perustuva hallinnointi. Vaikka tämä hallinnointi oli lähtöisin instrumentalisoituneen hallinnan välttämättömyyksiä huomioonottamisesta oli yksilöjen velvollisuus osallistua siihen aktiivisesti.

KIRJALLISUUS

Lyhennys seuraavasta Michel Foucault'n teoksesta:

- *DE = Dits et écrits (osat I, II, III, IV)*

Arendt, Hannah (1969) *The Human condition*. The University of Chicago Press.

Bobbio, Norberto (1987) *The Future of democracy. A Defence of the rules of the game*. Ed. Richard Bellamy. University of Minnesota Press, Minneapolis.

Bauman, Zygmunt (1992) *Intimations of postmodernity*. Routledge, London.

Burchell, Graham (1991) *Peculiar interests: Civil society and 'the system of natural liberty'*. Teoksessa: *The Foucault Effect. Studies in governmentality*, s. 119-150. Ed. G. Burchell, C. Gordon, P. Miller. Harvester, Brighton.

Collingham, H. A. C. (1988) *The July monarchy. A political history of France 1830-1848*. Longman, London.

Connolly, William (1988) *Political theory & modernity*. Blackwell, Oxford.

Dean, Mitchell (1991) *The Constitution of poverty . Toward a genealogy of liberal governance*. Routledge, London.

Dean, Mitchell (1994) *Critical and effective histories. Foucault's methods and historical sociology*. Routledge, London.

Dictionnaire historique de la langue française (1994). Dictionnaires Le Robert, Paris.

Dreyfus, Hubert L.; **Rabinov**, Paul (1982) *Michel Foucault: Beyond structuralism and hermeneutics with afterword by Michel Foucault*. University of Chicago Press.

Dumont, Louis (1985) *Homo aequalis. Genèse et épanouissement de l'idéologie économique*. Gallimard, Paris.

Elias, Norbert (1982) *State formation & civilisation. The Civilizing Process*. Basil Blackwell, Oxford.

Ewald, Francois (1986) *L'Etat providence*. Bernard Grasset, Paris.

Fauré, Christine (1988) *Les déclarations des droits de l'homme de 1789. Textes réunis et présentés par Christine Fauré*. Payot, Paris.

- Foucault, Michel** (1968) *Les Mots et les choses: une archéologie des sciences humaines*. Gallimard, Paris.
- Foucault, Michel** (1976) *The Birth of the clinic: an archaeology of medical perception*. Social science paperback, London.
- Foucault, Michel** (1976) *Histoire de la sexualité I. Volonté de savoir*. Gallimard, Paris.
- Foucault, Michel** (1980) *Tarkkailla ja rangaista*. Otava, Helsinki.
- Foucault, Michel** (1984) *Histoire de la sexualité II. L'usage des plaisirs*. Gallimard, Paris.
- Foucault, Michel** (1984) *Histoire de la sexualité III. Le souci de soi*. Gallimard, Paris.
- Foucault, Michel** (1988) *Technologies of the self*. Teoksessa: *Technologies of the Self: a Seminar with Michel Foucault*, s. 16-49. Toim. Martin L.H., Gutman H., Hutton P.H.. London, Tavistock.
- Foucault, Michel** (1994) *Dits et écrits, osat II-IV*. Gallimard, Paris.
- Foucault, Michel** (1997) "Il faut défendre la société". Cours au Collège de France, 1976. Gallimard Seuil, Paris
- Gay, Peter** (1996) *The Enlightenment. An Interpretation. The Science of Freedom*. W. W. Norton & Company, New York, London.
- Gordon, Colin** (1987) *The Soul of the citizen*. Teoksessa: *Max Weber, rationality and modernity*. Toim. Whimster S., Lash S.. Allen and Unwin, London.
- Gordon, Colin** (1991) *Governmental rationality: An introduction*. Teoksessa: *The Foucault Effect. Studies in governmentality*, s. 1-53. Ed. G. Burchell, C. Gordon, P. Miller. Harvester, Brighton.
- Guizot, Francois** (1822) *De la peine de mort en matière politique*. Béchet aîné, Paris..
- Guizot, Francois** (1857a/b) *Histoire des origines du gouvernement représentatif et des institutions politiques de l'Europe depuis la chute de l'empire romain jusqu'au XIVe siècle*. Cours d'histoire moderne de 1820 à 1822. Osat 1857a/1857b. Didier, Paris.
- Habermas, Jürgen** (1989) *The Structural transformation of the public sphere. An inquiry into a category of bourgeois society*. Polity press, Cambridge.
- Heidegger, Martin** (1977) *The question concerning technology and other essays*. Harper & Row, New York.
- Hirschman, Albert O.** (1991) *The rhetoric of reaction : perversity, futility, jeopardy*. Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge (Mass.).

Johnson, Douglas (1963) *Guizot - Aspects of french history 1787-1874*. Routledge & Keagan, Lontoo.

Kantorowicz, Ernst H. (1957) *The King's two bodies. A Study in mediaeval political theory*. Princeton university press.

Koselleck, Reinhart *Critique and crisis. Enlightenment and the pathogenesis of modern society*. Berg Publishers Limited, Oxford.

Lazzeri C., Reynié D. (1992) *Indroduction. Teoksessa: La Raison d'état: politique et rationalité*, s.9-15. Toim. Lazzeri C., Reynié D.. Presses Universitaires de France, Paris.

Luther, Georg (1993) *Suomen tilastotoimen historia vuoteen 1970. Tilastokeskus - Tutkimuksia 205a*. WSOY, Porvoo.

Nietzsche, Friedrich (1964) *La généalogie de la morale*. Gallimard, Paris.

Machiavelli, Niccolò (1984) *Ruhtinas*. WSOY, Porvoo.

Manin, Bernard (1994) *The metamorphoses of representative government. Economy and society 2 (23)*, s. 133-169. Routledge, London

McKenzie, Lionel A. (1980) *The Guiddarchinian Prince: A Study in the meaning of prudence from Bodin to Richelieu*. Johns Hopkins University, Baltimore.

Meinecke, Friedrich (1984) *Machiavellism - The doctrine of *Raison d'Etat* and its place in Modern history*. Westview Press, London.

Nye, Robert A. (1997) *Collective psychology in "Era of crowds"*. Teoksessa: *The Classical tradition in sociology. The European tradition. Vol. III. s. 1-19*. Ed. Boudon R., Cherkaoui M., Alexander J. Sage Publications, London.

Oestreich, Gerhard (1982) *Neostoicism and the early modern state*. Cambridge University Press.

Ojakangas, Mika (1997) *Sota poliittisen ehtona: Carl Schmittin pluriversum. Kosmopolis : rauhan-, konfliktin- ja maailmanpolitiikan tutkimuksen aikakauslehti, 3(1997)*. Suomen rauhantutkimusyhdistys, Tampere.

Ojakangas, Mika (1998) *Suvereeni ja rahvas. Carl Schmitt kohtaa Michel Foucaultin. Teoksessa: Poliitikka pois paikoiltaan. Juhlakirja Sakari Hänniselle, s.131-143. Jyväskylän Valtio-opin julkaisuja 73. Jyväskylän yliopistopaino.*

Ozouf, Mona (1987) *L'opinion publique. Teoksessa: The political culture of the old regime, s.419-434. Toim. Keith Michael Baker. Pergamon Press, Oxford.*

Palonen, Kari (1989) *Hannah Arendt. Teoksessa: Poliitiikan teorian moderneja klassikkoja, s. 16-43. Toim. Jukka Kanerva. Gaudeamus, Helsinki.*

Pulkkinen, Tuija (1996) Foucault, genealogia ja poliittinen teoria. *Politiikka : Valtiotieteellisen yhdistyksen julkaisu* 3(1996), s.145-49. Valtiotieteellinen yhdistys, Jyväskylä.

Rey, Alain (1989) "Révolution" - histoire d'un mot. Gallimard, Paris.

Reynié, Dominique (1992) *Le regard souverain*. Teoksessa: *La raison d'état: politique et rationalité*, s.43-82. Toim. Lazzeri C., Reynié D.. Presses Universitaires de France, Paris.

Rosanvallon, Pierre (1985) *Le Moment Guizot*. Gallimard, Paris.

Rosanvallon (1991) *Le sacre du citoyen*. Gallimard, Paris.

Rousseau, Jean-Jacques (1973) *Du contrat social*. Union Générale d'Éditions, Paris.

Schmitt, Carl (1985) *The Crisis of parliamentary democracy*. The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, London.

Schmitt, Carl (1997) *Poliittinen teologia*. Tutkijaliitto, Helsinki.

Senellart, Michel (1989) *Machiavélisme et raison d'Etat*. Presses Universitaires de France, Paris.

Senellart, Michel (1991) *Les Arts de gouverner. Du regimen médiéval au concept de gouvernement*. Seuil / Des Travaux, Paris.

Sieyès, Emmanuel (1988) *Qu'est-ce que le tiers-état?* Flammarion, Paris.

Speier, Hans (1980) *The rise of public opinion*. Teoksessa: *Emergence of public opinion in the West*. East-West Center.

Tribe, Keith (1984) *Cameralism and the science of government*. *Journal of Modern history* 56: 263-284. University of Chicago Press.